

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
TEKSTİL VE MODA TASARIMI ANASANAT DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**16. VE 17. YÜZYIL OSMANLI SARAY SANATINDAKİ KARANFİL MOTİFLERİ İLE
ÇATMA VE KEMHALARDAKİ KARANFİL MOTİFLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI**

Hazırlayan
Nagehan ÖĞSÜZ

Danışman
Prof. Nesrin ÖNLÜ

İZMİR-2013

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**16. ve 17. Yüzyıl Osmanlı Saray Sanatındaki Karanfil Motifleri İle Çatma ve Kemhalardaki Karanfil Motiflerinin Karşılaştırılması**” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

...../...../.....

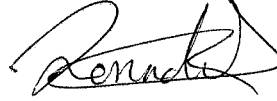
Nagehan ÖĞSÜZ

İmza

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü' nün 25.11.2013 tarih ve 14 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 22 maddesine göre Tekstil ve Moda Tasarımı Anasanat Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Nagehan ÖGSÜZ'ün "16. ve 17. Yüzyıl Osmanlı Saray Sanatındaki Karanfil Motifleri İle Çatma ve Kemhalardaki Karanfil Motiflerinin Karşılaştırılması" konulu tezi incelenmiş ve aday 23.12.2013 tarihinde, saat 10.00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 90 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anasanat dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin BAŞARILI olduğuna oy BİRLİKLE ile karar verildi.

BAŞKAN

Prof. Naci Önlü

ÜYE

Prof. Nurettin Ayhan Yılmaz

ÜYE

Yrd. Doç. Füsün DEPOLAT

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ

TEZ VERİ FORMU

Tez No:

Konu Kodu:

Üniv. Kodu:

Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tez Yazarının

Soyadı: ÖĞSÜZ

Adı: Nagehan

Tezin Türkçe Adı: “ 16. ve 17. Yüzyıl Osmanlı Saray Sanatındaki Karanfil Motifleri İle Çatma ve Kemhalardaki Karanfil Motiflerinin Karşılaştırılması ”

Tezin Yabancı Dildeki Adı: “The Comparison Of Carnation Motifs In The Ottoman Palace Art In16th-17th Century With The Carnation Motifs In Çatma And Kemha”

Tezin/Projenin Yapıldığı

Üniversitesi: D.E.Ü.

Enstitü: G.S.E.

Yıl: 2013

Diğer Kuruluşlar :

Tezin/Projenin Türü:

Yüksek Lisans:

Dili: Türkçe

Doktora:

Sayfa Sayısı: 132

Tıpta Uzmanlık:

Referans Sayısı: 50

Sanatta Yeterlilik:

Tez/Proje Danışmanlarının

Ünvanı: Prof.

Adı: Nesrin

Soyadı: ÖNLÜ

Türkçe Anahtar Kelimeler:

- 1- Osmanlı kumaşları
- 2- Kemha
- 3- Çatma
- 4- Karanfil motifi

İngilizce Anahtar Kelimeler:

- 1- Ottoman fabrics
- 2- Kemha
- 3- Çatma
- 4- Carnation motif

Tarih:

İmza:

Tezimin Erişim Sayfasında Yayınlanmasını İstiyorum Evet

Hayır

ÖZET

Osmanlı döneminde bahçe ve çiçekler saray yaşamının vazgeçilmez bir parçası olmuştur. Saray bahçelerinin doğu felsefesinde ve dinsel inanç düzeyinde yer alan “Cennet bahçesi” kavramından etkilendiği söylenebilir. Cenneti andıran bu saray bahçelerinin gözde çiçeklerinden biri de karanfillerdir.

Saray nakkaşlarının da dikkatini çeken karanfiller 16. yüzyıl sanat eserlerinde bezeme unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Saray himayesindeki nakkaşhanelerde, nakkaşların elinde zenginleşen karanfil motifleri, minyatür, tezhip, çini, halı, kumaş gibi alanlarda yaygın olarak kullanılmıştır. Her sanat alanında teknik imkanlar bezemelerin çeşitli özelliklerini etkilemiştir. Osmanlı sanatında pek çok şekilde stilize edilmiş olan karanfil motiflerinde de bu etkiler izlenebilir.

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; Osmanlı saray sanatında kullanılan karanfil motiflerinin biçim özellikleri incelenerek bir sınıflandırma yapılmıştır. Bu sınıflandırmaya göre karanfil motifinin çizimi ve çeşitli özellikleri açıklanarak 16. ve 17. yüzyıl tezhip, maden, çini, işleme ve halılarından örnekler sunulmuştur.

Saray sanatında kumaşlar en önemli uygulama alanlarından birini oluşturmaktadır. İkinci bölümde; karanfil motifinin bezeme unsuru olarak kullanıldığı 16. ve 17. yüzyıl Osmanlı saray kumaşları incelenerek örnekler verilmiştir. Bu kumaşlar içinde karanfil motiflerine en çok çatma ve kemhalarda rastlanmaktadır. Bu bölümde çatma ve kemhaların teknik ve tasarım özellikleri de açıklanmış ve tespit edilen örnekler tablo haline getirilmiştir. Tablolarda yer alan karanfil motifleri belirlenen örnekler üzerinde ayrıntılı olarak açıklanmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde; 16. ve 17. yüzyıl saray kumaşlarında tasarım genel olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca incelenen çatma ve kemha kumaşlarda bezeme unsuru olarak kullanılan karanfil motiflerinden seçilen örneklerle yapılan döşemelik kumaş tasarımları sunulmuştur.

Sonuç olarak; 16. ve 17. yüzyıl çatma ve kemha kumaşlarındaki karanfil motiflerinin, biçim, boyut, kompozisyon düzeni, kompozisyonda motifin kullanım şekli ve renk gibi özellikleri değerlendirilmiştir. Saray sanatındaki karanfil motifleri ile çatma ve kemhalardaki örnekler karşılaştırılmıştır.

ABSTRACT

In Ottoman period, gardens and flowers were indispensable parts of the palace life. It can be said that Ottoman palace gardens were influenced by the context of paradise garden based in Eastern philosophy and religious belief. One of the flowers in these heavenly palace gardens are carnations.

The carnations which attracted the palace painters attentions appeared in the 16. century art works as the ornament style. Carnations motifs, which were enriched by the palace painters in the shops supported by the sultans were used in miniature, gild, carpet, tile, fabric as a ornament style. Technical in every kind of art influenced various features of ornaments. These effects can be observed in carnation motifs in Ottoman art.

This study consist of three parts. In the first part; the classification has been done by examining form characteristics of carnation motifs in Ottoman palace art. According to this classification, the carnation motifs and their characteristics have been explained and the miniature, gild, tile, carpet, fabric samples in 16.-17. century have been presented.

One of the most important parts of Ottoman palace art is fabric. In the second part, the samples in 16.-17. century in which carnation motifs were used as ornament forms have been presented carnation motifs were used widely in çatma and kemha in these fabrics. In this part, technical and design features of çatma and kemha have been studied and explained. Carnation motifs in the tables have been studied and explained in the certain samples.

The motifs used as ornament forms in 16-17 century palace fabrics are studied in available documents. The features of carnation motifs such as form, size, composition, harmony, usage form are examined on fabrics samples.

In the third part, 16. and 17. century Ottoman fabric designs is evaluated in general. Additionally, created by carnation motif examples in 16-17 century kemha and çatma fabrics, as determined have been presented upholstery fabric designs.

In conclusion, the features of carnation motifs such as form, size, composition, harmony, usage form have been studied. Carnation motifs in the palace art have been compared with the samples in çatma end kemha.

ÖNSÖZ

Bezeme sanatının temelini motifler oluşturmaktadır. Osmanlı saray sanatında motifler, nakkaşların yarattığı Osmanlıya özgü üsluplarla biçimlenerek sanat eserlerini süslemiştir. Bu üsluplar içinde 16. yüzyılda ortaya çıkan Naturalist üslup önemli bir yere sahiptir. Naturalist üslubun saray sanatına kazandırdığı çiçek motiflerinden biri de karanfillerdir.

Çok çeşitli biçimlerde stilize edilen karanfil motifleri, saray sanatının önemli bir alanını oluşturan kumaşların desenlerinde de yaygın olarak kullanılmıştır. Bu zarif ve dekoratif motifler, kumaş sanatının teknik imkanları dahilinde biçimlenmiştir. saray kumaşları içinde çatma ve kemhalar önemli bir grubu oluşturmaktadır. Bu çalışmada, 16. ve 17. yüzyıl Osmanlı saray sanatındaki karanfil motifleri ile çatma ve kemhalardaki karanfil motifleri incelenmiş ve bu kumaşlardaki karanfil motiflerinin çeşitliliği ortaya konmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmanın her aşamasında bana destek olan ve çalışmamın şekillenmesinde büyük emeği bulunan değerli hocam Sayın Prof. Nesrin ÖNLÜ'ye, tasarımlardan birinin dokunmasındaki katkılarından dolayı Birgen Tekstil'e ve Yeşim Kalkan'a, bu çalışma boyunca anlayışlarını ve desteklerini esirgemeyen çalışma arkadaşlarıma, aileme, eşim Hikmet'e, çocuklarım Mehmet Eren ve Ali Erdem'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Nagehan ÖĞSÜZ

İÇİNDEKİLER

16. VE 17. YÜZYIL OSMANLI SARAY SANATINDAKİ KARANFİL MOTİFLERİ İLE ÇATMA VE KEMHALARDAKİ KARANFİL MOTİFLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

	<u>Sayfa</u>
YEMİN METNİ	II
TUTANAK	III
YÖK DOKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU	IV
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
ÖNSÖZ	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
FOTOĞRAF LİSTESİ	X
ÇİZİM LİSTESİ	XV
EKLER LİSTESİ	XVI
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

16. VE 17. YÜZYIL OSMANLI SARAY SANATINDA VE KUMAŞLARINDA KARANFİL MOTİFİ

1.1. Osmanlı Saray Sanatında Karanfil Motifi	4
1.2. Osmanlı Saray Kumaşlarında Karanfil Motifi	27
1.2.1. 16. Yüzyıl Osmanlı Saray Kumaşlarında Karanfil Motifi	27
1.2.2. 17. Yüzyıl Osmanlı Saray Kumaşlarında Karanfil Motifi	34

2. BÖLÜM

16. VE 17. YÜZYIL OSMANLI SARAY KUMAŞLARINDAN ÇATMA VE KEMHALARDA KARANFİL MOTİFİ

2.1. Çatma ve Kemha Kumaşların Teknik ve Tasarım Özellikleri	38
2.1.1. Çatma Kumaşların Teknik ve Tasarım Özellikleri	38
2.1.2. Kemha Kumaşların Teknik ve Tasarım Özellikleri	44
2.2. 16. Yüzyıl Osmanlı Saray Kumaşlarından Çatmalarda Karanfil Motifi	49

2.3.	17. Yüzyıl Osmanlı Saray Kumaşlarından Çatmalarda Karanfil Motifi	56
2.4.	16. Yüzyıl Osmanlı Saray Kumaşlarından Kemhalarda Karanfil Motifi	70
2.5.	17. Yüzyıl Osmanlı Saray Kumaşlarından Kemhalarda Karanfil Motifi	79

3. BÖLÜM

16. VE 17. YÜZYIL OSMANLI DÖNEMİ ÇATMA VE KEMHALARINDA BEZEME UNSURU OLARAK KULLANILAN KARANFİL MOTİFLERİYLE OLUŞTURULAN “Saraylı” KOLEKSİYONU

3.1.	16. ve 17. Yüzyıl Osmanlı Saray Kumaşlarında Tasarıma Bakış..	90
3.2.	Tasarımların Çıkış Noktası.....	92
3.3.	Saraylı Koleksiyonunun Tasarım ve Üretim Açıklaması.....	93
	SONUÇ	102
	EKLER	107
	KAYNAKÇA	129
	ÖZGEÇMİŞ	

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 1:	1582 Şehzade Mehmet'in sünnet şenlikleri minyatüründen detay..4	
Fotoğraf 2:	Muhibbi divanından detay.....	11
Fotoğraf 3:	Muhibbi divanından detay.....	11
Fotoğraf 4:	Muhibbi Divanı, Karamemi, 1566.....	12
Fotoğraf 5:	Ahmed Karahisari'nin Kur'an tezhibi, 16. yy. ortası.....	12
Fotoğraf 6:	Sultan Süleyman'ın tuğrası ve detay, 1555-60, Metropolitan Museum of Art, env.no.38.149.2.....	13
Fotoğraf 7:	İznik tabak, 16. yy'ın ilk yarısı.....	13
Fotoğraf 8:	Karanfil motifli çini detay, 16. yy. sonu, Topkapı Sarayı III. Murad Hasodası.....	14
Fotoğraf 9:	Üstten görünüşlü karanfil motifli çini, 16. yy. ikinci yarısı, 32x15 cm., Gülbenkyan Müzesi, env. no: 1701.....	15
Fotoğraf 10:	Karanfil motifli çini, 17. yy., Yeni Camii hünkar mahfili, İstanbul.....	15
Fotoğraf 11:	Gaznevi Albümünden çiçekler, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, env. no: T5461.....	16
Fotoğraf 12:	Bakır, gümüş kaplama ibrik, 17.yy., Sadberk Hanım Müzesi, env. no. M924-1960.....	17
Fotoğraf 13:	Karanfil işlemeli mendil, 16. yy., Topkapı Sarayı Müzesi.....	18
Fotoğraf 14:	İşlemeli yatak yüzü, 16. yy sonu, Topkapı Sarayı Müzesi, env. no: 31/158.....	18
Fotoğraf 15:	İşlemeli bohça, 17.yy ilk yarısı, Topkapı Sarayı Müzesi.....	19
Fotoğraf 16:	İşlemeli yatak çarşafı detay, 17. yy., Topkapı Sarayı Müzesi, env. no: 31/4.....	20
Fotoğraf 17:	İşlemeli yastık yüzü, 17. yy., Tokapı Sarayı Müzesi, env. no: 31/44.....	20
Fotoğraf 18:	Tören kalkanı,16. yy sonu, Topkapı Sarayı Müzesi, env. no: 1/2571.....	21
Fotoğraf 19:	Karanfil motifli Konya halısı, 15.-16. yy. Türk ve İslam Eserleri Müzesi, env. no. 677.....	22
Fotoğraf 20:	Saray seccadesi ve detay, 1575-90, 127x172.7 cm., Metropolitan Museum of Art, Newyork.....	23
Fotoğraf 21:	Uşak halısı ve detay, 16 yy., 110x290 cm., Vakıflar Halı ve Kilim Deposu, Ankara	24

Fotoğraf 22:	Karanfil motifli çatma kumaş, 16. yy. ikinci yarısı, 159x128 cm., Kremlin Askeri Müzesi, Moskova, env. no: TK-2685	24
Fotoğraf 23:	Milas halısı ve detay, 17. yy, Özel koleksiyon, 133x180 cm.....	25
Fotoğraf 24:	Milas halısı ve detay, 17. yy., Özel koleksiyon, 125x158 cm.....	25
Fotoğraf 25:	Çatma yastık yüzü ve detay, 17. yy. ikinci yarısı, 62.5x106 cm., Sadberk Hanım Müzesi, env.no. 9374-D.6.....	26
Fotoğraf 26:	Balıkesir halısı ve detay, 17. yy. karanfil motifi, 122x171 cm., İslam Eserleri Müzesi, İstanbul, env.no.426.....	26
Fotoğraf 27:	Serenk giysi parçası ve detay, 16. yy. sonu, Washington Textile Museum, env. no: TM 1.57.....	28
Fotoğraf 28:	Kemha giysi parçası ve detay, 16. yy. ikinci yarısı, Metropolitan Museum of Art, env.no: 52.20.19.....	29
Fotoğraf 29:	İpek elbise, 16. yy. ortası, Topkapı Sarayı Müzesi, env. no: 13/581.....	30
Fotoğraf 30:	Bezayağı kaftan ve detay, 16. yy. sonu, Topkapı Sarayı Müzesi, env. no: 13/221.....	31
Fotoğraf 31:	Seraser kilise cübbesi ve detay, 16. yy. ikinci yarısı, Victoria & Albert Museum, Londra, env. no: T.8-1916.....	32
Fotoğraf 32:	Serenk kolluk ve detay, 16. yy., Topkapı Sarayı Müzesi, env. no: 13/933.....	33
Fotoğraf 33:	Tümü havlı kadife ve detay, 16. yy sonu veya 17.yy başı, Victoria & Albert Museum, env. no: 355-1897.....	34
Fotoğraf 34:	Damask Kaftan ve detay, II. Osman (1618-1621), Topkapı Saray Müzesi, env. no: 13/367.....	36
Fotoğraf 35:	Ham ipek kaftan ve detay, 17. yy. ortası, Topkapı Sarayı Müzesi, env. no: 13/470	36
Fotoğraf 36:	Serenk kumaş, 17. yy. ortası, Keir koleksiyonu.....	37
Fotoğraf 37:	Çatma kumaş, 16. yy. ikinci yarısı, Victoria&Albert Museum, env. no:861-1894.....	41
Fotoğraf 38:	Kemha kaftan detay, 16. yy. sonu ya da 17. yy. başı, Topkapı Sarayı Müzesi, env. no: 13/966	45
Fotoğraf 39:	Gülistani kemha kaftan deseni, 16. yy ikinci yarısı, Topkapı Sarayı Müzesi, env. no:13/529.....	48
Fotoğraf 40:	Nihale parçası, 16. yy. sonu, 174x66 cm., Washington Textile Museum, env. no: 1.55.....	50

Fotoğraf 41:	Çatma gayşe ve detay, 16. yy. sonu veya 17. yy. başı, 183x126 cm., Kahire İslam Eserleri Müzesi, env. no. 12027.....	51
Fotoğraf 42:	Çatma kumaş detay, 16. yy. ikinci yarısı, 80x60 cm., Konya Mevlana Müzesi, env. no: 870.....	52
Fotoğraf 43:	Çatma kumaş detay, 16. yy. sonu, H. Bartels Koleksiyonu, Bonn.....	52
Fotoğraf 44:	Çatma kumaş detay, 16. yy. ikinci yarısı, 154x63 cm., Naradov Müzesi, Polonya, env. no: 192249.....	53
Fotoğraf 45:	Çatma kumaş detay, 16. yy. ikinci yarısı, Kelekian Koleksiyonu.....	54
Fotoğraf 46:	Çatma kumaş detay, 16. yy. ikinci yarısı, 120x100 cm. Washington Textile Museum, env. no:83/10.....	54
Fotoğraf 47:	Çatma kumaş detay, 16. yy. sonu ya da 17.yy. başı, 62x51 cm., Kremlin Askeri Müzesi, Moskova, env. no: TK-531...	55
Fotoğraf 48:	Çatma pano ve detay, 16. yy. Metropolitan Museum of Art, 259,1x121,9 cm., env. no: 12.49.6.....	56
Fotoğraf 49:	Nihale detay, 17.yy. ortası ya da sonu, 483x269 cm., Detroit İnstitute of Arts, env. no: 48.137.....	57
Fotoğraf 50:	Çatma yastık yüzü ve detay, 17. yy., 65.5x120 cm., Sadberk Hanım Müzesi, env. no. 14069-D.194.....	58
Fotoğraf 51:	Çatma yastık yüzü, 17. yy. ilk yarısı, 130x67 cm., Topkapı Sarayı Müzesi, env. no: 13/1467.....	59
Fotoğraf 52:	Çatma yastık yüzü, 17. yy. ilk yarısı, 60.5x102.5 cm., Sadberk Hanım Müzesi, env. no. 9373-D.5.....	60
Fotoğraf 53:	Çatma yastık yüzü, 17. yy. ilk yarısı, 63x103 cm., Sadberk Hanım Müzesi, env. no: 10384-D.121.....	60
Fotoğraf 54:	Çatma yastık yüzü, 17. yy., 65x122 cm., Sadberk Hanım Müzesi, env. no. 9077-HK.142.....	61
Fotoğraf 55:	Çatma örtü ve detay, 17. yy. ilk yarısı, 153x128 cm., Konya Mevlana Müzesi, env. no. 598.....	62
Fotoğraf 56:	Çatma kumaş detay, 17. yy. başı, 162x125 cm., Konya Mevlana Müzesi, env. no: 600.....	62
Fotoğraf 57:	Rus Ortodoks kilise cüppesi detay, 17. yy. ilk yarısı, 140x150 cm; Ermitaj Müzesi, St. Petersburg, env. no. T-347.....	63
Fotoğraf 58:	Çatma kumaş, 17. yy. ikinci yarısı, 52x127 cm., Sadberk Hanım Müzesi, Ömer M. Koç Koleksiyonu.....	64

Fotoğraf 59:	Çatma kumaş detay, 17. yy. başı, 200x64 cm., Metropolitan Museum of Art, env. no: 30.95.142.....	65
Fotoğraf 60:	Çatma örtü, 16. yy. ikinci yarısı ya da 17. yy. ilk yarısı, 165x128 cm., Abegg-Stiftung, Riggisberg-Bern, env. no.2760.....	65
Fotoğraf 61:	Çatma kumaş, 17. yy. ikinci yarısı, 62.5x170 cm., Sadberk Hanım Müzesi, env. no. 15862-D. 242.....	66
Fotoğraf 62:	Çatma pano detay, 17. yy. ikinci yarısı, 583x126 cm., Etnografya Müzesi, Ankara, env. no: 4304.....	67
Fotoğraf 63:	Çatma kumaş detay, 17. yy. ikinci yarısı, 60x107 cm., Sadberk Hanım Müzesi, env. no: 12189-D.177.....	67
Fotoğraf 64:	Çatma kumaş detay, 17. yy. ilk yarısı, 177x62.5 cm., Musees Royaux d'Art et d'Histoire, Brüksel, env.no.1262.....	68
Fotoğraf 65:	Çatma pano ve detay, 17. yy., 123x173 cm., Sadberk Hanım Müzesi, Ömer M. Koç Koleksiyonu.....	69
Fotoğraf 66:	Çatma kaftan detay, erken 17. yy., uzunluk 129 cm., Devlet Tarih Müzesi, Moskova, env.no: GIM-22203.....	69
Fotoğraf 67:	Kemha kumaş detay, 16. yy. ikinci yarısı, uzunluk 99 cm., Benaki Müzesi, Atina, env. no: 3897.....	71
Fotoğraf 68:	Kemha kumaş ve detay, 16. yy. üçüncü çeyreği, 125,5x 66 cm., Metropolitan Museum of Art, New York, env. no: 52.20.2116.....	71
Fotoğraf 69:	Kemha kumaş ve detay, 16. yy. ikinci yarısı, 68x298 cm., Museo Nazionale del Bargello, Floransa, env. no: 2521c.....	72
Fotoğraf 70:	Kemha kumaş ve detay, 16. yy. son otuz yılı, 65.1 x 110.5 cm., Museum of Fine Arts, Boston, env. no:65.891	73
Fotoğraf 71:	Kemha kaftan ve detay, 16. yy. ikinci yarısı, uzunluk 138,5 cm., Topkapı Sarayı Müzesi, env. no: 13/21.....	74
Fotoğraf 72:	Kısa kemha kaftan ve detay, 16. yy. sonu 17. yy. başı, uzunluk 73 cm, Topkapı Sarayı Müzesi, env. no: 13/966.....	74
Fotoğraf 73:	Kemha kilise cüppesi ve detay, 16. yy. sonu 17. yy. başı, 100x65 cm., Musee Historique des Tissus, Lyon, env. no: 40.729.....	75
Fotoğraf 74:	Kemha taht kaplaması detay, 16. yy. ortaları, boyutları bilinmiyor, Dormition Katedrali, Kremlin.....	76
Fotoğraf 75:	Kemha kolsuz papaz cübbesi detay, 16. yy. üçüncü çeyreği, 120x66 cm., Österreichisches Museum für Angewandte Kunst, Viyana, env. no. T.8539.....	76

Fotoğraf 76:	Kemha kumaş ve detay, 16. yy. son 35 yılı, 129x67 cm., Metropolitan Museum of Art, env. no: 49.32.79.....	77
Fotoğraf 77:	Kemha kumaş ve detay, 16. yy. ikinci yarısı, 66x175 cm., Sadberk Hanım Müzesi, env. no:13859-D.192.....	78
Fotoğraf 78:	Kemha kumaş detay, 16. yy. ikinci yarısı, 45x58 cm., Kopenhag David Collection Museum, env. no. 34/1987.....	78
Fotoğraf 79:	Kemha kumaş ve detay, 16. yy. üçüncü çeyreği, 160x67,5 cm., The Textile Museum, Washington, env. no: OC1.72.....	79
Fotoğraf 80:	Rus Ortodoks kemha kolsuz papaz cübbesi detay, 16. yy. sonu 17. yy. başı, 150x66,7 cm., The State Hermitage Museum, St. Petersburg, env. no: T-35.....	81
Fotoğraf 81:	Kemha kumaş ve detay, 17. yy. ilk yarısı, 39x27 cm., Sadberk Hanım Müzesi, env.no: 9308-D.1.....	81
Fotoğraf 82:	Kemha kumaş ve detay, 17. yy. ilk yarısı, 31,1x18,1 cm., Metropolitan Museum of Art, env. no: 15.126.3.....	82
Fotoğraf 83:	Kemha kumaş, 17.yy. ortası, 94x23 cm., Berlin Schloss Müzesi, env.no: 84. 1778.....	83
Fotoğraf 84:	Kemha çocuk kaftanı ve detay, 17. yy. ilk yarısı, uzunluğu 89 cm., Topkapı Sarayı Müzesi, env. no: 13/266.....	83
Fotoğraf 85:	Kemha kumaş parçası ve detay, 17. yy. ilk yarısı, 16x16 cm., Topkapı Sarayı Müzesi, env. no: 13/1669.....	84
Fotoğraf 86:	Kemha kumaş ve detay, 17. yy. ilk yarısı, 107x65 cm., Victoria&Albert Museum, env. no: 644-1890.....	85
Fotoğraf 87:	Kemha kısa kaftan ve detay, 17. yy. başı, uzunluk 67,5 cm., Topkapı Sarayı Müzesi, env. no:13/277.....	85
Fotoğraf 88:	Rus Ortodoks kemha cüppe detay, 17. yy. başları, uzunluk 127 cm., Ermitaj Müzesi, St Petersburg, env. no: T-357a.....	86
Fotoğraf 89:	Kemha kumaş ve detay, 17. yy. ilk yarısı, 240x130 cm., Topkapı Sarayı Müzesi, env. no: 13/1507.....	87
Fotoğraf 90:	Kemha kumaş ve detay, 17. yy. ilk yarısı, 66x145 cm., Sadberk Hanım Müzesi, env. no: 17626-D.263.....	87
Fotoğraf 91:	Kemha kumaş, 17. yy. son çeyreği, 46x44,5 cm., Cleveland Museum of Art, env. no: 18.206.....	88
Fotoğraf 92:	Kemha kumaş ve detay 17. yy. ilk yarısı 30x60 cm, Sadberk Hanım Müzesi, env. no.9333-D.3.....	89

ÇİZİM LİSTESİ

Çizim 1:	Gonca karanfil	6
Çizim 2:	Gonca karanfil	6
Çizim 3:	Goncaya yakın biçimde karanfil motifi	7
Çizim 4:	Yarım yelpaze biçiminde karanfil motifi	7
Çizim 5:	Tam yelpaze biçiminde karanfil motifi	7
Çizim 6:	Taç yaprakları dışa dönük karanfil motifi	7
Çizim 7:	Karanfil motifinin çizimi	8
Çizim 8:	Mushaf tığlarında soğanlı lale ve karanfil motifi	8
Çizim 9:	Çeşitli karanfil motifi örnekleri.....	9
Çizim 10:	Çeşitli karanfil motifi örnekleri	9
Çizim 11:	Çeşitli karanfil motifi örnekleri	9
Çizim 12:	Çeşitli karanfil motifi örnekleri	10
Çizim 13:	Üstten görünüşlü karanfil motifi	10
Çizim 14:	Üstten görünüşlü karanfil motifi	11

EKLER LİSTESİ

EK 1: TABLOLAR

Tablo 1: 16. YÜZYIL – KAPALI DESEN DÜZENİNDE ÇATMA KUMAŞ ÖRNEKLERİ.....	108
Tablo 2: 16. YÜZYIL – ŞAŞIRTMALI DÜZENDE ÇATMA KUMAŞ ÖRNEKLERİ.....	109
Tablo 3: 16. YÜZYIL – ŞAŞIRTMALI DÜZENDE BİRBİRİNE BAĞLI OVAL MADALYON ŞEMASINDA ÇATMA KUMAŞ ÖRNEKLERİ.....	109
Tablo 4: 16. YÜZYIL – ŞAŞIRTMALI DÜZENDE BİRBİRİNE BAĞLI ÇİFT OVAL MADALYON ŞEMASINDA ÇATMA KUMAŞ ÖRNEKLERİ.....	110
Tablo 5: 16. YÜZYIL – ÜST ÜSTE SIRALI DÜZENDE ÇATMA KUMAŞ ÖRNEKLERİ.....	110
Tablo 6: 17. YÜZYIL – KAPALI DESEN DÜZENİNDE ÇATMA KUMAŞ ÖRNEKLERİ.....	111
Tablo 7: 17. YÜZYIL – ŞAŞIRTMALI DÜZENDE ÇATMA KUMAŞ ÖRNEKLERİ.....	114
Tablo 8: 17. YÜZYIL – ŞAŞIRTMALI DÜZENDE BİRBİRİNE BAĞLI OVAL MADALYON ŞEMASINDA ÇATMA KUMAŞ ÖRNEKLERİ.....	116
Tablo 9: 17. YÜZYIL – ŞAŞIRTMALI DÜZENDE BİRBİRİNE BAĞLI ÇİFT OVAL MADALYON ŞEMASINDA ÇATMA KUMAŞ ÖRNEKLERİ.....	117
Tablo 10: 17. YÜZYIL – ÜST ÜSTE SIRALI DÜZENDE ÇATMA KUMAŞ ÖRNEKLERİ.....	118
Tablo 11: 16. YÜZYIL – ŞAŞIRTMALI DÜZENDE KEMHA KUMAŞ ÖRNEKLERİ.....	119
Tablo 12: 16. YÜZYIL – ŞAŞIRTMALI DÜZENDE BİRBİRİNE BAĞLI OVAL MADALYON ŞEMASINDA KEMHA KUMAŞ ÖRNEKLERİ.....	122
Tablo 13: 16. YÜZYIL – ŞAŞIRTMALI DÜZENDE BİRBİRİNE BAĞLI ÇİFT OVAL MADALYON ŞEMASINDA KEMHA KUMAŞ ÖRNEKLERİ.....	123
Tablo 14: 16. YÜZYIL – DOLAŞMALI DÜZENDE KEMHA KUMAŞ ÖRNEKLERİ.....	124
Tablo 15: 16. YÜZYIL – ÜST ÜSTE SIRALI DÜZENDE KEMHA KUMAŞ ÖRNEKLERİ.....	124
Tablo 16: 17. YÜZYIL – ŞAŞIRTMALI DÜZENDE KEMHA KUMAŞ ÖRNEKLERİ.....	125
Tablo 17: 17. YÜZYIL – ŞAŞIRTMALI DÜZENDE BİRBİRİNE BAĞLI OVAL MADALYON ŞEMASINDA KEMHA KUMAŞ ÖRNEKLERİ.....	126
Tablo 18: 17. YÜZYIL – DOLAŞMALI DÜZENDE KEMHA KUMAŞ ÖRNEKLERİ.....	127
Tablo 19: 17. YÜZYIL – ÜST ÜSTE SIRALI DÜZENDE KEMHA KUMAŞ ÖRNEKLERİ.....	128

GİRİŞ

Osmanlı saray sanatının, padişah ve çevresinin himayesindeki sanatçıların çalışmalarıyla biçimlendiği bilinen bir gerçektir. Sanata ve sanatçıya son derece önem veren Osmanlı padişahları her türlü bezeme sanatı ile uğraşan sanatçı ve zanaatçıyı da saraya bağlı ve aylıklı olarak çalıştırmışlardır.

Hükümdar sarayı bünyesinde nakkaşhane bulunması bir gelenek şeklinde, Uygur Türkleri'nden, Anadolu Selçuklularından ve Timurlu sarayından beri süregelen bir uygulamadır. Osmanlı padişahları da aynı usulü daha yaygın olarak devam ettirmiştir. (Derman, 1999, s.110)

Tarihi belgelerden sarayın çeşitli sanatlarla uğraşan sanatçıların topluluğunun (Ehl-i Hiref) 16. yüzyılın başlarından itibaren örgütlü olarak faaliyet gösterdiği anlaşılmaktadır. Ehl-i Hiref örgütünün meslek gruplarının içinde başta nakkaşlar olmak üzere dokumacılar, kemhacılar (kemhabafan), desen bağlayan kemhacılar (nakşbendan-ı kemhabafan) ve kadifeciler de bulunmaktadır. (Tezcan, 1995, s.321)

Yazılı kaynaklarda, Osmanlı döneminde nakkaşhane etkinliğinin 15. yüzyılın ilk yarısında Sultan I. Mehmed (1413-1421), II. Murad (1421-1444, 1446-1451) ve devlet adamı Umur Bey (ölm. 1461) koruyuculuğunda Bursa'da yoğun olarak sürdürüldüğünü kanıtlayan örneklerin varlığından bahsedilmektedir. (Tanındı, 1999, s.160; Tezcan, 1995, s.321) Ayrıca Edirne Sarayı'nda da böyle bir örgütün mevcudiyeti bilinmektedir. (Tezcan, 1995, s.321)

Osmanlı bezeme sanatının motif dağarcığı ve üslupları saray sanatının en önemli meslek grubunu oluşturan nakkaşların çalışmaları ile ortaya çıkarılmıştır. Özellikle Baba Nakkaş, Şah Kulu ve Kara Memi çalışmaları ve yarattıkları üsluplarla Osmanlı sanatına yön veren en önemli nakkaşlardır.

15. yüzyılda sanata olan ilgisi bilinen Fatih Sultan Mehmed, Topkapı Sarayı'nda bir nakkaşhane kurmuş ve başnakkaş olarak Özbek asıllı Baba Nakkaş'ı getirmiştir. Baba Nakkaş saray nakkaşhanesinde çiniden, cilde, kumaş ve halı desenlerinden, hüsn-i hat yazı ve tezhiplerine kadar bütün tezyinat çalışmalarında yüze yakın sanatkar ve talebeyle çalışmıştır. (Ünver, 1958, s.8) Fatih

devri bezemelerinde özellikle hatayinin yaygın şekilde kullanıldığı; bu devrin özelliği olarak içe kıvrılan ve kendi üzerinde dönen hatayı taç yapraklarının yanında ufak ve sade çizilen, yuvarlak uçlu yapraklar ve rumilerin de kullanıldığı dikkat çeker.

16. yüzyılın başlarında Sultan II. Beyazıd (1481-1512) döneminde de Nakkaşhanenin başına usta ve kalfaları ile birlikte Baba Nakkaş getirilmiştir. Bu dönemde eskiden beri kullanılan bezeme motiflerinin yanında Timurlu ve Akkoyunlu tezhip sanatının etkisiyle farklı bir ifadeye sahip olan motiflere de yer verilmiştir. (Çoruhlu, 2000, s.136) Orta Asya Türk ve Çin sanatlarına dayanan çin bulutu motifi zengin bir kullanım alanı bularak tezhip, çini, halı ve kumaş gibi sanat alanlarında da ana bezeme motiflerinden biri olmuştur.

16. yüzyıl Kanuni Sultan Süleyman döneminde ise ekol olan ünlü nakkaşların başında Şah Kulu ve öğrencisi Kara Memi gelir. Saray nakkaşhanesinde 1520-1556 yılları arasında hizmet veren Şah Kulu, Osmanlı bezeme sanatında “Saz Yolu” ya da “Saz Üslubu” olarak adlandırılan özgün bir üslubun yaratıcısı olmuştur. (Çağman, 1988, s.14) 16. yüzyılın önemli üsluplarından olan Saz Üslubu’ndaki motifler kitap sanatlarından kumaşa ve çinilere kadar geniş bir alanda uygulanmıştır. Bu üslupta özellikle kıvrık hançer yapraklar, hatayı, ejder ve peri motifleri kullanılmıştır.

Şah Kulu’nun öğrencisi olan Kara Memi ise, Osmanlı bezeme sanatının en önemli nakkaşlarından biridir. Kara Memi, eserleriye kitap sanatında uygulanan klasik üslupların dışına çıkarak o güne dek görülmemiş bir üslubun yaratıcısı olmuştur. Bu üslupta, yarı naturalist çiçek motifleri çiçeklerin kimlikleriyle tanınmasını sağlayacak mükemmelliktedir. Kara Memi’den sonra Osmanlı kitap tezhibi, klasik rumi, kıvrımdal ve hatayı grubu motiflerin oluşturduğu geleneksel yolu izlemesine karşın diğer sanat dallarında sanatçının Osmanlı bezeme sanatına kazandırdığı çiçek motifleri yaygınlaşmıştır. (Çağman, 1988, s14-15)

Şah Kulu ve Kara Memi’nin yarattıkları üsluplar ve yetiştirdikleri öğrencilerle Osmanlı sanatı 16. yüzyılda en parlak dönemini yaşamıştır. Saraylar, mimari yapılar, bu yeni üsluplardaki çini ve kalem işleri ile bezenirken saray için üretilen halı, kumaş ve işlemler de aynı üsluplarla bezenmiştir.

Sanat alanlarının özelliğine göre üretim malzemesinin ve teknik özelliklerinin farklı olması motiflerin şekillenmesini de etkilemiştir. Her sanat dalının yapı özelliğinden dolayı naturalist çiçekler değişik biçimlerde belirmiştir. Çini, maden, halı, kumaş gibi sanat alanlardaki örnekler incelendiğinde bu durum açıkça tespit edilebilir.

Bu çalışmanın amacı 16. ve 17. yüzyıl Osmanlı saray sanatında önemli bir bezeme unsuru olan karanfil motifinin çatma ve kemha kumaşlarındaki çeşitliliğinin ortaya konulmasıdır. Bu amaçla yapılan çalışmada seçilen karanfil motifleri kullanılarak döşemelik kumaş tasarımlarından oluşan bir koleksiyon oluşturulması düşünülmüştür.

Bu çalışma, Osmanlı sanatının her alanında kullanılan ve Türk kumaş sanatında da önemli bir bezeme unsuru olan karanfil motifinin biçim, boyut, kompozisyon düzeni, kompozisyonlarda kullanım şekli ve renk gibi özelliklerinin belgelenmesi ve tarihsel süreçte gelişiminin belirlenmesi açısından önem taşımaktadır. Kapsamın çok geniş olması sebebiyle konu 16. ve 17. yüzyıl saray sanatındaki karanfil motifleri ile çatma ve kemha kumaşlardaki karanfil motifleri olarak sınırlandırılmıştır.

1. BÖLÜM

16. VE 17. YÜZYIL OSMANLI SARAY SANATINDA VE KUMAŞLARINDA KARANFİL MOTİFİ

1.1. 16. ve 17. Yüzyıl Osmanlı Saray Sanatında Karanfil Motifi

Anadolu coğrafyasının çiçeklerinden biri olan karanfil, yüzyıllar boyunca lale gibi milli çiçeklerimizden biri olmuştur. Öyle ki 15. yüzyılda zevkimizin sembolü olan karanfiller bahçelerimizin geleneği olarak karşımıza çıkmaktadır. (Ünver, 1966, s.5)

Osmanlı saray sanatında bahçe ve çiçeklerin tasvir edildiği pekçok minyatür yapılmıştır. Bu minyatürler arasında özellikle şenliklerin anlatıldığı örneklerde görülen, bahçıvanların hazırladığı minyatür bahçe modelleri, Osmanlı'da bahçeye ve çiçeğe verilen önemi gösteren belgeler arasındadır.

1582 yılında Sultan III. Murat'ın oğlu Şehzade Mehmet'in sünnetini kutlamak üzere 52 gün 52 gece süren şenliklerin tasvir edildiği minyatürlerden birinde bir bahçıvan grubunun getirdiği taşınır bir bahçe modeli görülmektedir. Sekizgen biçiminde olan bu bahçenin çevresi kırmızı parmaklıklarla çevrilidir. Bahçenin içinde, dört selvi, fıskiyeli bir havuz ve havuzun önünde içinde karanfiller bulunan üç vazoda bulunmaktadır. (Atasoy, 2002, s.39) (Fotoğraf 1)

Fotoğraf 1: 1582 Şehzade Mehmet'in sünnet şenlikleri minyatüründen detay
Kaynak: ATASOY, 2002, s.39

Bunun gibi pekçok minyatür örneğinde görebileceğimiz karanfil çiçeğinin, motif olarak Türk bezeme sanatlarında kullanımının "cennet bahçesi" çıkışlı olduğu düşünülebilir. Çünkü "cennet bahçesi", doğu felsefesinde daha sonra da dinsel inanç düzeyinde yer alan bir düşünce olmuştur. İslam dininde Kur'an'da cennet bahçeleri

tanımlanmaktadır. Kuşkusuz bu tanımlar bütün İslam dünyasında “cenneti andıran bahçeler” oluşturma düşüncesinin gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Ulaşılabilen kaynaklarda Osmanlı saray bahçelerinin de diğer İslam ülkelerinde yaratılan bahçelerle aynı amacı taşıdığı ifade edilmektedir. Bu amaç; Kur’an’da anlatılan akarsular, çiçek açmış ağaçlarla dolu cennet imgesine benzetme amacıdır. (Atasoy, 2002, s.134)

Osmanlı’da, cenneti andıran saray bahçelerinin gözde çiçeklerinden olan karanfiller, saray nakkaşlarının da dikkatini çekmiştir. Öyle ki 16. yüzyıl sanat eserlerinde, karanfil motiflerini ve diğer bahçe çiçeklerini görmek mümkündür.

Kanuni Sultan Süleyman döneminin ekolü olan ünlü nakkaş Kara Memi karanfil gibi lale, sümbül, gül ve diğer Hasbahçe çiçeklerini Osmanlı’ya özgü bir naturalizm anlayışıyla bezeme sanatına aktarmıştır. Kara Memi’nin naturalizm anlayışında, çiçekler kimliklerinin kesin olarak tanınmasını sağlayacak şekilde stilize edilmiştir. Bu çiçekler doğadaki renk, duruş ve şekilleriyle kompozisyonlarda fark edilirler.

Nakkaşbaşı Kara Memi’nin Osmanlı bezeme sanatına kattığı bu yeni üslubun başyapıtı Kanuni Sultan Süleyman’ın “Muhibbi” mahlası ile yazdığı şiirlerinden oluşan divanıdır. Kara Memi bu eserin tezhipleri ile Osmanlı sanatında naturalist üslubun ortaya çıkışını sağlamıştır. (Atasoy, 2002, s.134)

Diğer motiflerde olduğu gibi bu bezeme anlayışı ile ortaya çıkan motifler de ilk olarak kitaplara uygulanmış, daha sonra diğer bezeme alanlarında kullanılmıştır. (Biol ve Derman, 2004, s.113)

Padişah ve çevresinin desteklediği atölyelerde, nakkaşların elinde zenginleşen karanfil motifleri, minyatür, tezhip, çini, işleme, halı, kumaş ve diğer sanat alanlarında bezeme unsuru olarak kullanılmıştır. Lale ve gülden sonra çok sık kullanılan bir motif olan karanfil motifinin, lale, gül, sümbül, gibi diğer çiçek motifleriyle birlikte tasarlandığı düzenlemeler olduğu gibi tek başına kullanıldığı düzenlemeler de vardır.

İlkbahar çiçeklerinin topluca kullanıldığı kompozisyonlarda vazgeçilmez unsurlardan biri olan karanfil motifleri, çok çeşitli biçimlerde çizilmiş ve renklendirilmiştir. Çeşitli kompozisyon düzenleri içinde gördüğümüz bu karanfil motiflerinde çoğunlukla kırmızı, mavi, yeşil, beyaz ve sarı gibi renkler kullanılmıştır.

Bu bilgiler ışığında bezeme unsuru olarak karanfil motifini biçim açısından sınıflandırmak gerekirse;

- 1) Stilize edilmiş, soyutlanmış biçimiyle karanfil motifi
- 2) Doğadaki görünümüne benzer biçimiyle karanfil motifi

şeklinde iki temel sınıfa ayırabiliriz. Her iki temel sınıflandırmada karanfil motifleri;

- 1) Gonca karanfil motifleri
- 2) Tamamen açılmış karanfil motifleri
- 3) Üstten görünüşlü karanfil motifleri

olmak üzere üç farklı biçimde de karşımıza çıkmaktadır. Bu sınıflandırmalar altında karanfil motiflerinin genellikle ana bezeme, ikincil bezeme ve eşit kullanımlı bezeme unsuru olarak kullanıldığı dikkati çekmektedir.

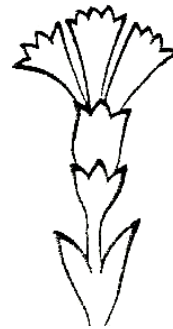
Profil görünüşünün stilize edildiği karanfil motifleri, kompozisyonlarda genellikle tamamen açılmış ya da gonca halinde kullanılmıştır. (Bakır, 1999, s.209) Naturalist üsluptaki karanfil motifi 16. yüzyılın ikinci yarısında çok kullanılmış ve stilize bir yelpaze biçimini almıştır. (Altay, 1979, s.18)

Profilden görünüşü stilize edilmiş, soyutlanmış karanfil motiflerini biçim açısından ayrıntılı olarak inceleyecek olursak, gonca karanfil motifleri, Çizim 1 ve 2' de görülen biçimlerde çizilmiştir. Tamamen açılmış karanfil motifleri ise Çizim 3'de görülen goncaya yakın, Çizim 4'de görülen yarım yelpaze ve Çizim 5'de görülen çanağa doğru tamamen açık olarak tam yelpaze biçimlerinde çizilmiştir. Çizim 6'da görülen örnekte ise tamamen açık karanfil motifi taç yaprakları dışa dönük olarak çizilmiştir. Bu da bize karanfil motifinin doğadaki görünümüyle gonca halinden, açmaya başlamasına ve tam açık haline kadar tüm görünülerinin stilize edilmiş biçimiyle kullanıldığını göstermektedir.

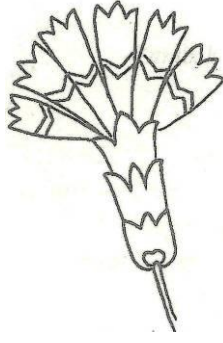
Çizim 1: Gonca karanfil

Kaynak: BAKIR, 1999, s.209

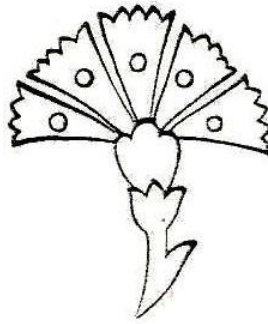
Çizim 2: Gonca karanfil

Kaynak: BİROL ve DERMAN, 2004, s.122

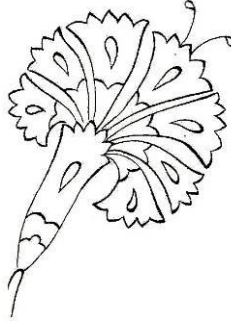
Çizim 3: Goncaya yakın biçimde karanfil motifi

Kaynak: BAKIR, 1999, s.209

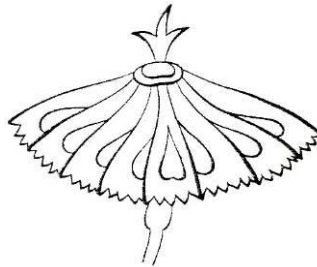
Çizim 4: Yarım yelpaze biçiminde karanfil motifi

Kaynak: BİROLve DERMAN, 2004, s.122

Çizim 5: Tam yelpaze biçiminde karanfil motifi

Kaynak: BİROL ve DERMAN,2004, s.123

Çizim 6: Taç yaprakları dışa dönük karanfil motifi

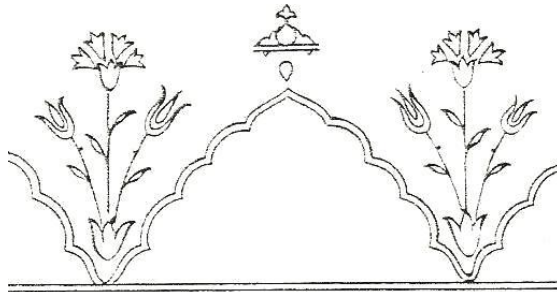
Kaynak: BİROL ve DERMAN,2004, s.124

Karanfil motifinin profil görünüşünün çiziminde çiçeğin çanağı belirlendikten sonra yaprakların oturacağı bölüm, bir yelpazeyi andırır şekilde yarım daireye yakın bir biçimde, çanağın üzerine oturtulur. Bu çanağın üzerinde bazen ikinci bir çanak daha bulunur. Çanak sayısı daha fazla da olabilmektedir. Yarım daire biçiminin ortasındaki yapraklar daha iri, yanlara gittikçe küçülecek şekilde simetrik olarak parçalara bölünür. Parçalama işlemi genellikle ortaya bir tane yaprak gelecek şekilde düşünülmüştür. (Bakır, 1999, s.209) (Çizim 7) Yaprak sayısı üç, beş, yedi gibi tek sayılardan oluşur. Ancak bunun dışına çıkan dört, altı, sekiz gibi çift sayı yapraklı örnekler de bulunmaktadır. (Çizim 8, 9, 10) Yaprak kenarları bazen yuvarlatılmış bazen testere dişi gibi sivri dilimlerle biçimlendirilmiştir. (Çizim 9) Oluşturulan simetrik yaprakların içi bazen sanatçının zevkine göre süslenmiştir. (Bakır, 1999, s.210) (Çizim 3, 4, 5, 6, 9, 12) Tamamen açılmış bir diğer karanfil motifi biçiminin çiziminde ise çiçeğin tohum kısmı üstte görünecek şekilde çizildikten sonra ortaya düşen tek taç yaprağı çanağa doğru dışa dönük olarak yerleştirilir. Diğer yapraklar bu yaprağın etrafında dışa doğru sıralanır. (Çizim 6)

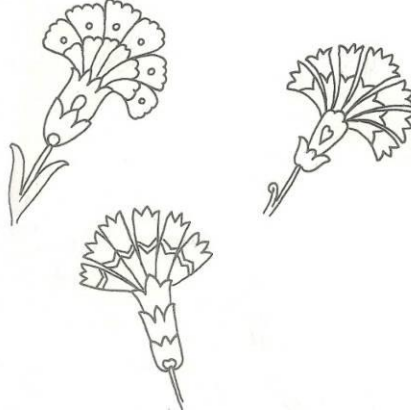
Çizim 7: Karanfil motifinin çizimi

Kaynak: BAKIR, 1999, s.209

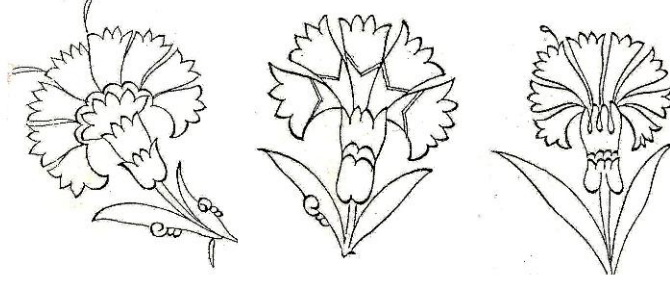

Çizim 8: Mushaf tığlarında soğanlı lale ve karanfil motifi, Türk ve İslam Eserleri Müzesi env. no: 961/1553

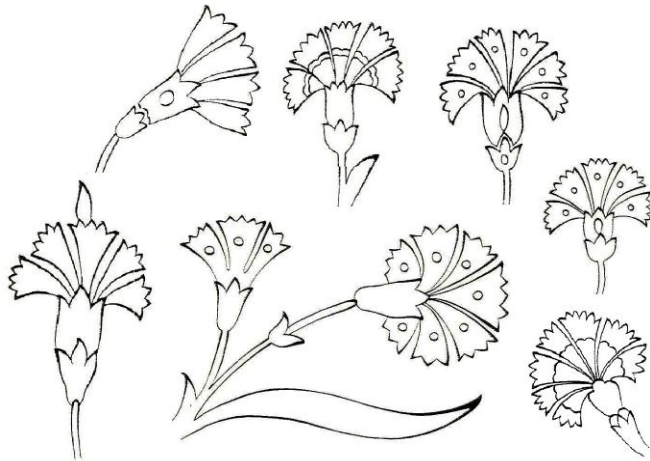
Kaynak: BİROL ve DERMAN, 2004, s.113

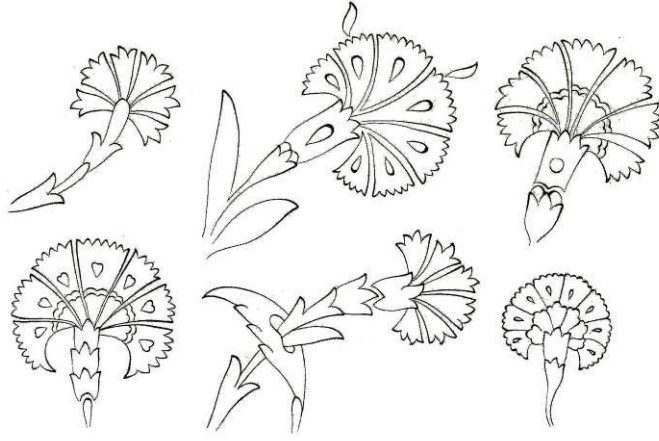
Çizim 9: Çeşitli karanfil motifi örnekleri
Kaynak: BAKIR, 1999, s.209

Çizim 10: Çeşitli karanfil motifi örnekleri
Kaynak: GÜNEY ve GÜNEY, 2000, s.47

Çizim 11: Çeşitli karanfil motifi örnekleri
Kaynak: BİROL ve DERMAN, 2004, s.122

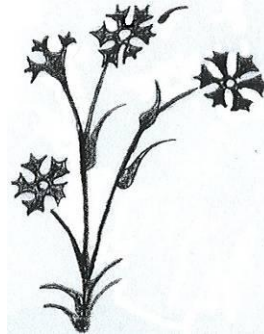
Çizim 12: Çeşitli karanfil motifi örnekleri

Kaynak: BİROL ve DERMAN, 2004, s.123

Gonca karanfil motifleri, açmış karanfil örneklerine çok benzer. Ancak karanfilin yelpaze kısmındaki yapraklar henüz açmamış olduğundan üst üste ve irili ufaklı yapraklar halinde tasvir edilmiştir. (Bakır, 1999, s.210) (Çizim 1) Çeşitli bezemelerde yanyana 2, 3 yapraklı olarak tasvir edilmiş gonca karanfil motifleri de uygulanmıştır. (Çizim 2)

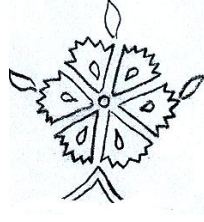
Karanfil motifinin sap yaprakları ise ince uzun bir yapıya sahiptir ve doğadaki örneğine uygun çizilmiştir. (çizim 10) (Bakır, 1999, s.210)

Üstten görünüşü ile kullanılan karanfil motifi örnekleri penç gibi stilize edilmiştir. (Bakır, 1999, s.209) Bu örneklerde görülen yalınkatlı karanfil motifleri de testere dişi gibi dilimlenmiş taç yaprakları, uzun sapları ve ince uzun sap yaprakları ile karakteristiktir. (Çizim 13) Bazı bezemelerde bu yalınkatlı karanfilin sadece çiçek kısmı kullanılmıştır. (Çizim 14)

Çizim 13: Üstten görünüşlü karanfil motifi

Kaynak: ATASOY, 2002, s.149' dan çizilmiştir.

Çizim 14:Üstten görünüşlü karanfil motifi

Kaynak: BAKIR, 1999, s.209'dan çizilmiştir.

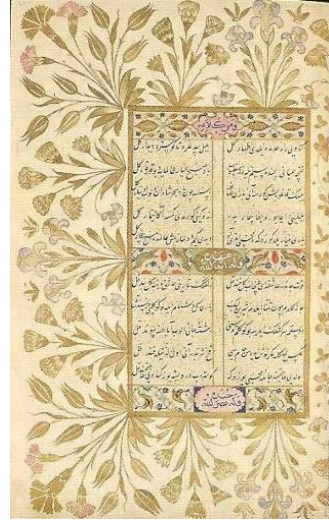
Karanfil motifi, bezeme unsuru olarak Osmanlı sanatının her alanında kullanılabilmiştir. Ancak her sanat alanının teknik imkanları bu motiflerin biçim, boyut, kompozisyon düzeni, kompozisyonda motifin kullanım şekli ve renk gibi özelliklerini etkilemiştir.

Bu alanların başında tezhip sanatı gelir. Kara Memi'nin başyapıtı olan Muhibbi divanı tezhiplerinde, ilkbahar çiçeklerinin topluca tasvir edildiği çiçek kümelerinden oluşan düzenlemeler karşımıza çıkmaktadır. Bu çiçekler arasında yer alan karanfiller, hem doğada görüldüğü biçimiyle oldukça naturalist, hem de soyutlanmış stilize edilmiş olarak yarı naturalist üsluptadır. Divanın bezemelerinde gonca, yarım yelpaze ve üstten görünüş biçimleri kullanılan karanfil motifleri ve detayları genellikle altın, kırmızı, beyaz ve yeşil renklindedir. (Fotoğraf 2, 3)

Fotoğraf 2: Muhibbi divanından detay

Kaynak: ATASOY, 2002, s.136

Fotoğraf 3: Muhibbi divanından detay

Kaynak: ATASOY, 2002, s.139

Üstten görünüşlü karanfil motifi, Osmanlı sanatında görülen diğer karanfil motiflerinden çok farklıdır. Divan bezemelerinde diğer çiçeklerin yanında yer alan bu

motif, yalınkatlı küçük bir motiftir ve ilk bakışta karanfil olduğu pek kolay farkedilmez¹.

Nakkaş Kara Memi'nin Muhibbi Divanı bezemelerinde görülen üstten görünüşlü beş, altı ve yedi yapraklı karanfil motifleri, mavi renkte ve oldukça küçük boyuttadır. İnce ayrıntılarıyla naturalist bir yaklaşımla tasvir edilen bu motifler, gül ve lale motifleri ile birlikte kullanılmıştır. (Fotoğraf 4) Ahmet Karahisari'nin Kur'an tezhiplerinde görülen yalınkatlı karanfil motifleri ise bir dalda hem üstten görünüşleri hem de profil görünüşleri ile birkaç karanfil çiçeği olarak tasvir edilmiştir. (Fotoğraf 5) Bu örnekte tek başına bezeme unsuru olan, üç ve beş yapraklı karanfil motifleri, mavi ve kırmızı renklerdedir.

Fotoğraf 4: Muhibbi Divanı, Kara Memi, 1566
Kaynak: ATASOY, 2002, s.134

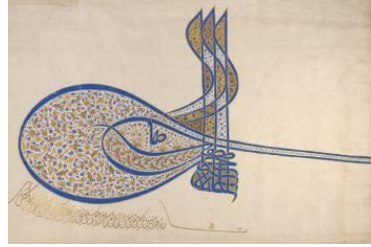

Fotoğraf 5: Ahmed Karahisari'nin
Kur'an tezhibi, 16. yy. ortası
Kaynak: ATASOY, 2002, s.149

16. ve 17. yüzyıl Osmanlı bezeme sanatında, yeni üsluplar ve motifler yaygınlaşırken eski üsluplar ve motifler de devam ettirilmiştir. Osmanlı sanatına naturalist üslupla birlikte giren çiçek motifleri, eski üsluplardan gelen motiflerle birlikte çeşitli kompozisyonlar içinde uygulanmıştır.

Metropolitan Müzesi'nde bulunan Kanuni Sultan Süleyman'ın tuğrası böyle bir örnektir. Bu tuğranın tezhibinde, karanfil motiflerinin, üstten ve profil görünüşleriyle tasvir edildiği görülmektedir. Mavi ve kırmızı renkli bu karanfil motifleri, üç, beş ve altı yapraklıdır. Karanfillerin sap ve sap yapraklarında altın kullanılmıştır. Tuğranın bezemesinde karanfil dışında hatayi ve kıvrık yaprak motifleri de görülmektedir. (Fotoğraf 6)

¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız ATASOY, 2002, s.141.

Fotoğraf 6: Sultan Süleyman'ın tuğrası ve detay, 1555-60, Metropolitan Museum of Art, env.no.38.149.2

Kaynak: The Metropolitan Museum of Art, Search the Collections, <http://www.metmuseum.org/collections/search-the-collections/140006811?pos=2&rpp=20&pg=1&ft=kanuni+tu%c4%9fra>, Erişim tarihi: 10.04.2013

Karanfil motifinin bezeme unsuru olarak kullanıldığı en zengin alanlardan biri de çini sanatıdır. Erken tarihli İznik tabakları ve diğer çini kap kacaklar karanfil motiflerinin bezeme unsuru olarak kullanıldığı en eski örnekler arasında yer almaktadır. Kanuni devri çiçek üslubunun öncülerinden olduğu kabul edilen bu örneklerden 1525-1530'lara tarihlenen bir İznik tabağında karanfiller yarım yelpaze biçimiyle kullanılmıştır. Tabağın iç bordüründe demetler halinde sıralanan karanfil motifleri tabağın ortasında bir büyük, iki küçük üç vazo içinde tasvir edilmiştir. (Fotoğraf 7)

Fotoğraf 7: İznik tabak, 16. yy'ın ilk yarısı

Kaynak: ATASOY, 2002, s.101

16. ve 17. yüzyıl sonuna kadar İznik'te üretilen, cami, türbe yapıları ve saray duvarlarını süsleyen çini örneklerinde, ilkbahar çiçeklerinin tasvir edildiği kompozisyonlar görülür. (Atasoy, 2002, s.108) Topkapı Sarayı'nda III. Murad Hasodası'nın duvarlarını süsleyen çiniler bu örneklerdendir. Bu çinilerde karanfiller, lale ve sümbül gibi ilkbahar çiçekleriyle birlikte tasvir edilmiştir. Beyaz renkli, yedi yapraklı karanfillerin taç yaprakları kırmızı beneklerle süslenmiştir. Uzun sapları ve ince uzun sap yaprakları ile görülen karanfiller profil görünüşleriyle gonca, yarım yelpaze ve tam yelpaze biçimlerinde kullanılmıştır. Ayrıca karanfil dalları arasında taç yaprakları dışa dönük biçimde karanfiller de vardır. (Fotoğraf 8)

Fotoğraf 8: Karanfil motifli çini detay, 16. yy. sonu, Topkapı Sarayı III. Murad Hasodası

Kaynak: ATASOY, 2002, s.109

Karanfil motifinin üstten görünüş biçimi çini örneklerinde de karşımıza çıkmaktadır. Gülbenkyan koleksiyonunda bulunan bir çini örneğinde görülen beyaz renkli karanfil motiflerinin taç yapraklarının içi kırmızı beneklerle süslenmiştir. Rumi ortabağ motiflerinin içini bezeyen bu karanfil motifleri altı yapraklıdır. Çininin desen kompozisyonunda karanfil motifleri, yatay eksenle lale motifleri ile değişimli sıralarda yerleştirilmiştir. (Fotoğraf 9)

Fotoğraf 9: Üstten görünüşlü karanfil motifli çini, 16. yy. ikinci yarısı, 32x15 cm., Gülbenkyan Müzesi, env. no: 1701
Kaynak: BAKIR, 1999, s. 73.

Yeni camii Hünkar Mahfili çinilerinde görülen karanfil motifleri kıvrımlı hatları ile son dönem klasik örneklerden biridir. Bu karanfiller, 17. yüzyıl çini sanatının renk ve motif özelliklerini yansıtmaktadır. Bu örneklerdeki dokuz yapraklı karanfil motifleri oldukça büyük ölçeklidir. Mavi, turkuaz ve beyaz renkli karanfillerin çanak kısmı lale biçimindedir. Çiçeğin taç yapraklarında tarama ve noktalama gibi teknikler kullanılmıştır. Bezeme oldukça zengin ve gösterişli bir görünüme sahiptir. (Fotoğraf 10)

Fotoğraf 10: Karanfil motifli çini, 17. yy., Yeni Camii hünkar mahfili, İstanbul
Kaynak: YILDIRIM, 2010, s.203

Doğal görünüşleriyle resmedilen natüralist çiçekler ise Osmanlı sanatında ilk kez 17. yüzyıl ve sonrasında, dış tesirlerin katkısıyla gelişen Barok ve Rokoko üslubunda yapılmıştır. Bu üslup, özellikle 18. ve 19. yüzyılda benimsenmiştir. (Özkeçeci ve Özkeçeci, 2007, s.76)

İlk kez Kara Memi'nin eserlerinde, sade ve kendine özgü biçimleri ile dikkatimizi çeken karanfil motifleri, yelpazeye benzeyen biçimleriyle farklı bir görsel etki oluştururlar. Bu yüzden özellikle şükufelerde tek başına ya da buket halinde doğal görünüşleriyle resmedilmiştir.

Gazneli Mahmud'un şiirlerini içeren ve Gaznevi Albümü diye bilinen 1685 tarihli eserdeki çiçek tasvirleri de hem teknik, hem de çeşit açısından ilginçtir. Kompozisyonların bir kısmında vazolara yerleştirilmiş çeşitli naturalist çiçekler tasvir edilmiştir. Bu tasvirde görülen karanfiller doğal görünüşleriyle karşımıza çıkmaktadır. (Fotoğraf 11)

Fotoğraf 11: Gaznevi Albümünden çiçekler, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, env. no: T5461

Kaynak: ATASOY, 2002, s.152

Osmanlı bezeme sanatlarında karanfil motiflerinin ilkbahar kompozisyonları dışında çeşitli kompozisyon düzenleri içinde çok sayıda yorumu bulunmaktadır.

Diğer sanatlarda olduğu gibi Osmanlı dönemine ait madeni eserler üzerinde görülen bezemeler de madeni eşya yüzeylerinin ve madenin elverdiği ölçüde uygulanmıştır. Karanfil motifli bezemelerin uygulandığı eserler arasında; mutfak eşyalarından zırlara çok çeşitli ve farklı işleve sahip eser yer almaktadır. Bunlardan biri de Sadberk Hanım Müzesi'nde bulunan 17. yüzyıla tarihli bir bakır ibriktir. İbrik yüzeyini bezeyen beş yapraklı yarım yelpaze karanfil motifleri ince yaprakları ile ana bezeme unsuru olarak şaşırtmalı düzende yerleştirilmiştir. Bu bezeme, karanfil motifinin de sıkça kullanıldığı naturalist üsluba iyi bir örnek olarak gösterilebilir. (Fotoğraf 12) Tekstil ve çini gibi sanatlarda da görülen bu bezeme kompozisyonu, Osmanlı sanatındaki üslup birliğini de yansıtmaktadır.

Fotoğraf 12: Bakır, gümüş kaplama ibrik, 17.yy., Sadberk Hanım Müzesi, env. no. M924-1960

Kaynak: ANLAĞAN vd., 1995, s.120

Osmanlı döneminin önemli sanatlarından biri de işlemlerdir. Klasik dönem işlemleri, çadırlardan, ordu sancağına, bohçalardan, havlulara kadar geniş bir uygulama alanı bulmuştur. Saray işlemleri, saray atölyelerinin sanatçıları tarafından çizilmiş ve yine sarayın maaşlı Cemaat-ı Zerdüzan denilen altın iplikle işleme yapan ustaları tarafından saray atölyelerinde işlenmiş özgün örneklerdir. Bu işlemlerin dışında saray haremde ve saray dışında kadınlar tarafından yapılan işlemler de vardır. Naturalist üsluptaki çeşitli karanfil motifleri bu yüzyıl işlemlerinde, yaygın olarak uygulanmıştır.

16. yüzyılın ilk işleme örneklerinde görülen gül, enginar, lale ve karanfil motiflerinin boyutları diğer motiflerden daha büyük olarak işlenmiş, çiçeklerle birlikte yapraklar da kompozisyonlarda büyük rol oynamıştır. (Sürür, 1976, s.47)

Şehzade Mehmed'in türbesinden alınarak Topkapı Sarayı Müzesi koleksiyonuna katılan mendiller de dönemin işleme tekniğini ve zevkini yansıtan bir grup oluşturmaktadır. Taba rengi, yağ yeşili ve siyah renkli ince keten üzerine hesap işi tel kırma tekniğinde işlenmiş bu mendillerin kenarları pastel renklerle vazodan çıkan çiçekler, geometrik motifler ve kufi yazılardan oluşan bordürlerle çevrilidir. (Delibaş, 1999, s.89)

Bu gruptaki örneklerden birinin bordüründe lale motifiyle birlikte vazodan çıkan karanfiller, siyah zemin üzerinde tasvir edilmiştir. Bordürde görülen oval madalyonların içi de yine karanfil ve lale demetleri ile bezenmiştir. Profilden

görünüşlerinin stilize edildiği dört yapraklı karanfil motifleri, eşit kullanımlı bezeme unsuru olarak siyah zeminli bordürde kırmızı, oval madalyonların içinde ise beyaz renktedir. (Fotoğraf 13)

Fotoğraf 13: Karanfil işlemeli mendil, 16. yy., Topkapı Sarayı Müzesi
Kaynak: SÜRÜR, 1976, s. 24

Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan ve 16. yüzyıl sonlarına tarihlendirilen işlemeli bir yatak yüzü deseninde de karanfil motifleri, lale, gül goncası ve sümbüllerle birlikte kullanılmıştır. Bu örnek, alışılmış Osmanlı çiçek motifleriyle düzenlenen işleme desenlerine bir örnektir. İşleme deseninde eşit kullanımlı bezeme unsuru olan beş yapraklı kırmızı karanfiller, üst üste sıralı düzende lale motifleri ile değişimli sıralarda yerleştirilmiştir. Çiçeğin çanak, sap ve sap yaprakları ise yeşil renktedir. (Fotoğraf 14)

Fotoğraf 14: İşlemeli yatak yüzü, 16. yy. sonu, Topkapı Sarayı Müzesi, env. no: 31/158
Kaynak: ATASOY, 2002, s.102

16. ve 17. yüzyıl saray işlemelerinden günümüze ulaşan örnekler devrin motif beğenisini de yansıtmaktadır. 17. yüzyıl işlemelerinin en önemli farkı kullanılan renklere dir. 16. yüzyıl ve 17. yüzyılın ilk yarısında devam eden yakut renginin, yerini kiremit kırmızısı almış, fıstık yeşili de yerini daha farklı tonda koyu yeşile bırakmıştır. (Delibaş, 1999, s.95)

Topkapı Sarayı Müzesi işlemeleri arasında yer alan 17. yüzyılın ilk yarısına tarihli bir bohçanın deseninde görülen büyük boyutlu yedi yapraklı karanfil motifleri kumaş yüzeyine şaşırtmalı düzende yerleştirilmiştir. Ana bezeme unsuru olarak kullanılan bu motifler, keten üzerine kırmızı, mavi, yeşil ve beyaz ipekle işlenmiştir. Çiçeğin taç yapraklarının içi küçük çiçek motifleriyle bezelidir. Motiflerin oluşturulmasında 17. yüzyılın renkleri olan kiremit kırmızısı ve koyu yeşil kullanılmıştır. (Fotoğraf 15)

Fotoğraf 15: İşlemeli bohça, 17. yy. ilk yarısı, Topkapı Sarayı Müzesi
Kaynak: DELİBAŞ, 2000, s.335

Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan bir 17 yüzyıl işlemeli yatak çarşafı örneğinde ise, Türk çinilerinin el işlemelerine olan etkisinin görüldüğü ifade edilmektedir. (Delibaş, 1999, s.95) Kapalı desen düzenindeki desen, beyaz, ince keten üzerine ipek iplikle işlenmiştir. Karanfil motifleri lale motifleriyle birlikte, dar bordürde yatay eksen de değişken yönlerde, orta zemin bezemelerinde ise şaşırtmalı düzende sonsuzluk ilkesine uygun olarak kullanılmıştır. İkincil bezeme unsuru olan üç ve beş yapraklı bu motifler lale motiflerinden daha küçük boyuttadır. (Fotoğraf 16)

Fotoğraf 16: İşlemeli yatak çarşafı detay, 17. yy., Topkapı Sarayı Müzesi, env. no: 31/4

Kaynak: DELİBAŞ, 1999, s.90

Osmanlı dönemi işlemleri arasında yastık yüzü örneklerinin bezemelerinde de değişik karanfil motifleri kullanılmıştır. Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan bir yastık yüzünün işleme deseninde görülen büyük boyutlu karanfil motifleri, yastığın orta zeminine köşelere simetrik olarak yerleştirilmiştir. Kalın kırmızı keten dokuma üzerinde karanfiller, ana bezeme unsuru olarak kullanılmıştır. Altı yapraklı karanfil motiflerinin taç yapraklarının içi kalp şeklinde motiflerle bezelidir. (Fotoğraf 17)

Fotoğraf 17: İşlemeli yastık yüzü, 17. yy., Topkapı Sarayı Müzesi, env. no: 31/44

Kaynak: DELİBAŞ, 1999, s.90

Osmanlı sanatında bezenen her çeşit eşya kullanım amacına bakılmaksızın çiçek motifleriyle donatılmıştır. Silah ve savaşla ilgili eşyalar da bunlar arasında yer almaktadır. Ancak bu tip bezemeler daha çok tören ve kutlamalarda kullanılan eşyalara uygulanmıştır. Ham ipeğin söğüt dallarına sarılmasıyla yapılan tören kalkanlarındaki bezemeler de çoğunlukla çiçek motiflidir. Bu tür kalkanlar arasında 16. yüzyıl sonlarında yapılmış karanfil ve lale motifleri ile süslü bir örnek bulunmaktadır. Bu örnekte karanfiller, kadifelerde görülen biçimiyle stilize edilmemiş, daha çok naturalist üslupta tasvir edilmiştir. Simetrik düzende yerleştirilen ve desende eşit kullanımlı bezeme unsuru olarak görülen yarım yelpaze karanfil motifleri beş yapraklıdır. (Fotoğraf 18)

Fotoğraf 18: Tören kalkanı, 16. yy. sonu, Topkapı Sarayı Müzesi, env. no: 1/2571

Kaynak: ATASOY, 2002, s.152

Türk halı sanatının klasik dönemi olarak kabul edilen 16. ve 17. yüzyılda Naturalist üslup ile yeni bir bezeme dünyasının kapıları açılmıştır. Saray nakkaşhanesinde çizilen ve saray sanatlarında kullanılan naturalist çiçekler saray halılarının yanı sıra yöresel halı desenlerini de etkilemiştir. Gerek saray halılarında gerekse yöresel halılarda naturalist karanfil motiflerinin değişik örnekleri kullanılmıştır.

Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde bulunan 16. yüzyıla tarihlenen bir Konya halısı bu tip halılara gösterilebilecek örneklerden biridir. Halının bordüründe görülen dört yapraklı stilize karanfil motifleri, dolaşmalı düzende lale ve diğer çiçek motifleri ile değişimli sıralarda kullanılmıştır. Kırmızı renkli karanfil motiflerinin taç yaprakları,

kumaşlarda görülen örneklere göre daha az sivri dilime sahiptir. Uzun sap yaprakları ise uzun ince ve dik bir çizgi yapısındadır. Motifin bu şekilde biçimlenmesinin halının teknik yapısından kaynaklandığı söylenebilir. (Fotoğraf 19)

Fotoğraf 19: Karanfil motifli Konya halısı, 15-16. yy., Türk ve İslam Eserleri Müzesi, env. no. 677

Kaynak: Katalog-Turkish Carpets, 1996, plate 111

Metropolitan Müzesi'nde bulunan, 16. yüzyıl sonuna tarihli bir saray seccadesinin bezemesinde ise karanfil motiflerinin iki farklı biçimde stilizasyonu kullanılmıştır. Seccadenin orta zemininin tabanında görülen dört ve beş yapraklı beyaz karanfil motifleri gül ve lale gibi çiçeklerle birlikte doğadaki biçimine uygun olarak oldukça naturalist üsluptadır. Bordürde görülen yarı naturalist, beş yapraklı karanfil motifleri ise yarım yelpaze biçiminde ve simetrik olarak yerleştirilmiştir. Bu karanfil motifleri, dönemin bezeme üslubuna uygun olarak, lale ve sümbül gibi çiçekler ve saz üslubundaki kıvrık hançer yapraklarla birlikte kullanılmıştır. Kırmızı ve turuncu renkli bu karanfil motifleri beyaz renkte tahrirlenmiştir. (Fotoğraf 20)

Fotoğraf 20: Saray seccadesi ve detay, 1575-90, 127x172.7 cm., Metropolitan Museum of Art, Newyork, env. no: 22.100.51

Kaynak: The Metropolitan Museum of Art, Search the Collections, <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/140004751?rpp=20&pg=1&ft=carpet+ottoman&pos=3>, Erişim tarihi: 10.04.2013

Karanfil motifinin bezeme unsuru olarak hançer yapraklarla birlikte kullanıldığı bir başka örnek Ankara Vakıflar Halı Deposu'nda bulunan, 16. yüzyıl Uşak halısıdır. Halının orta zemini altıgen alanlara bölünmüştür. Bu alanların içinde iki çift kıvrık yaprağın kavradığı büyük bir karanfil motifi ve dıştaki kıvrık yapraklardan aşağı doğru sarkan dört yapraklı iki küçük karanfil motifi kullanılmıştır. (Fotoğraf 21)

Fotoğraf 21: Uşak halısı ve detay, 16. yy., 110x290 cm., Vakıflar Halı ve Kilim Deposu, Ankara

Kaynak: TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2006, Desen kodu:0318

Kıvrık dalların kavradığı bitkisel motifli bezemeler, Osmanlı saray kumaşlarında da karşımıza çıkmaktadır. (Fotoğraf 22)

Fotoğraf 22: Karanfil motifli çatma kumaş, 16. yy. ikinci yarısı, 159x128 cm., Kremlin Askeri Müzesi, Moskova, env. no: TK-2685

Kaynak: ATASOY vd., 2001, s. 304

Karanfil motiflerinin kullanıldığı 17. yüzyıla tarihli ilgi çekici diğer iki örnek ise Transilvanya tipi olarak bilinen Milas halılarıdır. Her iki halı da, aynı desen kompozisyonunda, farklı renklerde dokunmuştur. Halının orta zemini çift taraflı

mihraplıdır. Üç ve beş yapraklı karanfil motifleri, kıvrık hançer yapraklar ile birlikte çift taraflı mihrap tepeliğini dolgulamaktadır. (Fotoğraf 23, 24) Fotoğraf 23’de görülen karanfil motiflerinin taç yaprakları beyaz ve turuncu, kıvrık yaprakları mavi, turuncu ve kırmızı renklindedir. Fotoğraf 24’de görülen karanfil motiflerinin taç yaprakları beyaz ve gülkurusu, kıvrık yaprakları ise siyah, turuncu ve kırmızı renklindedir. Bu halılarda görülen karanfil motiflerinin benzer örnekleri çatma yastık yüzlerinde de karşımıza çıkmaktadır. (Fotoğraf 25)

Fotoğraf 23: Milas halısı ve detay, 17. yy., Özel koleksiyon, 133x180 cm
Kaynak: TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2006, Desen kodu:0029

Fotoğraf 24: Milas halısı ve detay, 17. yy., Özel koleksiyon, 125x158 cm
Kaynak: TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2006, Desen kodu:0030

Halılarda görülen bu karanfil motiflerinin benzer bir örneği Sadberk Hanım Müzesi’nde bulunan ve 17. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmiş olan çatma yastık yüzüdür. Kumaşın geniş bordürünün köşeleri ile orta zeminin köşelerini dolgulayan büyük karanfil motiflerinin kıvrık yaprakları aşağı dönük olarak kullanılmıştır. Orta zeminde iki büyük karanfilin ortasında yer alan küçük karanfil motifini ise iki kıvrık

yaprak sarmaktadır. Yaprakların içi küçük çiçek motifleriyle bezelidir. Kırmızı zemin üzerindeki beş yapraklı tam yelpaze karanfil motifleri fildişi renktedir. (Fotoğraf 25)

Fotoğraf 25: Çatma yastık yüzü ve detay, 17. yy. ikinci yarısı, 62.5x106 cm., Sadberk Hanım Müzesi, env.no. 9374-D.6
Kaynak: BİLGİ, 2007, s.38

Karanfil motifinin bezeme unsuru olarak kullanıldığı diğer bir örnek ise İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde bulunan 17. yüzyıl Balıkesir halısıdır. 122x171 cm boyutlarındaki halının orta zemininde turuncu motiflerinin çevrelediği büyük bir dörtgen göl görülmektedir. Bu dörtgenin içi daha küçük dörtgenlere bölünmüş, karanfil motifleri şaşırtmalı düzende dörtgenlerin arasına yerleştirilmiştir. Altı yapraklı yelpaze karanfil motifleri kırmızı renklidir. (Fotoğraf 26)

Fotoğraf 26: Balıkesir halısı ve detay, 17. yy., 122x171 cm., İslam Eserleri Müzesi, İstanbul, env.no.426

Kaynak: TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2006, Desen kodu:0049

1.2. Osmanlı Saray Kumaşlarında Karanfil Motifi

1.2.1. 16. Yüzyıl Osmanlı Saray Kumaşlarında Karanfil Motifi

16. yüzyılda sadece çinilere ve taş üzerine uygulanan bezemelerde değil, kumaşlarda da seçkin bir motif olarak karşımıza çıkan karanfilin bu yüzyılda lale motifi ile rekabete girdiğini söyleyebiliriz. Süheyl Ünver, 1929 yılında Viyana Müzesini gezerken Türk kumaşlarını görünce, müze müdürü ve tanınmış oryantalist Henri Glück'e "Bunların Türk Kumaşı olduğunu nereden anlıyorsunuz?" diye sorar. Glück'ün cevabı ilgi çekicidir. "Karanfil ve lale motiflerinden" . (Ünver, 1966, s.5)

Bu çalışma kapsamında incelenen kaynaklarda, karanfil motifine en çok kemha ve çatma gibi saray kumaşlarında rastlanmıştır. Ancak serenk, damask, seraser ve kadife gibi kumaş çeşitleri üzerinde de karanfil motifleri yer almaktadır. Bu kumaşlardan yapılmış kilise cübbesi, kaftan, kolluk ve yastık yüzü, yatak ve duvar perdeleri, taht kaplaması, pano, yer örtüsü (nihale), gibi giyim ve mefruşat ürünü ile dini tören örtüsü, sanduka örtüsü, kitap cildi, at örtüsü (gayşe) ve çok sayıda parça kumaş yurt içi ve yurt dışındaki çeşitli müzelerde koruma altında bulunmaktadır.

Klasik dönem Osmanlı dokumalarında başta gelen bezeme motiflerinden olan karanfil motifi en sık kullanılan motiflerden biri olmuştur. Bu motifler simetri ve sonsuzluk prensibine bağlı kalınarak, belirli kompozisyon şemaları içinde kayan eksenler üzerinde veya madalyonlar içinde yer almıştır. (Bilgi, 2007a, s.80)

16. yüzyıl Osmanlı saray kumaşlarında kullanılan karanfil motiflerine ilişkin genel bir değerlendirme yapmak ve konuyu karanfil motifinin içinde yer aldığı düzenler açısından ele almak gerekirse; karanfil motiflerinin, genellikle kapalı desen düzeni, dolaşmalı düzen, üst üste sıralı düzen, şaşırtmalı düzen, şaşırtmalı düzende birbirine bağlı oval madalyon şeması ve şaşırtmalı düzende birbirine bağlı çift oval madalyon şeması gibi çeşitli kompozisyon düzenlerinde kullanıldığı söylenebilir. Bu düzenler içerisinde genellikle ikincil bezeme ve eşit kullanımlı bezeme unsuru olarak görülen karanfil motifleri, çoğunlukla lale, gül, sümbül gibi bezeme unsurları ile birlikte kullanılmıştır. Karanfil motifini sözü edilen kompozisyon düzenleri içinde renk açısından değerlendirdiğimizde mavi, kırmızı, gümüş ve altın klaptanlı, fildişi, sarı ve yeşil gibi renklerin kullanıldığını söyleyebiliriz.

Örnek vermek gerekirse; Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan 13/221 envanter numaralı 16. yüzyılın sonuna tarihli bezayağı kaftan kumaşının deseninde görülen karanfil motiflerinde yeşil ve fildişi, Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan

13/933 envanter numaralı 16. yüzyıla tarihli serenk² kolluk kumaşının deseninde görülen karanfil motiflerinde kırmızı ve mavi kullanılmıştır. (Fotoğraf 30, 32) Karanfil motifinin bezeme unsuru olarak kullanıldığı bu kompozisyon düzenlerindeki çatma ve kemha kumaş örnekleri ilgili başlık altında incelenecektir.

Osmanlı saray kumaşlarının desenlerinde karanfil motiflerinin de içinde yer aldığı motif ve kompozisyon düzenlerinden bazıları sadece kemha ve çatmalara özgüdür. Ancak karanfil motiflerinin de kullanıldığı şaşırtmalı düzende birbirine bağlı oval madalyon şeması, yalnız çatma ve kemhalarda değil, her kumaş türünde görülmektedir. (Fotoğraf 27) Bu şemada oval madalyonlar genellikle birbirine bağlanan bantlarla oluşturulmaktadır. Ancak bazı örneklerde bu şema bantların çevre çizgileri olmadan çiçekli dallar ya da yapraklar birbirine bağlanarak da kullanılmıştır. (Fotoğraf 33) Çatma ve kemhalarla ilgili örnekler ilgili bölümde incelenecektir.

Fotoğraf 27: Serenk giysi parçası ve detay, 16. yy. sonu, Washington Textile Museum, env. no: TM 1.57

Kaynak: Washington Textile Museum, Current Exhibitions, <http://textilemuseum.org/exhibitions/SultansGarden.html>, erişim tarihi: 27.06.2013

Karanfil motifinin de yer aldığı dönemin benzer türdeki kumaşlarında aynı ana şema içinde sınırlı bezeme unsuru kullanılarak çok farklı kompozisyonlar yapılmıştır. Örneğin; karanfil motifi, bazen fotoğraf 27'de görüldüğü gibi şaşırtmalı düzende birbirine bağlı oval madalyon şeması içinde lale, sümbül, gül gibi motiflerle

² Serenk: 15. yüzyıl ikinci yarısından sonra görülen ve ipekle dokunan bu kumaşın motiflerinde sırma ve tel yerine sarı ipek kullanılmıştır. Genellikle zemin güvezi renkte ve kendinden desenli üç renkli dokunmuş bir kumaştır.

birlikte madalyonların iç bezemesinde kullanılırken bazen de fotoğraf 28'de görüldüğü gibi madalyonların dışını çevreleyen bantların bezemesinde kullanılmıştır.

Fotoğraf 28: Kemha giysi parçası ve detay, 16. yy. ikinci yarısı, Metropolitan Museum of Art, env.no: 52.20.19

Kaynak: Metropolitan Museum of Art, Search the Collection, <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/140008403?rpp=20&pg=1&ft=522019&pos=1>, erişim tarihi: 20.05.2013

Naturalist çiçek kompozisyonları kumaşlarda özellikle oval madalyonlarla oluşturulan düzenlerde uygulanmıştır. Ana şema hep aynı kaldığı halde nakkaşların çizdiği çiçek kompozisyonları daima değişmiştir. (Gürsu, 1988, s.57) Karanfil motifleri de nar, lale, sümbül, gül ve bahçelerde görülen hemen hemen bütün çiçeklerle birlikte değişik kompozisyon şemaları içinde yer alırlar. Bu bahçe çiçekleri arasında nergis, kasımpatı, süsen, yıldız ve bahar çiçekleri de sayılabilir.

Bu dönemin kumaşlarında görülen naturalist karanfil motifleri, geleneksel motiflerden olan rumi ve palmet, 15. yüzyıldan itibaren Türk sanatında görülen pars beneği, kaplan çizgisi, çin bulutu, hatayi, ay ve yıldız motifleriyle de bazen beraber, bazen ayrı olarak kullanılmıştır.

Uzakdoğu kökenli hatayi grubunda yer alan stilize çiçekler, 16. yüzyılda hançer yaprağı denen kıvrık yapraklarla beraber değişik kompozisyonlar içinde ele alınmıştır. (Gürsu, 1988, s.44) Sazyolu üslubu denen bu hareketli bezeme şekli ve naturalist üslubun birlikte kullanıldığı kumaş örneklerinde karanfil motifleri de yer almıştır.

Naturalist çiçek motifleri, kumaşlarda nadiren tek başına bir bezeme unsuru olarak görülürler. (Gürsu, 1988, s.58) 16. yüzyıl Osmanlı ipekli saray kumaşlarında

görülen karanfil motifleri de çoğunlukla başka motiflerle birlikte kullanılmıştır. Ancak karanfil motifinin kumaşlarda tek başına kullanıldığı örnekler de mevcuttur. Bu örnekler çoğunlukla çatma kumaşlarda karşımıza çıkmaktadır. Çatmalarda görülen karanfil motifleri ilgili başlık altında ayrıntılı olarak incelenecektir.

Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan ve kaynaklarda Kanuni Sultan Süleyman'a ait olduğu belirtilen krem rengi ince ipek elbisenin deseninde yer alan karanfil motifi oldukça naturalist bir örnektir. Karanfil motifi lale motifi ile birlikte kullanılmış olup, doğadaki biçimlerine benzer özelliktedir. Karanfil motiflerinin kompozisyon düzeni içinde lale motifleri ile eşit oranda kullanıldıkları görülmektedir. Eşit kullanımlı bezeme unsuru olan naturalist karanfil ve lale motifleri ince dikey dallardan sıra ile çıkan bir düzen göstermektedir. Karanfil motifleri yarım yelpaze biçimindedir. Sarı renkli çiçeklerin taç yapraklarının arası kırmızı ve pembe, çanakları mavi, dal ve yaprakları ise yeşil ipekle dokunmuştur. (Fotoğraf 29)

Fotoğraf 29: İpek elbise, 16. yy. ortası, Topkapı Sarayı Müzesi,
env. no: 13/581
Kaynak: ALTAY, 1979, s.9

Karanfil motifinin kullanıldığı bir diğer kumaş, Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan ve 16. yüzyılın son çeyreğine tarihlenen gevşek bir dokuma türü olan, fildişi bezayağı kumaştan yapılmış kaftanın kumaşidir. Kumaşın deseninde ana bezeme unsuru olarak görülen, iri yuvarlak madalyonlar şaşırtmalı düzendedir. Bu madalyonların üstüne ve altına birer karanfil motifi yerleştirilmiştir. Madalyonların içi içe ay motifleri ile bezelidir. Bu motiflerin çevresine de değişimli sıralarda

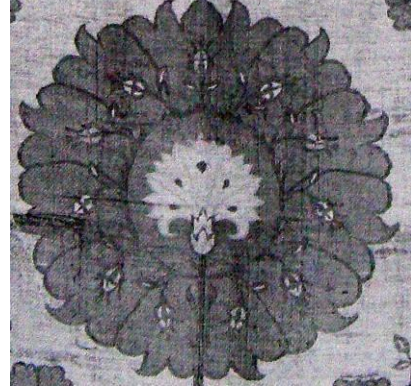
tavuskuyruğu ve karanfil motifleri yerleştirilmiştir. Bu örnekte yeşil renkte görülen beş ve yedi yapraklı, tam yelpaze karanfil motifleri ana bezeme unsuru olan madalyonların bezemesinde kullanıldığı için ikincil bezeme unsurudur. (Fotoğraf 30)

Fotoğraf 30: Bezayağı kaftan ve detay, 16. yy. son çeyreği, Topkapı Sarayı Müzesi, env. no: 13/221
Kaynak: TEZCAN, 2000, s.292

Londra Victoria & Albert Müzesi'nde bulunan, 16. yüzyıl ikinci yarısına tarihli seraser³ kolsuz kilise cübbesinin kumaş desen kompozisyonu da üst üste sıralı düzende oluşturulmuştur. Beş yapraklı tam yelpaze karanfil motifleri ana bezeme unsuru olarak kullanılan yuvarlak bitkisel madalyonların ortasını bezemektedir. İkincil bezeme unsuru olan ve oldukça büyük bir motif olarak görülen karanfil ilk bakışta açıkça dikkati çeker. Motif tamamen düz ve uzun bir sap üzerinde dik olarak yükselmektedir. (Fotoğraf 31)

³ Seraser: Çözüğü ipek, atkısında altın alaşımli gümüş tel veya doğrudan doğruya gümüş tel kullanılarak dokunan kumaştır.

Fotoğraf 31: Seraser kilise cübbesi ve detay, 16. yy. ikinci yarısı, Victoria & Albert Museum, Londra, env. no: T.8-1916

Kaynak: ATASOY vd., 2001, s.260; GÜRSU, 1988, s. 145; Victoria&Albert Museum, Search the Collections, <http://collections.vam.ac.uk/item/O264861/woven-silk/>, erişim tarihi:06.06.2013

Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan ve 16. yüzyıla tarihli serenk kolluk kumaşının deseni dolaşmalı düzende oluşturulmuştur. Dolaşmalı dalların üzerine değişimli olarak oniki yapraklı çiçekler, kozalak ve lale motifleri yerleştirilmiştir. Üç yapraklı yarım yelpaze karanfil motifleri, kendinden desenli zeminde dolaşmalı düzende yerleştirilmiş oniki yapraklı büyük çiçek motiflerinin iç bezemesinde kullanılmıştır. Kırmızı renkli yarım yelpaze karanfil motifleri, ikincil bezeme unsuru olarak lale ve goncagül motifleri ile birlikte kullanılmıştır. Motifin çanak kısmı ise mavi renklidir. (Fotoğraf 32)

Fotoğraf 32: Serenk kolluk ve detay, 16. yy., Topkapı Sarayı Müzesi, env. no: 13/933

Kaynak: BAKER, TEZCAN, vd., 1996, s.156

16. yüzyılın ikinci yarısında kumaş desenlerine uygulanan bütün üsluplar, 17. yüzyılın birinci yarısında da aynı şekilde devam ettirilmiştir. Bu yüzden kaynaklarda bazı örnekleri 16. yüzyılın ikinci yarısı ya da 17. yüzyılın ilk yarısı olarak tarihlendirmenin çok zor olduğu ifade edilmektedir. (Gürsu, 1988, s.105)

Karanfil motiflerinin görüldüğü böyle bir örnek, Londra Victoria & Albert Müzesi'nde bulunan bir boy tümü havlı kadife kumaştır. 16. yüzyıl sonu ya da 17. yüzyıl başı olarak tarihlenen bu kadife kumaşın deseni şaşırtmalı düzende birbirine bağlı oval madalyon şemasında oluşturulmuştur. Bu düzendeki diğer örneklerin aksine bu örnekte birbirine bağlı bantlar yerine çiçekli dallar kullanılmıştır. Desende ana bezeme unsuru olarak sekiz dilimli çiçek madalyonlar kullanılmıştır. Bu madalyonların içi yarım yelpaze karanfil motifleri ile bezenmiştir. İkincil bezeme unsuru olan kırmızı renkli yarım yelpaze karanfil motifleri beş yapraklıdır. Çiçek madalyonları çevreleyen ince çiçekli dallar arasında görülen üstten görünüşlü karanfil motifleri ise dikkat çekicidir. İkincil bezeme unsuru olan altı yapraklı bu karanfil motifleri, fildişi renklidir. (Fotoğraf 33)

Fotoğraf 33: Tümü havlı kadife ve detay, 16. yy. sonu veya 17. yy. başı, Victoria & Albert Museum, env. no: 355-1897

Kaynak: ATASOY vd., 2001, s.127; Victoria & Albert Museum, Saerch the Collections, <http://collections.vam.ac.uk/item/O73755/velvet-unknown/>, erişim tarihi: 06.06.2013

Osmanlılar ve İtalyanlar arasında 15. yüzyılın ikinci yarısından itibaren sıkı bir ticaret ilişkisi başlamıştır. İki devlet arasında öyle bir sanat alışverişi oluşmuştur ki bu özellikle uluslararası ticari bir ürün olan çatmalarda çok belirgindir. Bazı durumlarda İtalyan ve Osmanlı çatmalarının desenlerini birbirinden ayırt etmek imkansızdır. (Gürsu, 1988, s.68)

Osmanlı dokumacılığında İtalyan etkisi, 16. yüzyılın ortalarında naturalist üslup olarak karşımıza çıkan yeni saray üslubu oluştuğundan sonra bile devam etmiştir. Tipik kalın dallar ve büyük ölçekli bitkisel desenler genellikle başta lale ve karanfiller olmak üzere, Osmanlı çiçekleriyle bezenmişlerdir. (Atasoy vd., 2001, s.303)

1.2.2. 17. Yüzyıl Osmanlı Saray Kumaşlarında Karanfil Motifi

17. yüzyılın ilk yarısına ait kumaş desenlerinde, 16. yüzyılın ikinci yarısında görülen üslup özellikleri devam eder ancak, bezeme ve detayda değişiklikler olmuştur. Ana desen 16. yüzyılda kullanılan üsluplara bağlıdır, fakat iç dolgular daha süslüdür. Konularda tutucu görüş ve hatlar kırılmış, desen daha serbest, hareketli ve zengin bir görünüme kavuşmuştur. (Gürsu, 1988, s.107; Mackie, 1973, s.13)

Klasik dönemin naturalist üsluptaki bitkisel bezemeleri 16. yüzyıldaki kadar mükemmel şekilde kumaş desenlerine uygulanmış ancak kullanılış tarzı ve yerleştirme biçiminde bazı değişiklikler olmuştur. Nakkaşlar 16. yüzyılın tutucu

hatlarından çok, zengin, abartılmış desenler yaratmışlardır. Bu dönemde kumaşlarda karanfil motifinin çeşitli biçimlerinin kullanıldığı görülür.

17. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, Osmanlı sanatının her kolunda olduğu gibi, kumaş desenlerinde görülen bu değişim batı etkilerine bağlanmaktadır. Değişen zevklerin etkisiyle bezeme motifleri ve renklerde yeni uygulamalar ortaya çıkmıştır.

17. yüzyıl Osmanlı saray kumaşlarında kullanılan karanfil motiflerine ilişkin genel bir değerlendirme yapmak gerekirse, karanfil motiflerinin, kapalı desen düzeni, dolaşmalı düzen, üst üste sıralı düzen, şaşırtmalı düzen, şaşırtmalı düzende birbirine bağlı oval madalyon şeması ve şaşırtmalı düzende birbirine bağlı çift oval madalyon şeması gibi çeşitli kompozisyon düzenlerinde kullanıldığı söylenebilir. Bu kompozisyon düzenleri içinde karanfil motifleri ve detayları genellikle mavi, kırmızı, gümüş ve altın klaptan, fildişi, sarı, yeşil ve mor gibi renklerde. İkincil bezeme ve eşit kullanımlı bezeme unsuru olarak görülen karanfil motifleri bu yüzyılda sıklıkla ana bezeme unsuru olarak da karşımıza çıkmaktadır. Tüm bu örneklerde karanfil motifleri çoğunlukla başka bezeme unsurları ile birlikte kullanılmıştır. Ana bezeme unsuru olarak kullanılan karanfil motifleri desenlerde tek başına da görülür. Bu tarz örnekler en çok çatmalarda karşımıza çıkmaktadır. Bu örnekler çatmalarla ilgili başlık altında incelenecektir.

Kumaş desenlerinde karanfil motiflerinin, çoğunlukla profil görünüşleri olan yarım yelpaze ve tam yelpaze biçimi kullanılmıştır. Ancak bunun dışına çıkan örnekler de vardır. Bu örneklerden biri Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan, 17. yüzyıla tarihli bir damask⁴ kaftanın kumaşdır. Kumaşın deseni, şaşırtmalı düzende yerleştirilmiş oval madalyonlar ile oluşturulmuştur. Ana bezeme unsuru olan oval madalyonların içi karanfil, lale, hatayi, nar ve yaprak motifleri ile bezenmiştir. Desende ikincil bezeme unsuru olarak kullanılan karanfil motifinin, yarım yelpaze ve üstten görünüş olmak üzere iki farklı biçimi kullanılmıştır. Krem renkli yarım yelpaze karanfil motifleri beş ve yedi yapraklı, üstten görünüşlü karanfil motifleri ise dokuz yapraklıdır. (Fotoğraf 34)

⁴ Damask: Genellikle saten örgü ile dokunan bu kumaşlarda desen, dokuma sırasında atkı ve çözgü yönlerinde kullanılan karşıtlıkla oluşturulur. Damask kumaşlar çoğunlukla tek renklidir.

Fotoğraf 34: Damask Kaftan ve detay, II. Osman (1618-1621), 17.yy., Topkapı Sarayı Müzesi, env. no: 13/367

Kaynak: BAKER, TEZCAN, vd., 1996, s.130.

17. yüzyılda şaşırtmalı düzende görülen oval madalyonlar tam bir serbestlik kazanır. Madalyonlar artık kendi konturları ile değil zemini süsleyen çiçekli ve bitkisel bezemeli kompozisyonlarla belirgin duruma gelir. (Gürsu, 1988, s.114)

Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan ham ipek kaftanın deseni şaşırtmalı düzende oluşturulmuştur. Zemini bezeyen çiçekli ince dalların ortasına yerleştirilmiş sekiz dilimli çiçek madalyonlar ana bezeme unsuru olarak kullanılmıştır. Bu madalyonların içi tam yelpaze karanfil ve lale motifleri ile bezenmiştir. İkincil bezeme unsuru olan yeşil renkli karanfil motifleri beş yapraklıdır. (Fotoğraf 35)

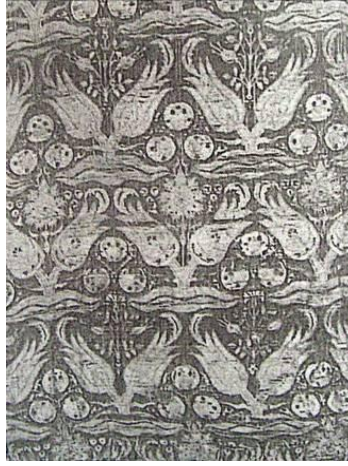

Fotoğraf 35: Ham ipek kaftan ve detay, 17. yy. ortası, Topkapı Sarayı Müzesi, env. no: 13/470

Kaynak: ÖZCAN, 2009, s.144-145.

17. yüzyıl ortalarında ipekli kumaşlarda çok kullanılan girift bitkisel ve çiçekli bezemeler, belirsiz bir oval düzen içinde ele alınmıştır. Türk kumaşlarının en yaygın süsleme tarzı olan oval şemanın konturları kalabalık bezeme içinde erimiştir. Ayrıca çiçek bezemelerinde de değişiklikler olmuştur. (Gürsu, 1988, s.116)

17. yüzyıl desen çeşitliliğini gösteren bir örnek Keir koleksiyonunda yer alan serenk kumaştır. Ana bezeme unsuru olarak kullanılan laleler klasik örneklerinden farklı bir şekilde ele alınmıştır. Çift kaplan çizgisinden çıkan bu laleler, şaşırtmalı düzende yerleştirilmiştir. Kumaşın deseninde lale motiflerinin arasından çıkan çiçek demetinin ortasında yedi yapraklı tam yelpaze karanfil motifleri kullanılmıştır. Bu karanfil motifleri ikincil bezeme unsuru olarak kullanılmıştır⁵. (Fotoğraf 36)

Fotoğraf 36: Serenk kumaş, 17. yy. ortası, Keir koleksiyonu
Kaynak: GÜRSU, 1988, s.126

⁵ Ulaşılabilen kaynaklarda kumaşın renkli bir örneğine rastlanmamıştır.

2. BÖLÜM

16. VE 17. YÜZYIL OSMANLI SARAY KUMAŞLARINDAN ÇATMA VE KEMHALARDA KARANFİL MOTİFİ

2.1. Çatma ve Kemha Kumaşların Teknik ve Tasarım Özellikleri

2.1.1. Çatma Kumaşların Teknik ve Tasarım Özellikleri

Çatma, dokunuş tekniği açısından kadifenin bir çeşididir. Tamamı havlı kadifelerde, kumaşın tüm yüzü kesik havla kaplıdır. (Fotoğraf 33) Ancak çatmalarda kumaşın tüm yüzeyi kadife değildir. Genellikle zeminleri klaptanlı olan çatmaların desenleri kadife ve klaptan ile dokunmuştur. Bazen de zemin kadife desen ise klaptanlı takviye atkısı ile iç bezemeler de yine kadife ile yapılmıştır. Klaptanlı takviye atkılar, sadece havsız alanlarda kullanılmışlardır. Bu havsız alanlarda dimi ve saten örgülerin kullanıldığı görülür. Örneğin; dimi 1/4 S örgüsü ve 4'lü saten örgüsü gibi.

Detroit Institute of Arts'da bulunan, 17. yüzyılın ortası ya da sonlarına tarihli, 48.137 envanter numaralı çatma nihalenin fildişi renkli havsız alanlarında saten örgü kullanılmıştır. Bu nihalenin bezemesinde görülen çiçek madalyonların ortasındaki altın klaptanlı motif alanlarında ise dimi örgü uygulanmıştır. Deseni oluşturan karanfil, gül, sümbül, lale gibi motifler ve kırmızı renkli orta zemin kadifedir. (Atasoy vd, 2001, s.223) (Fotoğraf 49)

Konya Mevlana Müzesi'nde bulunan 17. yüzyılın ilk yarısına tarihli 598 envanter numaralı bir başka çatma kumaşın zemini kırmızı kadife ile dokunmuştur. Desen altın klaptan, gümüş klaptan ve kadife havı ile oluşturulmuştur. (Atasoy vd. 2001, s.338) (Fotoğraf 55)

Çatma kumaşların, düz çatma, münakkaş çatma (desenli), müzehhep çatma (gümüş ve altın alaşımlı tellerle dokunan çatma) gibi cisleri vardır.

Desenli ipekli kumaşlardan olan çatmaların değişik desenleri ve kullanım alanları vardır. Çatma kumaşlar, kaftan yapımında, divan, yastık yüzü, yorgan yüzü gibi döşemelik olarak ayrıca at örtüsü, kitap ve silah kabı olarak kullanılmıştır. Bursa, Bilecik ve Üsküdar çatmaları dünyaca ün kazanmış, özellikle Üsküdar çatmalarından yapılan yastık yüzleri, uluslararası ticarete aranan bir ürün olmuştur. Çatma kumaşlar ayrıca pano ve nihale olarak da kullanılmıştır.

Ulaşılabilen kaynaklardan elde edilen bilgilere göre; kadife dokumacılığının, diğer ipekli dokumalardan daha geç, 8. ve 9. yüzyıllarda doğuda ortaya çıktığı, daha sonra batıya geçtiği ve orada geliştiği kabul edilmektedir. Batıya geçiş Bizans

İmparatorluğu vasıtasıyla doğu motiflerinin özellikle Sasani ve İskit motiflerinin taklit edilmesiyle gerçekleşmiştir. Bu sebeple batıda kadifenin ilk görüldüğü yer olan İtalyan şehirlerinde üretilen erken İtalyan kadifeleri bütün yüzeyi dolduran etrafı inci dizisiyle çevrili yuvarlak madalyonlarla bezelidir. İslamiyetin yayılmasıyla kadife desenleri batılıların Arabesk dediği rumi kıvrımlarıyla zenginleşen yatay düzende madalyon motiflerinden oluşmaya başlamıştır. 14. ve 15. yüzyıllara damgasını vuran altın telin ilmek şeklinde kullanılarak zenginleştirildiği bu kadifeler, Rönesans tablolarında din ve devlet adamlarının giysilerinde izlenebilir. (Tezcan, 2004, s.94)

1481-1486 yılları arasında sancağa çıkan şehzadelere verilen eşyalar arasında "Mirahuri kaftan Bursa çatma kadifesindendir ki altunludur" kaydı vardır. (Gürsu, 1988, s.25) O zamana dek arşiv kayıtlarında sadece İran ve Avrupa kadifelerine rastlanır. Fakat bu tarihten itibaren Bursa çatma kumaşları yabancı kumaşlarla birlikte kayıtlara geçmeye başlar. Bilecik, kadife dokumacılığında önemli bir merkez olduğu halde, arşiv kayıtlarında adına hiç rastlanmaz. Bursa ise kadife ve çeşitlerinin dokunmasında daima başta gelen bir merkez olmuştur. (Gürsu, 1988, s.26)

1486 tarihli arşiv kaydında kadifenin zemininde pamuk iplik kullanıldığına dair bilgi vardır. Nitekim birçok çatma kumaşta özellikle yastık yüzleri veya döşemelik için olanlarda çözgüde ipek, atkıda ipekle birlikte pamuk iplik kullanılmıştır. Döşemeliklerde kullanılan çatma kumaşların ihracat ürünü olması ve ülke içinde de çok miktarda tüketilmesi sebebiyle, ipekten tasarruf etmek amacıyla, 15. yüzyıl sonundan itibaren atkıda ipekle birlikte pamuk ve keten iplik kullanılmıştır. (Gürsu, 1988, s.26)

15. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlılar ve İtalyanlar arasında sıkı bir ticaret ilişkisi gelişmiştir. Bu ticari ve kültürel ilişkilerden dolayı aralarında bir sanat alışverişi olmuştur. Bu durum özellikle uluslararası ticari bir ürün olan çatmalarda çok belirgindir. Osmanlı çatma kumaşlarının motif ve desenleri İtalyanlar tarafından kullanıldığı gibi İtalyan çatma kumaşlarının motifleri de Türkler tarafından kullanılmıştır.

Erken dönem Osmanlı ve İtalyan kadifeleri, mikroskop altında teknik analizlerle incelenerek ayırt edilebilmektedir. (Tezcan, 2004, s.93)

İtalyan ve Osmanlı kadifelerinin desen alışverişi sebebiyle erken dönem örneklerini birbirinden ayırmak güç olsa da, desen konturlarının kesilmeden ilmek şeklinde bırakılması, metal telin de ilmek şeklinde kullanılması batı kadifelerinin karakteristik özellikleridir. Kumaşlarda yan kenar bitimleri genellikle kumaşın hangi

atölyede dokunduğu hususunda belirleyici etken olurken, İtalyan kadifelerinde bu kısmın çizgili olması, bunları düz dokunan Osmanlı kadifelerinden ayırmıştır. (Tezcan, 2004, s.94) İtalyan kadifeleri Osmanlı kadifelerine göre her zaman daha ince ve gösterişli olduğundan Osmanlı sarayı tarafından tercih edilmiştir. Buna karşın Osmanlı kadifelerinin Rusya, Ukrayna, Lehistan(Polonya), Romanya, Bulgaristan gibi ülkelere önemli ölçüde ihraç edildiği de bilinmektedir.

Ulaşılabilen kaynaklarda 13. ve 14. yüzyıl çatma dokumacılığına ait örneğe rastlanmamıştır. 15. yüzyıl çatma kumaşlarıyla ilgili olarak da günümüze ulaşan az sayıda örnek bulunmaktadır.

Topkapı Sarayı arşivinde 1486 tarihli kumaş listesinde “Bursa’nın altınlı benekli çatması” kaydı sarayda bu tip desenli kumaşların 15. yüzyıl ortalarından itibaren kullanıldığını gösteren bir delil olarak kabul edilmektedir. (Gürsu, 1988, s.38) Şaşırtmalı düzende karşımıza çıkan üç benek ve kaplan çizgisi motifleri, özellikle 15. yüzyıl çatma kaftan kumaşlarında kullanılmıştır.

16. yüzyılda altın çağına ulaşan Osmanlı sanatında çatma kumaşlarda saz üslubu ve naturalist üslupta desenler görülür. Bu kumaşların bezemelerinde naturalist üslupta ortaya çıkan doğadan alınmış gül, lale, karanfil, sümbül ve bahar dalları gibi motiflerin yanısıra üç benek ve kaplan çizgisi, nar, şemse, kıvrık yapraklar, hatayi, kozalak, rumi, sekiz kollu yıldız, iç içe benek, ay ve hilal, tavuskuyruğu ve hurma ağacı gibi motifler de kullanılmıştır.

Çatma kumaşlarda saz üslubunun özelliklerini taşıyan, simetrik desende bir örnek Victoria & Albert Müzesi’nde bulunmaktadır. 16. yüzyılın ikinci yarısına tarihli olan ve üç renk kullanılan kumaşta, kırmızı kadife zemin üzerinde, sarı ve gümüş klaptanla dokunan desenin ortasında hatayi motifleri, yanlarda kıvrık yaprak, nar ve hatayi motifleri, kıvrık yaprakların içinde ise naturalist üslupta gül motifleri kullanılmıştır. (Fotoğraf 37)

Fotoğraf 37: Çatma kumaş, 16. yy. ikinci yarısı, Victoria&Albert Museum, env. no:861-1894

Kaynak: V&A Museum, Search the Collections, <http://collections.vam.ac.uk/item/O264883/woven-silk/>, Erişim tarihi: 06.06.2013

16. yüzyıl çatma kumaşların bezemelerinde İtalyan kadifelerinin etkisiyle gelen taç motifi de görülür. İtalyan etkisi ve batıya ihraç etme amacı ile özellikle çatma kumaşlarda kullanılan taç motifi daha çok şaşkırtmalı düzende birbirine bağlı oval madalyon şemasında bantların birleştiği yerlerde kullanılmıştır. (Gürsu, 1988, s.81) 16. yüzyılda taç motifli çatma kumaşların çok moda olduğu bilinmektedir.

Yelpaze karanfil motifleri tek başına çatma kumaşları bezeyen oldukça dekoratif bir desen oluşturur. Bu motifler şaşkırtmalı düzende sonsuzluk ilkesine göre düzenlenmiştir. Daha çok 17. yüzyılın ilk yarısına ait çatma kumaş ve yastık yüzlerinin özelliği olan, çok sayıda örneği batı müze ve koleksiyonlarında bulunan bu grubun daha erken örnekleri, açık kırmızı zemini, sık ve ince dokumasıyla dikkat çeker. (Gürsu, 1988, s.94)

17. yüzyıl çatmalarında 16. yüzyılda görülen naturalist üsluptaki çiçek ve bitkisel bezemeler aynı şekilde uygulanmış fakat motiflerin kullanılışında ve yerleştirilme şeklinde bazı değişiklikler olmuştur. Bu yüzyılda karanfil motifi ön plana çıkar. Özellikle yelpaze karanfil motifi çok kullanılmıştır. Yelpaze karanfil motifleri, stilize çiçekler ve çınar yaprağı gibi motiflerle birlikte görülür. Çatma kumaşlarda görülen bu yeni bezeme motifleri şaşkırtmalı düzende birbirine bağlı oval madalyon şeması içinde kullanıldığı gibi şaşkırtmalı düzende tek başına da kullanılmıştır. (Gürsu, 1988,s.117)

Büyük motifler döşemelik için kullanılan çatmaların özelliğidir. (Gürsu, 1988, s.131) 17. yüzyıl çatmalarında çiçek motiflerinin oldukça büyüdüğü görülür. Büyük yelpaze karanfil motifleri bu dönemde çok sık kullanılmıştır. 15. yüzyıldan itibaren kullanılan benek ve iç içe benek motifleri de büyüyerek yuvarlak madalyon biçimini almıştır. Sekiz kollu yıldız ve çiçekli madalyonlar arasında kalan haçvari boşluklardan oluşan bezemeler de 17. yüzyıl çatmalarında görülen desenlerdendir. (Gürsu, 1988, s.117)

17. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kumaş desenlerinde batı etkileri görülmeye başlamıştır. Zevklerin de değişmesiyle süsleme motifleri ve renklerde yeni uygulamalar göze çarpar. (Gürsu, 1988, s.108) Bu durum çatma kumaşlara da yansımıştır.

Çatma kumaşlarda kullanılan renkler genellikle 2 ya da 3 renkle sınırlıdır. Zemin çoğunlukla kırmızı tonlarda ipek kadife bazen fildişi renktedir. Desen genellikle gümüş veya altın klaptan, detaylar ise genellikle kırmızı, bazen de yeşil ya da fildişi kadife ile dokunmuştur. Zeminin klaptanla, desenin ise kırmızı ve yeşil kadife ile dokunduğu örnekler de vardır. Döşemelik ve yastık yüzü olarak dokunan büyük, sade fakat çarpıcı desenlerde zeminin kırmızı kadife, desenlerin genellikle gümüş klaptanla dokunduğu ve üçüncü renk olarak da yeşil kadife kullanıldığı görülür.

Osmanlı saray kumaşları içinde çatma dokumalar desen çeşitliliği ve kaliteleri ile önemli bir dokuma grubu oluşturur.

Çatmalarda natüralist üsluptaki desenler teknik özellikleri bakımından kemhalardan farklılıklar gösterir. Çatma kumaşlarda naturalist üsluptaki bezemeler dokumanın teknik özelliğinden dolayı, genellikle oldukça stilize edilmiş olarak görülür. Ancak bazen bu kumaşlarda görülen çiçek motifleri de doğadaki örneklerine benzer biçimde naturalist olarak dokunmuşlardır. (Gürsu, 1988, s.59)

Desen çeşitliliği açısından çatma kumaşların desenlerinde en çok kullanılan kompozisyon düzenlerinden biri şaşırtmalı düzendir. 15. yüzyıldan itibaren 17. yüzyıl boyunca görülen şaşırtmalı düzendeki desenlerde, üç benek ve kaplan çizgisi, kıvrık yaprakların kavradığı tavuskuyruğu, karanfil, yuvarlak madalyon motifleri ve şemse gibi çeşitli motifler kullanılmıştır.

16. yüzyıldan itibaren, çatma kumaşların teknik özelliklerinden dolayı, özellikle şaşırtmalı düzen çok sık uygulanmıştır. Şaşırtmalı düzende birbirine bağlı oval madalyon şeması, şaşırtmalı düzende birbirine bağlı çift oval madalyon şeması gibi şemalarla desenlemede sayısız çeşit yaratılmıştır. Madalyonların içi şemse, iri

hatayı, hurma ağacı, yelpaze karanfil, lale, gül, yuvarlak madalyon gibi motiflerle bezenmiştir.

Bu kumaşların desenlerinde kullanılan bir başka düzen de dolaşmalı düzendir. Çatma kumaşlarda bu kompozisyon düzeni dekoratif özelliğinden dolayı özellikle döşemeliklerde tercih edilmiştir. Dolaşmalı düzende görülen motifler genellikle büyük boyutta ve çarpıcıdır. Dolaşmalı düzendeki çatma kumaşlarda oval madalyon şemasındaki çatma desenlerine göre daha az renk kullanılmıştır.

Çatma kumaşlarda fazla görülmeyen bir kompozisyon düzeni üst üste sıralı düzendir. Daha çok döşemelik olarak kullanılan çatma kumaşlarda görülen bu düzende, motifler genellikle büyük boyuttadır ve üst üste sıralı olarak yerleştirilmiştir.⁶

Üst üste sıralı düzende yerleştirilen sekiz yapraklı çiçek madalyonlar veya yıldız motiflerinin aralarında haçvari bir boşluk oluşur. Bu boşluklar da karanfil ve çınar yaprağı gibi çeşitli bitkisel motiflerle bezenmiştir. Bu şema Selçuklular devrinde görülen haçvari ve yıldız motifli çinilerdeki düzenle aynı düzeni gösterir. Bazı Uşak ve Holbein tipi Anadolu halılarında da aynı şemanın varyantları kullanılmıştır. (Gürsu, 1988, s.134)

Çatma kumaşların desenlerinde bu kompozisyon düzenleri dışında kapalı desen düzeni de çok sık uygulanmıştır. Bu düzen özellikle 17. yüzyıl çatmalarında yaygın olarak görülmektedir. Genellikle yastık yüzü, pano (panel), nihale gibi dokumalarla gayşe gibi belirli şekle sahip dokumalarda kapalı desen düzeni tercih edilmiştir.

Çatma yastık yüzleri, ihracat ürünü olarak Osmanlı ticaretinde önemli bir yer tutmuş, ticari ve diplomatik yollarla batıya ulaşmıştır. (Bilgi, 2007,s.14) Dünya müzelerinde ve özel koleksiyonlarda yer alan, çatma yastık yüzlerinin günümüze ulaşan çok sayıda örneği bulunmaktadır. (Fotoğraf 40, 41)

Belli ölçülerde dokunan uzun dikdörtgen çatma yastık yüzlerinin bazılarında kısa kenarlara sivri nişler yerleştirilmiştir. Bu nişler, gül ya da karanfil gibi motiflerle bezelidir. Bazı yastık yüzlerinin ise etrafını çepeçevre dolaşan bir bordür vardır. Bu kumaşlarda genellikle simetrik kompozisyonlar, ulama (sonsuz giden) desenler kullanılmıştır. Ana zeminin şaşırtmalı düzende yelpaze karanfil veya çintemani gibi motiflerle bezendiği örnekler de vardır.

Çatma yastıklarda görülen kapalı kompozisyonlar 17. yüzyıl Osmanlı dokuma sanatında birdenbire ortaya çıkmıştır. Araştırmalar sonucu bu şemanın 13.

⁶ Kompozisyon düzenleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız Gürsu, 1988, s.23-143

ve 14. yüzyıl Memluk işleme yastıklarına dayandığı anlaşılmıştır. (Tezcan, 2004, s:93) Bu yastık formu, halı yastıklara da desen açısından kaynak olmuştur. Anadolu'da başta Orta Anadolu olmak üzere Batı ve Doğu Anadolu'da bu yastıklara halen rastlanmakta, halı yastık yüzlerinden oluşan zengin koleksiyonlar bulunmaktadır. (Tezcan, 2004, s.93)

Döşemelik ve yastık yüzü olarak dokunan çatmaların desenleri büyük, sade fakat çarpıcıdır. Döşemelik olarak dokunan çatma kumaşların çözgüsü ipek, atkısı ipek ve pamuk iplik ile havı ise ipekle dokunmuştur. (Gürsu, 1988,s.94)

Çatma kumaşlardan panolar da yapılmıştır. Bu panolar iki tezgah eni dokumanın birbirine eklenmesiyle oluşturulur. (Bilgi, 2007, s.14) Çevresi bir bordürle çerçevelenen bu örneklerin bordür içi ve orta zemini de yine çeşitli kompozisyon düzenlerinde yerleştirilmiş motiflerle bezelidir. Genelde islamiyette figürlü bezemelerden kaçınılması sebebiyle bu tip dokuma panolar, duvarları süslemek için kullanılmıştır. Nihale olarak kullanılan çatmalar da benzer kompozisyon özellikleri gösterir.

2.1.2. Kemha Kumaşların Teknik ve Tasarım Özellikleri

Kemha, kadife ve çatma kumaşlarla birlikte kaynaklarda çok sık geçen bir kumaş türüdür. Osmanlıların en sevdiği dokumalardan biri olan kemha, batılıların brokar olarak adlandırdığı ipekli kumaşlardandır. Lampasa⁷ benzer yapıda dokunan kemha kumaşlar, saten ve dimi örgü bileşimidir. Örneğin; 4'lü saten, dimi 1/3Z gibi.

Kemha kumaşlarda çoğunlukla saten örgü zemini, belirgin verev çizgiler halinde bağlanan değişik renkli atkısıyla dimi örgü de deseni oluşturmuştur.

Örneğin; Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan, 16. yüzyılın ikinci yarısına tarihli 13/21 envanter numaralı kemha kaftanın kumaşında fildişi ipek zeminde saten örgü, altın klaptan, mavi ve güvezi ipek iplik kullanılarak oluşturulan desenlerde ise dimi örgü görülür. (Atasoy vd., 2001, s.327) (Fotoğraf 71)

Kemha kumaşlar klaptanın da kullanıldığı orta sınıf bir dokuma kumaş olarak kabul edilir. Bazı kemha kumaşların desenlerinde geniş altın ya da gümüş klaptanlı alanlar görülür. Örneğin; Kopenhag David Koleksiyonunda bulunan, 16. yüzyılın ikinci yarısına tarihli 34/1987 envanter numaralı kemha kumaşın dimi zemininde altın klaptan kullanılmıştır. (Fotoğraf 78)

⁷ Lampas: Brokar, Atkı ve çözgü ipliklerinden başka takviye çözgü veya atkıyla ya da her ikisi de kullanılarak desen oluşturulması yöntemine dayanan kumaş türleridir. Yoğun ve karmaşık desenli kumaşların çoğu bu yöntemle dokunmuştur.

Kemha kumaşlar arasında bulunan küçük bir grup, zemini damask etkisiyle dokunmuş kumaşların oluşturduğu gruptur. Bu kumaşların Venedik'te değer verilen İtalyan damask kumaşlarından esinlenerek dokunduğu ve Osmanlı sarayında sevilen ipekler arasında yer aldığı ifade edilmektedir. (Atasoy vd.,2001, s.225)

Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan ve 16. yüzyıl sonu ya da 17. yüzyıl başına tarihli 13/966 envanter numaralı kemha kumaş bu grupta yer alan örneklerdendir. Kırmızı renkli kumaşın zemininde büyük karanfillerin oluşturduğu dallar dolaşmalı düzendedir. Saten örgü ile dokunan bu kumaşın zemin deseni çözgü ve atkı yönü karşıtlığı ile oluşturulmuştur. Zemin üzerinde görülen klaptanlı nar motiflerinde, dimi örgü kullanılmıştır. Kırmızı karanfiller nar motiflerinin iç bezemesinde de kullanılmıştır. (Fotoğraf 38)

Fotoğraf 38: Kemha kaftan detay, 16. yy. sonu ya da 17. yy. başı, Topkapı Sarayı Müzesi, env. no: 13/966

Kaynak: TEZCAN vd., 1996, s.127

Kemha kumaşların, yek renk kemha, peşuri kemha, müzehhep kemha, dolabi kemha, tabi kemha, güvez Bursa kemhası, kırmızı Amasya kemhası gibi çeşitleri vardır.

Kalın ve sık dokulu olan kemhalar üst kaftan yapımına çok elverişli olmuştur. (Sezgin ve Önlü, 1994, s.49; Gürsu, 1988, s.24; Dalsar, 1960, s.31) Saray halkı tarafından çok beğenilen kemha kumaşlar özellikle kaftanlık olarak tercih edilmiş, ancak döşemeliklerde de kullanılmıştır. (Bilgi, 2007, s.13)

Bazı tarihi kaynaklarda Selçuklu kumaşlarının sultanın hediyesi olarak diğer devlet hükümdar ve ileri gelen erkânına yollandığına dair kayıtlar vardır. Tarihi

kaynaklardaki bu kayıtlar, Selçuklu döneminde kumaş dokumacılığının aktif bir sanat kolu olduğunu hatta bu kumaşların hükümdarlara hediye verilecek ölçüde kaliteli olduğunu gösterir. Hediye olarak gönderilen bu altın kumaşların Osmanlı döneminde sarayda çok kullanılan kemha cinsi değerli kumaşlar olabileceği ifade edilmektedir. (Gürsu, 1988, s.29)

15 yüzyıl sonlarına kadar Yezd(İran), Frenk(Avrupa) kemhalarının sarayda çok kullanıldığı, arşiv kayıtlarından anlaşılır. Bursa kemhasına ait ilk arşiv kayıtlarına 1481-1486 tarihleri arasında sancağa çıkan şehzadelere verilen eşyalar arasında rastlanır. Kemha-y-ı Kırmızı Bursa, Kemha-y-ı Kırmızı Amasya adları, gene Frenk ve Acem kemhaları ile beraber geçer. (Gürsu, 1988, s.25; Arseven, 1947, s.50-52)

Bu arşiv kaydından Bursa dışında Amasya'da da dokunduğu anlaşılan kemha kumaşlar, 16. yüzyılda, İstanbul'da saraya bağlı dokuma atölyelerinin kurulmasıyla daha çok İstanbul'da dokunan bir kumaş çeşidi olmuştur. (Gürsu, 1988, s.25; Yatman, 1945, s.26) Bu dönemde İstanbul dışında Bursa'da önemini korumuş, Edirne ve Amasya'da diğer kemha dokuma merkezleri olmuştur. Bu merkezlerde 17. yüzyılda da kemha dokumacılığı devam etmiştir.

Kemhaların tarihlendirilmesinde aynı üslup özelliği gösteren tarihi belli, sanat eserlerinden yararlanılabilmektedir. (Gürsu, 1988, s.82)

13. yüzyıldan günümüze ulaşan çok az örnek olmakla birlikte bu dönem kemha kumaşlarda yuvarlak madalyon, aslan, lotus, rumi, rozet, dört uçlu yıldız, kıvrık dal ve ejder başı gibi motifler görülür.

14. yüzyıl Anadolu'da tam bir kargaşa ve istila dönemi olmuştur. Ulaşılabilen kaynaklarda bu dönem kemha dokumalarına ilişkin bir bilgiye rastlanmamıştır.

15. yüzyıldan günümüze ulaşan kumaş sayısı çok azdır. Ulaşılabilen kaynaklarda bu dönem kemha kumaş desenlerinde görülen motiflerden sadece nar motifi belirlenebilmiştir. Ancak bu dönem bezeme repertuarında Selçuklu sanatından devralınan rumiler başta olmak üzere lotus ve palmet, hatayi, kıvrımlı dallar, pars beneği ve kaplan postu gibi motifler yer almıştır.

16. yüzyıl ortasından itibaren saray bezeme sanatlarında görülen motiflerin zenginliği, özellikle kemhalarda bütün çeşitliliği ile kendini gösterir. Kemha kumaş dokumacılığı açısından en parlak dönem olan 16. yüzyılda bu kumaşların bezemelerinde sazyolu üslubunda kıvrık yaprak, hatayi ve çiçek motifleri, naturalist üslupta başta gül, lale, karanfil ve sümbül olmak üzere bahçe çiçekleri ile yaprak ve çarkifelek gibi motifler görülür. Şemse, oval ve yuvarlak madalyonlar, rumi, üç benek, kaplan postu, çin bulutu, sekiz kollu yıldız, ay ve hilal, nar, kozalak, spiral

dallar ve elma gibi motifler de bu dönem kemhalarda kullanılan diğer motifler arasında yer alır.

Kemha kumaşlarda desen, tamamen Osmanlı saray sanatı çerçevesinde gelişmiş, hiçbir yabancı etki almadan çeşitlilik ve özellik kazanmıştır.(Gürsu, 1988, s.25)

17. yüzyıl kemha kumaşlarının desenlendirilmesinde 16. yüzyıl ikinci yarısındaki üslup ve motifler devam etmiştir. Ancak bezemeler daha süslü, hareketli ve zengin bir görünüme kavuşmuştur.

İtalyan kadifelerinin etkisiyle gelen taç motifi kemha kumaşlarda çok az görülen bir motif olmuştur. (Gürsu, 1988, s.81)

Yelpaze karanfil motifleri tek başına bezeme motifi olarak çok az sayıda kemha kumaşta kullanılmıştır. Bunlar da özellikle döşemelik olarak dokunmuş kumaşlardır.

Kemha kumaş desenlerinde kompozisyon düzenlerine göre motiflerin boyutu değişir. Dolaşmalı düzende çiçek motifleri, oval madalyonların kullanıldığı şaşırtmalı düzendeki çiçek motiflerinden farklı, çatmalarda olduğu gibi çarpıcı ve büyük boyuttadır.

Kemha kumaşlarda kullanılan renk sayısı çatmalara göre oldukça fazladır. Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan Gülistani kemha örneklerinde 7 renk kullanıldığı bilinmektedir. Renk sayısının fazla olması kemha kumaşların desenlerindeki naturalist etkilerin güçlenmesini sağlamıştır.

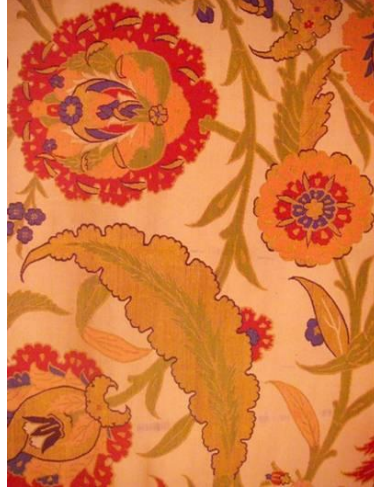
Zemin genellikle kırmızı, nadiren mor, bazen de küf rengi ya da fildişidir. Şemse ve bantlarda klaptan, bazen beyaz, nadiren küf rengi, mavi ipek, detaylarda ise kırmızı, mavi, sarı, yeşil ve klaptan kullanılmıştır.

Dolaşmalı düzendeki kemha desenlerinde oval madalyon şemasındaki desenlere göre daha az renk kullanıldığı tespit edilmiştir. (Gürsu, 1988, s.91)

Kemha kumaşların desenlerinde saz üslubu ve özellikle naturalist üslup karşımıza çıkmaktadır.

Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan, saz üslubunda ve serbest düzendeki deseniyle biri siyah zeminli diğeri beyaz zeminli iki Gülistani kemha, Osmanlı kemha kumaş desenleri içinde en seçkin ve özgün örneklerdendir. Hatayi yaprak ve çiçeklerden oluşan ahenkli, çok hareketli, girift, birbirini tekrarlamayan motiflerden oluşan serbest kompozisyonlu bu desen, yedi renk kullanılarak dokunmuştur. 16. yüzyılın ilk yarısında saray nakkaşı Şah Kulu tarafından ortaya çıkarılan ve serbest hayali bir üslup olan Saz üslubundaki desenin, kemha gibi zor bir dokuma tekniğine

uygulanmış olması, Osmanlı dokuma sanatının ne kadar ileri düzeyde olduğunu gösteren bir delil olarak da gösterilmektedir. (Fotoğraf 39)

Fotoğraf 39: Gülistani kemha kaftan deseni, 16. yy. ikinci yarısı, Topkapı Sarayı Müzesi, env. no:13/529
Kaynak: ATASOY vd., 2001, s.71

Kemha dokumalarda en çok kullanılan kompozisyon düzenlerinden biri şaşırtmalı sıralarda yerleştirilmiş motiflerin oluşturduğu düzendir. Şaşırtmalı düzendeki bu kumaşların desenlerinde, nar, sekiz kollu yıldız, üç benek ve kaplan çizgisi, gibi motifler kullanılmıştır.

Kemha kumaşların teknik özellikleri içinde, özellikle oval madalyonların kullanıldığı şaşırtmalı düzen, şaşırtmalı düzende birbirine bağlı oval madalyon şeması, şaşırtmalı düzende birbirine bağlı çift oval madalyon şeması gibi şemalarla desenlemede sayısız çeşit yaratılmıştır. Madalyonların içi, dönemin üslup birliğini yansıtmak üzere karanfil, lale, sümbül, kozalak, nar gibi çeşitli naturalist çiçek motifleri ve rumi, çin bulutu gibi diğer geleneksel motiflerle bezenmiştir.

16. yüzyılın ikinci yarısından sonra kemha kumaşlarda oval madalyonların kullanıldığı şaşırtmalı düzenin çeşitli türleri kendi teknik özellikleri içinde uygulanmıştır. Oval madalyonların kullanıldığı şaşırtmalı düzen kemhalara özgü bir kompozisyon düzenidir. 16. yüzyıl Osmanlı kumaşları arasında en çok bilinen grubu oluşturur.

17. yüzyılda oval madalyonların kullanıldığı şaşırtmalı düzen serbest bir görünüm kazanır. Madalyonlar artık kendi konturları ile değil zemini süsleyen çiçekli ve bitkisel bezemeli kompozisyonlarla belirgin duruma gelir.

Kemha kumaşların desenlendirilmesinde kullanılan diğer bir düzen de dolaşmalı düzendir. Bu düzende desenler oval madalyonların kullanıldığı şaşırtmalı düzende desenler kadar olmasa da zengin renklerde tasarlanmıştır. Motifler çarpıcı ve büyüktür. Desenlerin yalın fakat çarpıcı olması bu düzende kumaşların daha çok mefruşat için kullanıldığını göstermektedir⁸.

Kemha kumaşlarda dolaşmalı düzende çarpıcı bitkisel motiflerin aynı tarz yerleştirme sistemi içinde kullanılması dikkat çekicidir. Dolaşmalı dallar saz üslubunda hançer yaprakları, lale, karanfil, kozalak, nar gibi iri motiflerle süslenmiş, motiflerin içleri ve ara dolguları da naturalist üslupta çiçeklerle bezenmiştir. (Gürsu, 1988, s.91) Kemha kumaşlarda zarif buketlerin dolaşmalı düzene uygun olarak tasarlandığı değişik uyarlamalar da yapılmıştır.

Dolaşmalı düzende kemha kumaşlar, 16. yüzyılın ikinci yarısı ve 17. yüzyılın ikinci yarısı hatta 18. yüzyıl başlarında bile görülür. Ancak 16. yüzyılın ikinci yarısı ve 17. yüzyılın ilk yarısındaki örneklerin desenlerindeki ahenk ve ustalık sonraki dönem örneklerinde görülmez. Bu dönemde desen ve teknikte gerileme vardır. (Gürsu, 1988, s.89)

Üst üste sıralı düzen de kemha kumaşlarda görülen kompozisyon düzenlerinden biridir. Monoton bir düzen olan üst üste sıralı düzen kemha türbe kumaşlarında daha çok tercih edilmiştir.

2.2. 16. Yüzyıl Osmanlı Saray Kumaşlarından Çatmalarda Karanfil Motifi

16. yüzyıl çatma kumaşlarında görülen karanfil motifleri, genellikle yarım yelpaze biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Ancak tam yelpaze biçiminde karanfil motifleri de kullanılmıştır. Çoğunlukla beş yapraklı örnekleri ile karşılaştığımız karanfil motiflerinin yedi yapraklı örnekleri de vardır. Genellikle kırmızı, fildişi ve sarı renkte olan karanfil motiflerinde altın ve gümüş klaptan, yeşil ve açık yeşil gibi renkler de kullanılmıştır. Bu yüzyıl çatma kumaşlarında karanfil motifleri daha çok ikincil bezeme unsuru olarak yer alır. Ancak eşit kullanımlı bezeme unsuru ve ana bezeme unsuru olarak kullanılan karanfil motifi örnekleri de vardır. Ana bezeme unsuru ve eşit kullanımlı bezeme unsuru olan karanfil motifleri genellikle büyük boyuttadır. İkincil bezeme unsuru olan karanfil motifleri ise genellikle küçük boyutlardadır. Karanfil motiflerinin bezeme unsuru olarak görüldüğü bu kumaşlarda

⁸ Kemha kumaşların kompozisyon düzenleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız Gürsu, 1988, s.23-143

genellikle kapalı desen düzeni, üst üste sıralı düzen, şaşırtmalı düzen, şaşırtmalı düzende birbirine bağlı oval madalyon şeması ve şaşırtmalı düzende birbirine bağlı çift oval madalyon şeması gibi kompozisyon düzenleri kullanılmıştır. Ulaşılabilen kaynaklarda 16. yüzyılda karanfil motifinin kullanıldığı dolaşmalı düzende bir çatma kumaş örneğiyle karşılaşılmasıdır. (Tablo 1, 2, 3, 4, 5)

Washington Textile Museum'da bulunan 1.55 envanter numaralı çatma nihale kapalı desen düzenindedir. Orta zeminde görülen oval madalyonların iç bezemesinde beş yapraklı tam yelpaze karanfil motifleri kullanılmıştır. Kırmızı renkli bu karanfil motifleri büyük boyuttadır. Bordürde görülen madalyonların iç bezemesinde küçük yarım yelpaze karanfil motifleri kullanılmıştır. Bu motifler ise kırmızı renkli ve beş yapraklıdır. Bu örnekte madalyonların iç bezemelerinde görülen karanfil motifleri ikincil bezeme unsurudur. (Fotoğraf 40)

Fotoğraf 40: Nihale parçası, 16. yy. sonu, 174x66 cm., Washington Textile Museum, env. no: 1.55

Kaynak: Atasoy vd., 2001, s.309; Washington Textile Museum, Search the Textile Museum Web Site, <http://www.textilemuseum.org/PDFs/TheSultansGardenThumbnailsandCaptionsweb.pdf>, Erişim tarihi: 12.06.2013

Kapalı desen düzenindeki bir başka örnek ise Kahire İslam Eserleri Müzesi'nde bulunan 12027 envanter numaralı, gümüş ve altın klaptanla dokunmuş çatmadır. Orta zeminde görülen desen gayşenin şekline uygun olarak simetrik hazırlanmıştır. Kırmızı kadife zemin üzerinde görülen tam yelpaze karanfil motifleri altın klaptanlı fildişi renkli ve beş yapraklıdır. Desende diğer motiflerle eşit oranda kullanıldığı için eşit kullanımlı bezeme unsuru olan bu karanfil motifleri tam yelpaze biçimindedir. Oval madalyonun ve gayşeyi çevreleyen bordürün içinde kullanılan beş yapraklı, kırmızı renkli yarım yelpaze karanfil motifleri daha naturalist görünümündedir. (Fotoğraf 41) Tipik kalın dallar ve büyük ölçekli motifler 16. yüzyıl ortalarında devam

eden İtalyan desenlerinin etkisidir. Bu çatma kumaşın deseninde görülen karanfil motiflerinin boyutu ve kalın bir sapla bağlandığı kalın dallar incelendiğinde bu etki açıkça görülmektedir.

Fotoğraf 41: Çatma gayşe ve detay, 16. yy. sonu veya 17. yy. başı, 183x126 cm., Kahire İslam Eserleri Müzesi, env. no. 12027

Kaynak: ATASOY vd., 2001,s.139

Konya Mevlana Müzesi'nde bulunan 870 envanter numaralı çatma kumaşın deseni şaşırtmalı düzendeki oval madalyonlarla oluşturulmuştur. Ana bezeme unsuru olarak kullanılan beyaz zeminli oval madalyonların içi zemin renginde gül goncası, lale ve karanfil motifleri ile bezenmiştir. İkincil bezeme unsuru olan naturalist yarım yelpaze biçimindeki kırmızı karanfil motifleri beş yapraklıdır⁹. (Fotoğraf 42)

⁹ Kumaşın renkli örneğine ulaşamadım. Renk konusundaki bilgiler Gürsu,1988, s.68'den alınmıştır.

Fotoğraf 42: Çatma kumaş detay, 16. yy. ikinci yarısı, 80x60 cm.,
Konya Mevlana Müzesi, env. no: 870
Kaynak: GÜRSU, 1988, s.75.

Bonn H. Bartels Koleksiyonunda bulunan çatma kumaşın deseni şaşırtmalı düzendedir. Ana bezeme unsuru olarak kullanılan tam yelpaze karanfil motifleri beş yapraklıdır. İki küçük kıvrık yaprak arasında görülen karanfil motifinin çanak kısmı sümbül motifi ile bezenmiştir. Kırmızı zemin üzerinde görülen karanfil motifleriyle oluşturulan desen klaptanla dokunmuştur¹⁰. (Fotoğraf 43) Bazı örneklerde küçük kıvrık yaprakların yerine çiçeği tamamen çevreleyen büyük boyutlu kıvrık yaprakların kullanıldığı görülür. (Fotoğraf 22)

Fotoğraf 43: Çatma kumaş detay, 16. yy. sonu, H. Bartels
Koleksiyonu, Bonn
Kaynak: GÜRSU, 1988, s.104

¹⁰ Ulaşılabilen kaynaklarda kumaşın renkli örneği bulunamamıştır. Renk konusundaki bilgiler Gürsu, 1988, s.94'den alınmıştır.

Polonya Naradov Müzesi'nde bulunan 192249 envanter numaralı çatma kumaşın deseni şaşırtmalı düzende birbirine bağlı oval madalyon şemasındadır. Çatmanın zemini kırmızı renklidir. Aynı kökten çıkan karanfil ve gül motiflerinin oluşturduğu demet ana bezeme unsuru olarak görülen bantların oluşturduğu birbirine bağlı oval bölmelerin ortasında yer alan oval motifin içini bezemektedir. İkincil bezeme unsuru olarak görülen beş yapraklı yarım yelpaze karanfil motifleri zeminle aynı renktedir.¹¹ (Fotoğraf 44)

Fotoğraf 44: Çatma kumaş detay, 16. yy. ikinci yarısı, 154x63 cm., Naradov Müzesi, Polonya, env. no: 192249
Kaynak: GÜRSU, 1988, s. 84

Kelekian koleksiyonunda bulunan çatma kumaşın deseni şaşırtmalı düzende birbirine bağlı çift oval madalyon şemasındadır. Desende ana bezeme unsuru olarak oval madalyon, büyük yapraklar ve birbirine bağlı bantlar kullanılmıştır. Birbirine bağlı bantların oluşturduğu oval bölmelerin ortasında görülen oval madalyonun içi karanfil ve lalelerden oluşan bir demet çiçekle bezenmiştir. Yarım yelpaze biçimindeki beş ve yedi yapraklı bu naturalist karanfil motifleri ikincil bezeme unsuru olarak kullanılmıştır¹². (Fotoğraf 45)

¹¹ Ulaşılabilen kaynaklarda kumaşın renkli örneği bulunamamıştır. Renk konusundaki bilgiler Gürsu, 1988, s.83'den alınmıştır.

¹² Ulaşılabilen kaynaklarda kumaşın renkli bir örneği bulunamamıştır.

Fotoğraf 45: Çatma kumaş detay, 16. yy. ikinci yarısı, Kelekian Koleksiyonu
Kaynak: GÜRSU, 1988, s.82

Washington Tekstil Müzesi'nde bulunan 83/10 envanter numaralı çatma kumaşta, birbirinin içinden geçen bantlar şaşırtmalı düzende birbirine bağlı çift oval madalyon şeması oluşturmaktadır. Kumaşın deseninde bantların oluşturduğu ovaller üzerinde görülen dilimli yuvarlak madalyonlar ana bezeme unsurlarından biridir. Dilimli yuvarlak madalyonların içini bezeyen yedi yapraklı yarım yelpaze karanfil motifleri ikincil bezeme unsuru olarak kullanılmıştır. Kırmızı zemin üzerinde görülen karanfiller fildişi renktedir. (Fotoğraf 46)

Fotoğraf 46: Çatma kumaş detay, 16. yy. ikinci yarısı, 120x100 cm.

Washington Textile Museum, env. no:83/10

Kaynak: Washington Textile Museum, Search the Textile Museum Web Site, http://www.textilemuseum.org/PDFs/TheSultansGardenThumbnailsandCaptions_web.pdf, erişim tarihi: 12.06.2013

Moskova Kremlin Askeri Müzesi'nde bulunan TK-531 envanter numaralı çatma kumaşın deseninde ana bezeme unsuru olarak görülen sekiz köşeli yıldız motifleri üst üste sıralı düzende yerleştirilmiştir. Beş yapraklı yarım yelpaze karanfil motifleri yıldızın köşeleri arasında görülmektedir. İkincil bezeme unsuru olarak kullanılan yarım yelpaze karanfil motifleri kırmızı renklidir. (Fotoğraf 47)

Fotoğraf 47: Çatma kumaş detay, 16. yy. sonu ya da 17.yy. başı, 62x51 cm., Kremlin Askeri Müzesi, Moskova, env. no: TK-531
Kaynak: ATASOY vd., 2001, s. 146

Metropolitan Museum of Art' da bulunan 12.49.6 envanter numaralı çatma pano naturalist karanfil motifinin görüldüğü iyi bir örnektir. Kumaşta ana bezeme unsuru olarak kullanılan büyük lale ve yapraklar üst üste sıralı düzende değişimli sıralarda yerleştirilmiş, küçük yapraklı dallarla birleştirilerek simetrik bir kompozisyon oluşturulmuştur. Desende, çınar yaprağı motifinin içini bezeyen ve ikincil bezeme unsuru olarak kullanılan beş yapraklı yarım yelpaze karanfil motifleri koyu yeşil renklidir. (Fotoğraf 48) Bu kumaşın St. Petersburg The State Hermitage Museum'da, T-300 envanter numarası ile kayıtlı kırmızı renkli bir başka örneğinin olması desenin oldukça yaygın olduğunu göstermektedir. (Atasoy, 2001, s.305)

Fotoğraf 48: Çatma pano ve detay, 16. yy. Metropolitan Museum of Art, 259,1x121,9 cm., env. no: 12.49.6

Kaynak: ATASOY vd., 2001, s.305; Metropolitan Museum of Art, Search the Collections, <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/140003408?rpp=20&pg=1&ft=12.49.6&pos=1>, Erişim tarihi: 10.06.2013

2.3. 17. Yüzyıl Osmanlı Saray Kumaşlarından Çatmalarda Karanfil Motifi

17. yüzyıl çatma kumaşlarında karanfil motifi ön plana çıkar. Bu dönemde karanfil motiflerinin genellikle tam yelpaze biçimi tercih edilmiş ancak yarım yelpaze ve üstten görünüşlü karanfil motifi örnekleri de kullanılmıştır. Çoğunlukla beş ve yedi yapraklı örnekleri ile karşılaştığımız karanfil motiflerinin tek, üç, altı, dokuz, onbir ve oniki yapraklı örnekleri de vardır. Bazı örneklerde yuvarlak uçlu taç yaprakları olan karanfil motiflerine de rastlanmıştır. Genellikle kırmızı ve fildişi renklerin kullanıldığı karanfil motiflerinde altın ve gümüş klaptan, yeşil, açık yeşil, sarı ve mavi gibi renkler de kullanılmıştır. Daha çok ikincil bezeme unsuru olarak kullanılan karanfil motiflerinin ana bezeme unsuru ve eşit kullanımlı bezeme unsuru olarak kullanıldığı örnekler de oldukça fazladır. Bu yüzyılda karanfil motiflerinin boyut olarak da büyüdüğü görülür. Büyük motifler döşemelik için kullanılan çatmaların özelliğidir. Ancak az da olsa kaftan örneklerinde büyük karanfil motiflerine rastlanmaktadır. Küçük boyutlu karanfil motifleri daha çok ikincil bezeme unsuru olarak kullanılmıştır. 17. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kumaş desenlerinde görülen batı etkileri karanfil motiflerine de yansımıştır. Ayrıca bu yüzyıl çatma kumaşlardaki karanfil motiflerinin biçim olarak çeşitlilik kazandığı görülür. Karanfil motiflerinin bezeme unsuru olarak kullanıldığı bu kumaşlarda kapalı desen düzeni, üst üste sıralı düzen, şaşırtmalı düzen, şaşırtmalı düzende birbirine bağlı oval madalyon şeması ve şaşırtmalı düzende birbirine bağlı çift oval madalyon şeması gibi kompozisyon düzenleri kullanılmıştır. Ulaşılabilen kaynaklarda 17. yüzyılda karanfil motifinin

kullanıldığı dolaşmalı düzende bir çatma kumaş örneğiyle karşılaşılmamıştır. (Tablo 6,7,8,9,10)

Detroit Institute of Arts'da bulunan 48.137 envanter numaralı çatma nihalenin deseni kapalı desen düzenindedir. Orta zemindeki ulama desen üst üste sıralı düzende yerleştirilmiştir. Beş yapraklı tam yelpaze karanfil motifleri çatmanın ortasında ana bezeme unsuru olarak görülen sekiz dilimli çiçek madalyonların içini bezemektedir. İkincil bezeme unsuru olarak görülen tam yelpaze karanfil motiflerinin taç yaprakları ve sap yaprakları kırmızı, çanağı mavi renklidir. Nihalenin bordüründe de sekiz yapraklı çiçek madalyonlar yan yana sıralanmış aralarında kalan boşluklar karanfil motifleri ile bezenmiştir. İkincil bezeme unsuru olan bu beş yapraklı yarım yelpaze karanfil motiflerinin de taç yaprakları kırmızı, çanak kısmı mavi renklidir. (Fotoğraf 49)

Fotoğraf 49: Nihale detay, 17.yy. ortası ya da sonu, 483x269 cm., Detroit Institute of Arts, env. no: 48.137

Kaynak: ATASOY vd., 2001, s.148

Sadberk Hanım Müzesinde bulunan 14069-D.194 envanter numaralı çatma yastık yüzü kapalı desen düzenindedir. Çatmanın orta zemininde ulama desen görülür. Bu desen şaşırtmalı düzende yerleştirilmiş sekiz köşeli çiçek madalyonlarla oluşturulmuştur. Ana bezeme unsuru olan çiçek madalyonların içine beş yapraklı, tam yelpaze karanfil motifleri ve lale motifleri değişimli olarak yerleştirilmiştir. İkincil bezeme unsuru olan kırmızı karanfil motiflerinin çanak kısmı iki katlı ve açık yeşildir. (Fotoğraf 50)

Fotoğraf 50: Çatma yastık yüzü ve detay, 17. yy., 65.5x120 cm., Sadberk Hanım Müzesi, env. no. 14069-D.194

Kaynak: BİLGİ, 2007, s.110

Topkapı Müzesinde bulunan 13/1467 envanter numaralı çatma yastık yüzü kapalı desen düzenindedir. Ana bezeme unsuru olan büyük boyutlu tam yelpaze karanfil motifleri şaşirtmalı düzende yerleştirilmiştir. Tam yelpaze biçimindeki bu karanfil motifleri onbir yapraklıdır. Karanfilin taç yapraklarının içi sümbül, lale ve beş yapraklı yarım yelpaze karanfil motifleri ile bezenmiştir. Çiçek çanağı lale biçimindedir ve iç bezemesinde sümbül motifleri kullanılmıştır. Çatma kumaşın deseni sarı ve fildişi klaptanla, dolgular ise yeşil ve kırmızı kadife ile dokunmuştur¹³. (Fotoğraf 51)

¹³ Ulaşılabilen kaynaklarda kumaşın renkli bir örneği bulunamamıştır. Renk ile ilgili bilgiler Gürsu, 1988, s.154'den alınmıştır.

Fotoğraf 51: Çatma yastık yüzü, 17. yy. ilk yarısı, 130x67 cm.,
Topkapı Sarayı Müzesi, env. no: 13/1467
Kaynak: Gürsu, 1988, s.172

17. yüzyıl çatma kumaşlarında görülen karanfil motifleri içinde oldukça stilize edilmiş bir karanfil motifi örneği Sadberk Hanım Müzesi'nde bulunan 9373-D.5 envanter numaralı çatma yastık yüzünde görülmektedir. Kapalı desen düzeninde olan çatmanın ortasında simetrik bir desen kullanılmıştır. Çatmanın kısa kenarlarında görülen nişler içerisine kırmızı ve fildişi renkte tam yelpaze karanfil motifleri yerleştirilmiştir. Oldukça stilize olan bu motifin taç yaprakları arasındaki çizgiler kaldırılarak tek bir yaprak gibi çizilmiş, ortasına da küçük bir çiçek motifi yerleştirilmiştir. Yastık yüzünün bordüründe simetrik olarak yerleştirilmiş iki tam yelpaze karanfil motifi görülmektedir. Bu motifler beş yapraklı ve kırmızı renktedir. Yaprakların içi de fildişi beneklerle bezenmiştir. Çatmanın orta zemin bezemesinde ise oldukça yuvarlak bir biçim oluşturan altı yapraklı tam yelpaze karanfil motifleri kullanılmıştır. Fildişi renkli bu motiflerin taç yapraklarının içi kırmızı sümbül motifleri ile bezenmiştir. Bu yastık yüzünde karanfil motifleri eşit kullanımlı bezeme unsuru olarak kullanılmıştır. (Fotoğraf 52)

Fotoğraf 52: Çatma yastık yüzü, 17. yy. ilk yarısı, 60.5x102.5 cm., Sadberk Hanım Müzesi, env. no. 9373-D.5

Kaynak: BİLGİ, 2007, s.98

Oldukça stilize bir karanfil motifi örneği de Sadberk Hanım Müzesi'nde bulunan 10384-D.121 envanter numaralı çatma yastık yüzü deseninde görülmektedir. Kapalı desen özelliğine sahip olan yastık yüzünün ortasında simetrik bir desen kullanılmıştır. Eşit kullanımlı bezeme unsuru olan ve oldukça yuvarlak bir formda görülen fildişi tam yelpaze karanfil motifi altı yapraklıdır. Taç yapraklarının içi küçük sümbül motifleri ile bezenmiştir. Büyük boyutlu bu karanfil motiflerinin çanak kısmı klasik örneklerden farklı olarak dilimli değildir. Bu karanfil motifi, kalın ve kıvrımlı bir dal üzerinde kırılmış gibi ters durmaktadır. (Fotoğraf 53)

Fotoğraf 53: Çatma yastık yüzü, 17. yy. ilk yarısı, 63x103 cm., Sadberk Hanım Müzesi, env. no: 10384-D.121

Kaynak: BİLGİ, 2007, s.94

Bu dönem çatma kumaşlarda karanfil motifinin oldukça naturalist örnekleri ile de karşılaşılmaktadır. Bu örneklerden biri Sadberk Hanım Müzesi'nde bulunan 9077-HK.142 envanter numaralı çatma yastık yüzü deseninde görülmektedir. Kapalı desen düzeninde olan çatmanın ortasında simetrik bir desen kullanılmıştır. Beş yapraklı tam yelpaze karanfil motifi, yastık yüzünün kısa kenarlarında görülen nişler içine yerleştirilmiştir. Kırmızı tahrirli yelpaze karanfil motiflerinin fildişi taç yapraklarının içi açık yeşil çizgilerle bölünmüştür. Açık yeşil, çiçek çanağının iç bezemesinde, sap ve sap yapraklarında da kullanılmıştır. Yastık yüzünün orta zemininde görülen beş yapraklı tam yelpaze karanfil motifleri ise fildişi renkte ve açık yeşil tahrirlidir. Bu motif diğer örneğe göre daha stilize bir özellik gösterir. Bu çatma kumaşta karanfil motifleri eşit kullanımlı bezeme unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. (Fotoğraf 54)

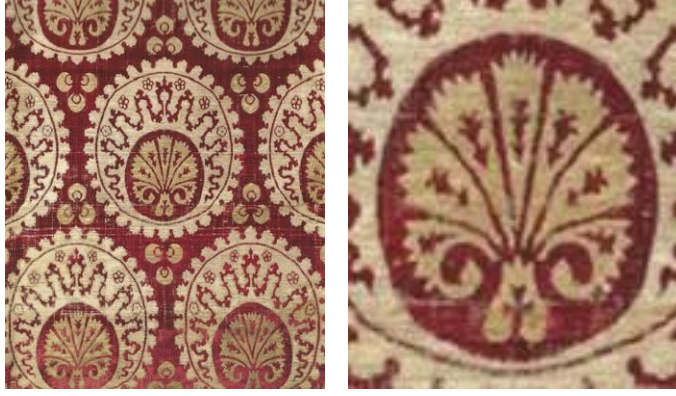

Fotoğraf 54: Çatma yastık yüzü, 17. yy., 65x122 cm., Sadberk Hanım Müzesi, env. no. 9077-HK.142

Kaynak: BİLGİ, 2007, s. 108

17. yüzyıl çatma kumaşlarında şaşırtmalı düzen, karanfil motifinin bezeme unsuru olarak çok sık kullanıldığı bir kompozisyon düzenidir. Konya Mevlana Müzesi'nde bulunan 598 envanter numaralı çatma kumaşın deseni şaşırtmalı düzende oluşturulmuştur. Büyük boyutlu tam yelpaze karanfil motifleri ana bezeme unsuru olan iç içe benek motiflerinin iç bezemelerinde kullanılmıştır. İkincil bezeme unsuru olarak görülen yedi yapraklı tam yelpaze karanfil motifleri altın klaptanla

dokunmuştur. Karanfillerin taç yapraklarının içi ise küçük kırmızı sümbül motifleri ile bezenmiştir. (Fotoğraf 55)

Fotoğraf 55: Çatma örtü ve detay, 17. yy. ilk yarısı, 153x128 cm.,
Konya Mevlana Müzesi, env. no. 598
Kaynak: ATASOY vd., 2001, s.140

Konya Mevlana Müzesi'nde bulunan 600 envanter numaralı çatma kumaşın desenini şaşırtmalı düzende yerleştirilen büyük boyutlu tam yelpaze karanfil motifleri oluşturmaktadır. Ana bezeme unsuru olan yedi yapraklı tam yelpaze karanfil motifleri tek başına kullanılmıştır. Lale biçimindeki çanak kısmı ve sap yapraklarında bezeme uygulanmamıştır. Çok sade bir desene sahip olan kumaşta kırmızı zemin üzerinde görülen karanfil motifleri fildişi ipek ve gümüş klaptanla dokunmuştur¹⁴. (Fotoğraf 56)

Fotoğraf 56: Çatma kumaş detay, 17. yy. başı, 162x125 cm., Konya
Mevlana Müzesi, env. no: 600
Kaynak: GÜRSU, 1988, s.149

¹⁴ Ulaşılabilen kaynaklarda kumaşın renkli bir örneğine rastlanmamıştır. Renk konusundaki bilgiler Gürsu, 1988, s.133' den alınmıştır.

St. Petersburg Ermitaj Müzesinde bulunan T-347 envanter numaralı çatma kumaş da karanfil motifinin tek başına, ana bezeme unsuru olduğu bir başka örnektir. Bu örnekte tam yelpaze biçimindeki büyük karanfil motifleri şaşırtmalı düzende yerleştirilmiştir. Yedi yapraklı tam yelpaze karanfil motifleri mavi tahrirlidir. Çiçeğin taç yaprakları gümüş-fildişi klaptanla, çiçek çanağı ve yaprakları ise altın-sarı klaptanla dokunmuştur. Çanak ve taç yaprakların içi mavi sümbül, kırmızı gül goncası ve küçük kırmızı çiçek motifleri ile bezenmiştir. Taç yaprakların çevresinde mavi renkli tahrir uygulanmıştır. (Fotoğraf 57)

Fotoğraf 57: Rus Ortodoks kilise cüppesi detay, 17. yy. ilk yarısı, 140x150 cm; Ermitaj Müzesi, St. Petersburg, env. no. T-347
Kaynak: ATASOY vd., 2001, s.150

Sadberk Hanım Müzesi'nde bulunan 17. yüzyılın ikinci yarısına tarihli bir başka çatma kumaş örneği desen ve kompozisyon açısından fotoğraf 12' de görülen 17. yüzyıl ibrik deseniyle benzerlikler taşımaktadır. Bu örnekler Osmanlı sanatında görülen üslup birliğini de yansıtır. Çatmada görülen karanfil motifleri dokuz yapraklı ve tam yelpaze biçimindedir. Şaşırtmalı düzende yerleştirilen karanfillerin taç yaprakları ikiye bölünmüştür. Ana bezeme unsuru olarak kullanılan büyük karanfil motifleri içleri sümbül dalı ile bezenen uzun kıvrık yapraklar ile çevrelenmiştir. Açık yeşil zemin üzerinde görülen karanfil motifleri fildişi rengindedir. (Fotoğraf 58)

Fotoğraf 58: Çatma kumaş, 17. yy. ikinci yarısı, 52x127 cm., Sadberk Hanım Müzesi, Ömer M. Koç Koleksiyonu

Kaynak: BİLGİ, 2007, s.76

Metropolitan Museum of Art'da bulunan 30.95.142 envanter numaralı çatma kumaşın deseni şaşırtmalı düzendedir. Ana bezeme unsuru olarak kullanılan yedi yapraklı tam yelpaze karanfil motifleri fildişi rentedir. Tam yelpaze karanfillerin taç yapraklarının içini gül ve sümbül motifleri, laleye benzer biçimdeki çanak kısmının içini gül motifi, sap yapraklarının içini ise lale motifi bezemektedir. Çanağın üstünde de beş yapraklı yarım yelpaze karanfil motifi kullanılmıştır. İç bezemelerde kırmızı renk tercih edilmiştir. (Fotoğraf 59) Taç yapraklarında bezeme uygulanan benzer bir örnek 17. yüzyıl kemhalarında da karşımıza çıkmaktadır. (Fotoğraf 83) Ancak kemhanın zemininde çok daha yoğun bir bezeme uygulandığı görülmektedir. Bu kadar yoğun bir bezeme çatma dokumalarda görülmez. Bu durum çatmanın teknik imkanlarına bağlanmaktadır.

Fotoğraf 59: Çatma kumaş detay, 17. yy. başı, 200x64 cm., Metropolitan Museum of Art, env. no: 30.95.142

Kaynak: ATASOY vd., 2001, s.316; Museum of Fine Arts Boston, collections, <http://www.mfa.org/collections/object/fabric-length-47326>

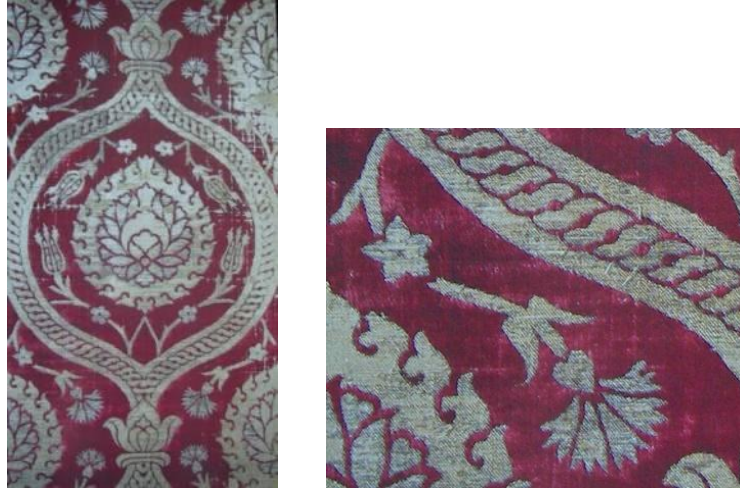
17. yüzyıl çatma kumaş desenlerinde kullanılan karanfil motifinin, klasik biçim özelliklerinin dışında değişik örnekleri de vardır. Bu örneklerden biri Abegg-Stiftung, Riggisberg-Bern'de bulunan 2760 envanter numaralı çatma kumaşta görülmektedir. İç içe beneklerden oluşan kumaşın deseni şaşkırtmalı düzendedir. Ana bezeme unsuru olan beneklerin iç bezemelerinde görülen ve ikincil bezeme unsuru olan karanfil motifinin çanak yapısı karanfil, taç yaprakları ise hurma ağacı biçimindedir. Yedi yapraklı motif tam yelpaze biçiminde kullanılmış ve açık yeşil zemin üzerine altın klaplarla dokunmuştur. Bu örnek karanfil motifinin bazı kumaş örneklerinde biçim olarak hurma ağacına benzetildiğini göstermektedir. (Fotoğraf 60)

Fotoğraf 60: Çatma örtü, 16. yy. ikinci yarısı ya da 17. yy. ilk yarısı, 165x128 cm., Abegg-Stiftung, Riggisberg-Bern, env. no.2760

Kaynak: ATASOY vd., 2001, s.141

Sadberk Hanım Müzesi'nde bulunan 15862-D.242 envater numaralı çatma kumaşın deseni şaşırtmalı düzende birbirine bağlı oval madalyon şemasındadır. İkincil bezeme unsuru olarak kullanılan beş yapraklı yarım yelpaze karanfil motifleri, lale motifleri ile değişimli olarak ana bezeme unsurlarından biri olan hatayi motifinin etrafını bezemektedir. Fildişi renkli yarım yelpaze karanfil motiflerinin çanak kısmı fotoğraf 53'deki örnekte de görüldüğü gibi diğer örneklerden farklı olarak dilimli değildir. (Fotoğraf 61)

Fotoğraf 61: Çatma kumaş, 17. yy. ikinci yarısı, 62.5x170 cm., Sadberk Hanım Müzesi, env. no. 15862-D. 242

Kaynak: BİLGİ, 2007, s.68

Ankara Etnografya Müzesi'nde bulunan 4304 envanter numaralı çatma kumaşın deseni şaşırtmalı düzende birbirine bağlı oval madalyon şemasındadır. Birbirine bağlı bantların oluşturduğu oval bölümlerin içinde beş yapraklı karanfil motifleri yer almaktadır. Tam yelpaze biçimindeki karanfillerin taç yaprakları ikiye bölünmüştür. Eşit kullanımlı bezeme unsuru olarak görülen bu motiflerin çanak kısmı laleye benzer biçimdedir¹⁵. (Fotoğraf 62)

¹⁵ Ulaşılabilen kaynaklarda kumaşın renkli bir örneğine rastlanmamıştır

Fotoğraf 62: Çatma pano detay, 17. yy. ikinci yarısı, 583x126 cm.,
Etnografya Müzesi, Ankara, env. no: 4304
Kaynak: ATASOY, 2001, s. 310

Sadberk Hanım Müzesi'nde bulunan 12189-D.177 envanter numaralı kumaşın deseni şaşırtmalı düzende birbirine bağlı oval madalyon şemasındadır. Eşit kullanımlı bezeme unsuru olan üç ve beş yapraklı karanfil motifleri büyük ve küçük boyutlarda kullanılmıştır. Birbirine bağlı bantların oluşturduğu oval bölümlerin içinde görülen büyük boyutlu tam yelpaze karanfil motifleri sarı renklidir. Bu tam yelpaze karanfillerin taç yapraklarının içi, karanfil ve lale motifleri ile bezelidir. Üç yapraklı goncaya yakın ve beş yapraklı yarım yelpaze biçimli bu karanfil motifleri kırmızı renklidir. Büyük karanfil motiflerinin çanak kısmı laleye benzer biçimdedir. Çanağın bağlandığı kalın sap üzerinde de yine tam yelpaze biçiminde ve beş yapraklı karanfil motifleri görülmektedir. Bu karanfil motifleri de sarı renklidir. (Fotoğraf 63)

Fotoğraf 63: Çatma kumaş detay, 17. yy. ikinci yarısı, 60x107 cm.,
Sadberk Hanım Müzesi, env. no: 12189-D.177
Kaynak: BİLGİ, 2007, s.74

Brüksel Royaux d'Art et d'Histoire Müzesi'nde bulunan 1262 envanter numaralı çatma kumaşın deseni şaşırtmalı düzende birbirine bağlı çift oval madalyon şemasındadır. Bezemede diğer motiflerle birlikte eşit oranda kullanıldığı için eşit kullanımlı bezeme unsuru olan yarım yelpaze karanfil motifleri beş yapraklıdır. Fildişi yarım yelpaze karanfil motiflerinin çanak kısmı sarı ve iki katlıdır ancak klasik örneklerde olduğu gibi çanağın üst kısmı fotoğraf 53 ve fotoğraf 61'de olduğu gibi dilimli değildir. Ancak alt kısımda dilimli bir bölümü bulunur. Büyük boyutlu karanfillerin taç yapraklarının yuvarlatılmış olan kenarları da ilgi çekicidir. Taç yaprakların içi kırmızı beneklerle bezenmiştir. (Fotoğraf 64)

Fotoğraf 64: Çatma kumaş detay, 17. yy. ilk yarısı, 177x62.5 cm. Musees Royaux d'Art et d'Histoire, Brüksel, env.no.1262
Kaynak: ATASOY vd., 2001, s.138

Sadberk Hanım Müzesi'nde bulunan ve birleştirilmiş iki parçadan oluşan çatma panonun deseni üst üste sıralı düzende oluşturulmuştur. Ana bezeme unsuru olan yuvarlak madalyonların iç bezemesinde görülen karanfil motifleri lale, gül ve sümbül gibi motiflerle birlikte kullanılmıştır. İkincil bezeme unsuru olan kırmızı renkli karanfil motifleri yarım yelpaze biçiminde ve beş yapraklıdır. (Fotoğraf 65) Bilgi, 2007'ye göre 16. yüzyıl olarak tarihlenen bu kumaş, Gürsu, 1988'e göre 17. yüzyıla tarihlenmektedir.

Fotoğraf 65: Çatma pano ve detay, 17. yy., 123x173 cm., Sadberk Hanım Müzesi, Ömer M. Koç Koleksiyonu
Kaynak: BİLGİ, 2007, s.19

Moskova Devlet Tarih Müzesi'nde bulunan GIM-22203 envanter numaralı çatma kaftanın kumaşında görülen desen üst üste sıralı düzendedir. Kumaşın deseninde büyük kıvrık yaprakların oluşturduğu oval bölmenin içine dilimli yuvarlak bir madalyon yerleştirilmiştir. Bu madalyonun ortasında fildişi klaptanlı, üstten görünüşlü ve oniki yapraklı bir karanfil motifi görülmektedir. Üstten görünüşlü bu karanfil motifinin çevresine tam yelpaze karanfil motifleri dairesel olarak dizilmiştir. Kırmızı tahrirli sarı renkli bu tam yelpaze karanfil motifleri beş yapraklıdır. Çiçeğin sarı klaptanlı çanak kısmı ise yeşil renkle tahrirlenmiştir. (Fotoğraf 66)

Fotoğraf 66: Çatma kaftan detay, erken 17. yy., uzunluk 129 cm., Devlet Tarih Müzesi, Moskova, env.no: GIM-22203
Kaynak: ATASOY vd., 2001, s.154

2.4. 16. Yüzyıl Osmanlı Saray Kumaşlarından Kemhalarda Karanfil Motifi

Ulaşılabilen kaynaklarda bulunan 16. yüzyıl Osmanlı dönemi kemha kumaşları incelendiğinde karanfil motifleri, genellikle yarım yelpaze ve tam yelpaze biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Ancak goncaya yakın, gonca biçiminde ve üstten görünüşlü karanfil motiflerinin kullanıldığı örnekler de vardır. Bu dönem kemha kumaşlarında çoğunlukla beş ve yedi yapraklı olarak görülen karanfil motiflerinin iki, üç, dört, altı, sekiz, dokuz, on yapraklı örnekleri de kullanılmıştır. 16. yüzyıl kemha kumaşların desenlerinde görülen karanfil motifleri genellikle kırmızı ve fildişi renkte dokunmuştur. Ancak altın ve gümüş klaptan, sarı, açık yeşil, yeşil, mavi ve mor gibi renkler de bu motiflerde ve detaylarında kullanılmıştır. Kemha kumaşlarda dokuma tekniğinin imkanları doğrultusunda çok detaylı desenler dokunabilmiştir. Bu desenler içinde karanfil motifleri daha çok ikincil bezeme unsuru olarak kullanılmıştır. Fakat karanfil motiflerinin eşit kullanımlı bezeme unsuru olarak kullanıldığı örnekler de vardır. İkincil bezeme unsuru olarak görülen karanfil motifleri çoğunlukla küçük boyutlarda karşımıza çıkmaktadır. Eşit kullanımlı bezeme unsuru olan karanfil motifleri genellikle ikincil bezeme unsuru olan karanfil motiflerine göre daha büyük boyuttadır. Ancak bunun dışına çıkan örneklere de rastlamak mümkündür. Karanfil motiflerinin bezeme unsuru olarak görüldüğü bu kumaşlarda genellikle dolaşmalı düzen, üst üste sıralı düzen, şaşırtmalı düzen, şaşırtmalı düzende birbirine bağlı oval madalyon şeması ve şaşırtmalı düzende birbirine bağlı çift oval madalyon şeması gibi kompozisyon düzenleri kullanılmıştır. (Tablo 11,12,13,14,15)

Benaki Müzesi'nde bulunan 3897 envanter numaralı kemha kumaş hem saz üslubunun hem de naturalist üslubun birlikte görüldüğü örneklerdendir. Bu kemha kumaşta dolaşmalı düzen ile tamamen simetrik bir desen oluşturulmuştur. Yarım yelpaze karanfil motifleri ana bezeme unsuru olarak kullanılan büyük yaprak motiflerinin içini bezemektedir. İkincil bezeme unsuru olarak görülen yarım yelpaze karanfil motifleri beş yapraklıdır. Gül goncası ve çarkıfelek motifleriyle birlikte aynı sap üzerinde naturalist üslupta tasvir edilen yarım yelpaze karanfil motiflerinin taç yaprakları kırmızı, çanak, sap ve sap yaprakları açık yeşil ipekle dokunmuştur. (Fotoğraf 67)

Fotoğraf 67: Kemha kumaş detay, 16. yy. ikinci yarısı, uzunluk 99 cm., Benaki Müzesi, Atina, env. no: 3897

Kaynak: ATASOY vd., 2001, s.72

Metropolitan Müzesi'nde bulunan 52.20.2116 envanter numaralı kemha kumaşın deseni dolaşmalı düzendedir. Ana bezeme unsuru olarak dolaşmalı dallar üzerinde büyük hatayi ve yaprak motifleri kullanılmıştır. Tam yelpaze biçimindeki beş yapraklı karanfil motifleri yaprak motiflerinin iç bezemesinde aynı dal üzerinde lale motifleri ile birlikte kullanılmıştır. İkincil bezeme unsuru olan karanfil motiflerinin taç yaprakları kırmızı, çanak ve sapı açık yeşil renktedir. (Fotoğraf 68)

Fotoğraf 68: Kemha kumaş ve detay, 16. yy. üçüncü çeyreği, 125,5x 66 cm., Metropolitan Museum of Art, New York, env. no: 52.20.2116

Kaynak: ATASOY vd., 2001, s.90

Floransa Museo Nazionale del Bargello'da bulunan 2521c envanter numaralı kemha kumaşın deseninde oval madalyonlar şaşırtmalı düzende yerleştirilmiştir. Ana bezeme unsuru olan oval madalyonların çerçevesi yapraklarla, madalyonun içi ise karanfil motifinin de yer aldığı bir çiçek buketi ile bezelidir. İkincil bezeme unsuru

olarak kullanılan tam yelpaze biçimindeki karanfil motifleri yedi yapraklıdır. Tam yelpaze karanfil motiflerinin taç yaprakları ve sapı mavi, çanak kısmı ise fildişi renktedir. Bu örnekte görülen karanfil motiflerinin taç yaprakları aynı yüzyıldaki diğer örneklerle göre daha ince yapıda ve sivri uçludur. Çanak kısmı ise daha yuvarlak bir yapıya sahiptir. (Fotoğraf 69)

Fotoğraf 69: Kemha kumaş ve detay, 16. yy. ikinci yarısı, 68x298 cm., Museo Nazionale del Bargello, Floransa, env. no: 2521c

Kaynak: ATASOY vd., 2001, s.108

Boston Museum of Fine Arts'da bulunan 65.891 envanter numaralı kemha kumaşın deseninde şaşırtmalı düzen uygulanmıştır. Ana bezeme unsuru olarak kullanılan oval madalyonların ortasına üstten görünüşlü karanfil motifi yerleştirilmiş bu motifin etrafı yarım yelpaze karanfil motifinin de yer aldığı çiçek motifleri ile bezenmiştir. Üstten görünüşlü karanfil motifleri on yapraklı, yarım yelpaze karanfil motifleri ise beş yapraklıdır. İkincil bezeme unsuru olarak kullanılan bu karanfil motifleri fildişi renklidir. Detaylarında ise kırmızı ve mavi renk kullanılmıştır. (Fotoğraf 70)

Fotoğraf 70: Kemha kumaş ve detay, 16. yy. son otuz yılı, 65.1 x 110.5 cm., Museum of Fine Arts, Boston, env. no:65.891

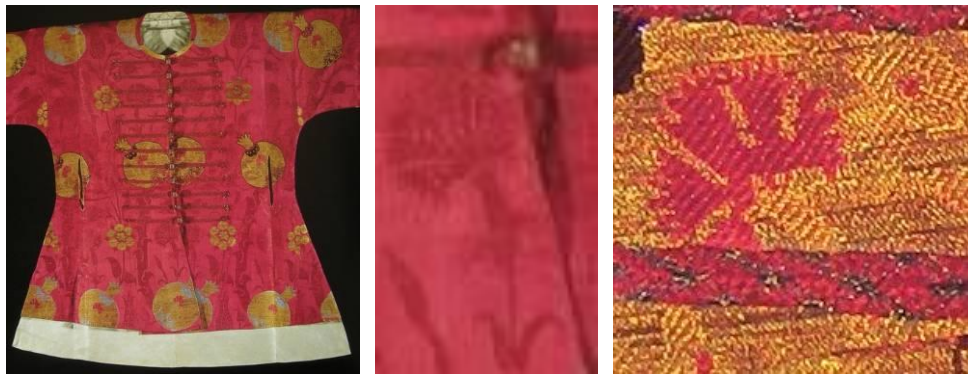
Kaynak: Museum of Fine Arts Boston, Collections, <http://www.mfa.org/collections/object/textile-length-117882>, erişim tarihi:11.06.2013

Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan 13/21 envanter numaralı kemha kaftanın kumaşında kaplan çizgisi motifleri ve naturalist üsluplu karanfil motifleri birlikte kullanılmıştır. Şaşırtmalı düzende simetrik bir desene sahip olan kemha kumaşta karanfil motifleri ana bezeme unsurlarından biri olan kaplan çizgisi motiflerinin arasında ikincil bezeme unsuru olarak kullanılmıştır. Altın klaptanla dokunmuş, beş yapraklı yarım yelpaze ve yedi yapraklı tam yelpaze karanfil motifleri vazo içinde görülmektedir. Çiçeklerin taç yapraklarının içi mavi ve fildişi beneklerle bezenmiştir. Karanfillerin çanak kısmı iki katlıdır. (Fotoğraf 71) 16. yüzyılın ilk yarısında naturalist üslubun ilk örneklerini gördüğümüz çinilerde, 16. yüzyıl işlemlerinde ve diğer saray sanatlarında da vazolu karanfil motifi örnekleri bulunmaktadır. (Fotoğraf 7,11,13)

Fotoğraf 71: Kemha kaftan ve detay, 16. yy. ikinci yarısı, uzunluk 138,5 cm.,
Topkapı Sarayı Müzesi, env. no: 13/21
Kaynak: ALTAY, 1979, s.2

Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan 13/966 envanter numaralı kısa kemha kaftanın deseni damask zeminde dolaşmalı dal düzenindedir. Dolaşmalı dallar üzerinde görülen beş yapraklı büyük karanfil motiflerinin taç yapraklarının içi beneklerle bezenmiştir. Eşit kullanımlı bezeme unsuru olan kırmızı renkli yarım yelpaze biçimindeki bu karanfil motiflerinin çanak kısmı uzun ince bir yapıdadır. Zemin üzerinde ise şaşırtmalı düzende bir desen kullanılmıştır. Damask zemin üzerine ana bezeme unsuru olarak görülen nar ve çiçek motifleri şaşırtmalı düzende yerleştirilmiştir. Kırmızı karanfil motifleri nar motifinin ortasını bezemektedir. İkincil bezeme unsuru olan bu küçük karanfil motifleri yarım yelpaze biçiminde ve beş yapraklıdır. (Fotoğraf 72)

Fotoğraf 72: Kısa kemha kaftan ve detay, 16. yy. sonu 17. yy. başı, uzunluk 73 cm,
Topkapı Sarayı Müzesi, env. no: 13/966
Kaynak: BAKER ve TEZCAN, 1996, s.128

Lyon Musee Historique des Tissus'da bulunan 40.729 envanter numaralı kemha kumaşın deseninde ana bezeme unsuru olarak kullanılan sekiz köşeli yıldız motifleri şaşırtmalı düzende yerleştirilmiştir. Bu kumaşta ikincil bezeme unsuru olan karanfil motifleri sekiz köşeli yıldız motiflerinin içini bezemektedir. Desende karanfil motiflerinin iki farklı biçimi kullanılmıştır. Bunlardan biri yıldız motifinin ortasına yerleştirilmiş olan üstten görünüşlü sekiz yapraklı karanfil motifidir. Bu karanfil motifinin taç yapraklarının içi beneklerle bezenmiştir. Üstten görünüşlü karanfil motiflerinin etrafı sekiz tane yarım yelpaze karanfil motifi ile çevrilmiştir. Yarım yelpaze biçimindeki bu karanfil motifleri ise beş yapraklıdır¹⁶. (Fotoğraf 73)

Fotoğraf 73: Kemha kilise cüppesi ve detay, 16. yy. sonu 17. yy. başı, 100x65 cm., Musee Historique des Tissus, Lyon, env. no: 40.729

Kaynak: ATASOY vd., 2001, s.269

Kremlin, Dormiton Katedrali'nde bulunan kemha taht kaplamasının deseni şaşırtmalı düzende birbirine bağlı oval madalyon şemasındadır. Karanfil motifleri birbirine bağlı bantların ve büyük bitkisel motiflerin içini bezemektedir. İkincil bezeme unsuru olan bu karanfil motifleri beş yapraklıdır. Bantların içinde bir dal üzerinde karanfil motifinin tam yelpaze ve yarım yelpaze biçimleri kullanılmıştır. Tam yelpaze karanfil motiflerinin taç yaprakları kırmızı, yarım yelpaze karanfil motiflerinin taç yaprakları ise değişimli sırada fildişi ve kırmızı renklidir. Büyük bitkisel motifin içinde görülen beş yapraklı tam yelpaze karanfil motiflerinin taç yaprakları da değişimli olarak kırmızı ve fildişi renktedir. Bu karanfil motifleri diğerlerinden daha büyük boyutta olup taç yapraklarının içi beneklerle bezenmiştir. Karanfil motiflerinin çanak, sap ve sap yapraklarında ise altın klaptan kullanılmıştır. (Fotoğraf 74)

¹⁶ Ulaşılabilen kaynaklarda kumaşın renkli bir örneğine rastlanmamıştır.

Fotoğraf 74: Kemha taht kaplaması detay, 16. yy. ortaları, boyutları bilinmiyor, Dormition Katedrali, Kremlin

Kaynak: ATASOY vd., 2001, s.80

Viyana, Österreichisches Museum, für Angewandte Kunst'da bulunan T.8539 envanter numaralı kemha kolsuz papaz cübbesinin kumaş deseni şaşırtmalı düzende birbirine bağlı oval madalyon şemasındadır. Oval bölmelerde görülen büyük bitkisel motifin etrafı, gül, hanımeli, karanfil ve lale motifleri ile bezenmiştir. İkincil bezeme unsuru olan tam yelpaze karanfil motifleri yedi yapraklıdır. Altın klaptan ve mavi ipekle dokunan karanfil motifleri, gül, lale ve hanımeli motifleri ile birlikte kullanılmıştır. Diğer çiçeklerle aynı kökten çıkan, kendi dal ve yaprakları üzerinde tasvir edilen tam yelpaze karanfil motifi bu örnekte ana bezeme unsurunun içini değil kırmızı zemini bezemektedir. (Fotoğraf 75)

Fotoğraf 75: Kemha kolsuz papaz cübbesi detay, 16. yy. üçüncü çeyreği, 120x66 cm., Österreichisches Museum für Angewandte Kunst, Viyana, env. no. T.8539

Kaynak: ATASOY vd., 2001, s.80

Metropolitan Museum of Art'da bulunan 49.32.79 envanter numaralı kemha kumaşın deseni şaşırtmalı düzende birbirine bağlı oval madalyon şemasındadır. Bu kumaşta oval madalyonların içi karanfil, lale, gül gibi motiflerle bezenmiştir. İkincil bezeme unsuru olan karanfil motifleri gonca ve yarım yelpaze biçimlerinde kullanılmıştır. Oval madalyonun içinde görülen yedi yapraklı yarım yelpaze karanfil motiflerinin taç yaprakları değişimli olarak kırmızı ve fildişi renklidir. İki yapraklı gonca karanfil motiflerinin taç yaprakları ise kırmızı renklidir. Bu karanfillerin çiçek çanağı, sap ve sap yaprakları mor renktedir. Oval madalyonun ortasında görülen oval motifin iç bezemesinde de küçük yarım yelpaze karanfil motifleri kullanılmıştır. Bu karanfil motifleri beş yapraklıdır ve altın klaptanla dokunmuştur. (Fotoğraf 76)

Fotoğraf 76: Kemha kumaş ve detay, 16. yy. son 35 yılı, 129x67 cm., Metropolitan Museum of Art, env. no: 49.32.79

Kaynak: ATASOY vd., 2001, s.107

Sadberk Hanım Müzesi'nde bulunan 13859-D. 192 envanter numaralı kemha kumaşın deseni şaşırtmalı düzende birbirine bağlı oval madalyon şemasındadır. Oval madalyonların ve bantların iç bezemesinde karanfil motifleri kullanılmıştır. Bu kumaşta ikincil bezeme unsuru olan karanfil motiflerinin üstten görünüşlü ve tam yelpaze biçimleri görülmektedir. Üstten görünüşlü on yapraklı karanfil motifleri birbirine bağlı bantların içine yerleştirilmiştir. Bu karanfil motiflerinin fildişi renkli taç yapraklarının içi beneklerle bezelidir. Çiçeğin ortası ise kırmızı renklidir. Oval madalyonların içinde beş yapraklı tam yelpaze karanfil motifleri kullanılmıştır. Bu motiflerin taç yaprakları değişimli olarak kırmızı ve fildişi renklidir. İçleri de küçük beneklerle bezenmiştir. (Fotoğraf 77)

Fotoğraf 77: Kemha kumaş ve detay, 16. yy. ikinci yarısı, 66x175 cm., Sadberk Hanım Müzesi, env. no:13859-D.192

Kaynak: BİLGİ, 2007, s.43

Kopenhag David Collection Museum' da bulunan 34/1987 envanter numaralı kemha kumaşın deseninde kullanılan lale, karanfil ve tavuskuyruğundan oluşan çiçek buketi ve madalyonlarla oluşturulan desen şaşırtmalı düzendedir. Eşit kullanımlı bezeme unsuru olarak kullanılan yarım yelpaze karanfil motifleri altı yapraklıdır. Karanfillerin taç yaprakları ve çiçeğin çanak tabanı kırmızı, çiçek çanağı, sap ve yaprakları ise açık yeşil renktedir. Çiçeğin taç yapraklarının ortasında görülen benekler ise klaptanlı zemin rengindedir. Bu kumaşta görülen karanfiller büyük boyuttadır. (Fotoğraf 78)

Fotoğraf 78: Kemha kumaş detay, 16. yy. ikinci yarısı, 45x58 cm., Kopenhag David Collection Museum, env. no. 34/1987

Kaynak: ATASOY vd., 2001, s. 113

Washington The Textile Museum'da bulunan OC1.72 envanter numaralı kemha kumaşın deseni üst üste sıralı düzendedir. Kumaşın deseninde yer alan karanfil motifleri diğer bezeme unsurları ile eşit oranda kullanıldığı için eşit kullanımlı bezeme unsuru olarak görülmektedir. Bu kumaşta karanfil motiflerinin tam yelpaze, yarım yelpaze ve goncaya yakın biçimleri kullanılmıştır. Tam yelpaze karanfil motifleri dokuz yapraklı, yarım yelpaze karanfil motifleri yedi yapraklı, goncaya yakın karanfil motifleri ise dört yapraklıdır. Taç yaprakları altın klaptanlı ve kırmızı renkli olan karanfillerin çanak, sap ve sap yaprakları da altın klaptanlıdır. (Fotoğraf 79)

Fotoğraf 79: Kemha kumaş ve detay, 16. yy. üçüncü çeyreği, 160x67,5 cm., The Textile Museum, Washington, env. no: OC1.72

Kaynak: ATASOY vd., 2001, s.87

2.5. 17. Yüzyıl Osmanlı Saray Kumaşlarından Kemhalarda Karanfil Motifi

17. yüzyıl Osmanlı dönemi kemha kumaşları içinde ulaşılabilen kaynaklarda incelenen karanfil motifleri, genellikle yarım yelpaze ve tam yelpaze biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Ancak gonca ve üstten görünüş biçiminde karanfil motiflerinin kullanıldığı örnekler de vardır. Bu dönem kemha kumaşlarında çoğunlukla beş ve yedi yapraklı olarak görülen karanfil motiflerinin iki, dört ve altı yapraklı örnekleri de kullanılmıştır. Bazı örneklerde yuvarlak uçlu taç taprakları olan karanfil motiflerine de rastlanmıştır. 17. yüzyıl kemha kumaşlarının desenlerinde görülen karanfil motifleri genellikle kırmızı, fildişi ve sarı renkte dokunmuştur. Ancak altın klaptan, mavi ve yeşil gibi renkler de karanfil motiflerinde ve detaylarında kullanılmıştır. Kemha kumaş desenlerinde karanfil motifleri daha çok ikincil bezeme

unsuru olarak kullanılmıştır. Fakat karanfil motiflerinin eşit kullanımlı bezeme unsuru ve ana bezeme unsuru olarak kullanıldığı örnekler de vardır. İkincil bezeme unsuru olarak görülen karanfil motifleri çoğunlukla küçük boyutlarda karşımıza çıkmaktadır. Eşit kullanımlı bezeme unsuru olan karanfil motifleri genellikle ikincil bezeme unsuru olan karanfil motiflerine göre daha büyük boyuttadır. Ana bezeme unsuru olarak kullanılan karanfil motifleri de büyük boyuttadır. Karanfil motiflerinin bezeme unsuru olarak görüldüğü bu kumaşlarda genellikle dolaşmalı düzen, üst üste sıralı düzen, şaşırtmalı düzen, şaşırtmalı düzende birbirine bağlı oval madalyon şeması, gibi kompozisyon düzenleri kullanılmıştır. Ulaşılabilen kaynaklarda 17. yüzyıl kemha kumaşları içinde karanfil motifinin bezeme unsuru olarak kullanıldığı şaşırtmalı düzende birbirine bağlı çift oval madalyon şemasında ve kapalı desen düzeninde bir örneğe rastlanmamıştır. (Tablo 16, 17, 18,19)

17. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kumaş desenlerinde görülen batı etkileri genellikle süsleme motiflerinde büyük motifler ve kalın dallar, düzenlemede zengin hareketli bezemeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu etkiler az da olsa kemha kumaşlarda da görülür. Ancak karanfil motiflerinde Osmanlı sanatına özgü klasik biçim özelliklerinin korunduğu dikkati çeker.

St Petersburg The State Hermitage Museum'da bulunan T-354 nolu Rus Ortodoks kemha kolsuz papaz cübbesinin deseni dolaşmalı düzendedir. Dolaşmalı ince dallar üzerinde görülen tam yelpaze karanfil motifleri diğer bezeme unsurları ile eşit oranda kullanılmıştır. Eşit kullanımlı bezeme unsuru olan tam yelpaze karanfil motifleri yedi yapraklıdır. Aynı dal üzerinde gül motifi ile birlikte gösterilen karanfil motiflerinin taç yaprakları değişimli olarak mavi ve kırmızı renklindedir. Tam yelpaze karanfil motiflerinin iki katlı çanak kısmı ve sapları da mavi renklidir. (Fotoğraf 80)

Fotoğraf 80: Rus Ortodoks kemha kolsuz papaz cübbesi detay, 16. yy. sonu 17. yy. başı, 150x66,7 cm., The State Hermitage Museum, St Petersburg, env. no: T-354

Kaynak: ATASOY vd., 2001, s.84

Sadberk Hanım Müzesi'nde bulunan 9308-D.1 envanter numaralı kumaşın deseni dolaşmalı düzendedir. Ana bezeme unsuru olarak kalın dallar, iri yaprak ve çiçek motifleri kullanılmıştır. Bu motifler arasındaki karanfil motifleri daha küçük boyuttadır. İkincil bezeme unsuru olan tam yelpaze biçimindeki yedi yapraklı karanfil motifleri sarı renklidir ve yapraklarının içi fildişi renkte beneklerle bezenmiştir. Diğer örneklerden farklı olarak bu kumaşta görülen karanfil motiflerinin taç yapraklarının uçları testere gibi sivri değil yuvarlaktır. Batı etkisi olarak görülen kalın dallar, büyük motifler ve abartılı bezeme bu kumaşta oldukça belirgindir. (Fotoğraf 81)

Fotoğraf 81: Kemha kumaş ve detay, 17. yy. ilk yarısı, 39x27 cm., Sadberk Hanım Müzesi, env.no: 9308-D.1

Kaynak: BİLGİ, 2007, s. 31

Metropolitan Museum of Art'da bulunan 15.126.3 envanter numaralı kemha kumaşın deseni dolaşmalı düzendedir. Dolaşmalı bir daldan çıkan gül, lale, karanfil, hanımeli ve diğer bahar çiçeklerinden oluşan kompozisyonda bezeme unsurları eşit oranda görülmektedir. Eşit kullanımlı bezeme unsuru olarak kullanılan karanfil motifleri yarım yelpaze biçiminde ve yedi yapraklıdır. Taç yaprakları fildişi ve kırmızı renkli olan yarım yelpaze karanfil motiflerinin çanak kısmı da fildişi renkli ve iki katlıdır. (Fotoğraf 82)

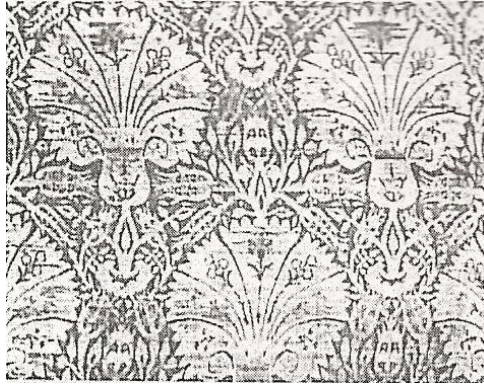

Fotoğraf 82: Kemha kumaş ve detay, 17. yy. ilk yarısı, 31,1x18,1 cm., Metropolitan Museum of Art, env. no: 15.126.3

Kaynak: The Metropolitan Museum of Art, Search the Collections, <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/446829?rpp=20&pg=1&ft=kemha&pos=12> , erişim tarihi: 03. 05.2013

Berlin Schloss Müzesi'nde bulunan 84.1778 envanter numaralı kemha kumaşın deseni şaşırtmalı düzendedir. Tam yelpaze karanfil motiflerinin oluşturduğu desen hareketli, zengin bir bezemeye sahiptir. Ana bezeme unsuru olarak kullanılan büyük boyutlu tam yelpaze karanfil motifleri yedi yapraklıdır. Taç yapraklarının içi çiçek dallarıyla bezenen karanfil motiflerinin çevresinde zengin bitkisel bezemeler kullanılmıştır. Kırmızı zeminde desen sarı klaptanla dokunmuştur¹⁷. (Fotoğraf 83)

¹⁷ Ulaşılabilen kaynaklarda kumaşın renkli bir örneğine rastlanmamıştır. Renk konusundaki bilgiler Gürsu, 1988, s.115'den alınmıştır.

Fotoğraf 83: Kemha kumaş, 17. yy. ortası, 94x23 cm., Berlin Schloss Müzesi, env.no: 84. 1778

Kaynak: GÜRSU, 1988, s. 115

Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan 13/266 envanter numaralı kemha çocuk kaftanının kumaş deseni şaşirtmalı düzendedir. Ana bezeme unsuru olarak oval madalyonlar ve bu madalyonların içinde çam kozalağı motifleri kullanılmıştır. Oval madalyonların içinde, çam kozalağı motifinin çevresine karanfil motifleri ve lale motifleri değişimli olarak yerleştirilmiştir. İkincil bezeme unsuru olan yarım yelpaze karanfil motiflerinin taç yaprakları fildişi renginde ve beş yapraklıdır. Çiçek çanağı ise altın klaptanlı ve iki katlıdır. (Fotoğraf 84)

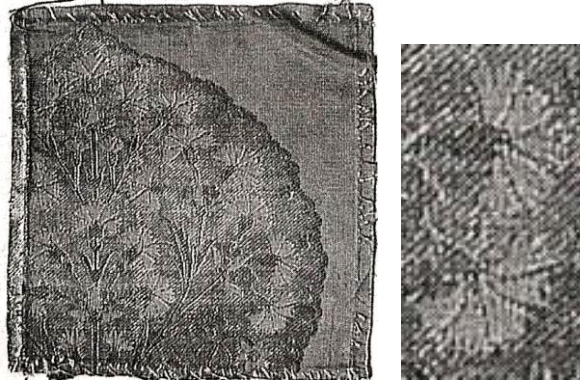

Fotoğraf 84: Kemha çocuk kaftanı ve detay, 17. yy. ilk yarısı, uzunluğu 89 cm., Topkapı Sarayı Müzesi, env. no: 13/266

Kaynak: BAKER ve TEZCAN, 1996, s.115

Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan 13/1669 envanter numaralı kemha kumaş parçasının küçük boyutlu olması sebebiyle kompozisyon düzeni

anlaşılammaktadır. Muhtemelen şaşırtmalı düzende bir desene sahip olan bu kumaşta karanfil motiflerinden oluşan bir demet oval bir madalyonun içini bezemektedir. Ana bezeme unsuru olan yarım yelpaze biçimindeki bu karanfil motifleri beş yapraklıdır. Yarım yelpaze karanfil motifleri kırmızı yapraklar ise yeşil renklidir¹⁸. (Fotoğraf 85)

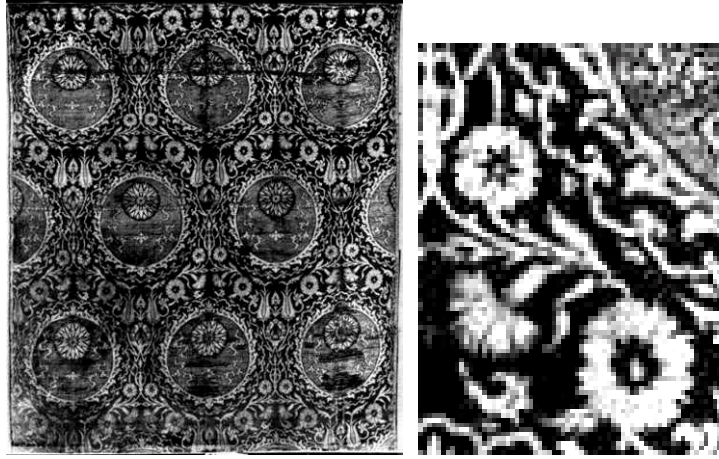

Fotoğraf 85: Kemha kumaş parçası ve detay, 17. yy. ilk yarısı, 16x16 cm., Topkapı Sarayı Müzesi, env. no: 13/1669

Kaynak: GÜRSU, 1988, s.123

Victoria&Albert Museum'da bulunan 644-1890 envanter numaralı kemha kumaşın deseni şaşırtmalı düzendedir. Bu kumaşta ana bezeme unsuru olarak iç içe benek motifleri kullanılmıştır. İç içe benek motiflerinin arasında ikincil bezeme unsuru olarak görülen karanfil motifleri, lale ve yapraklarla birlikte zengin bir bezeme oluşturmaktadır. Karanfil motifleri bu örnekte, yarım yelpaze ve üstten görünüşlü biçimleriyle kullanılmıştır. Yarım yelpaze biçimindeki karanfil motifleri dört yapraklıdır. Üstten görünüşlü karanfil motiflerinin yaprak sayısı ise belirlenememiştir. Kumaşın zemini kırmızı, zemin üzerinde görülen zengin çiçek bezemesi ise sarı klaptanla dokunmuştur. (Fotoğraf 86)

¹⁸ Ulaşılabilen kaynaklarda kumaşın renkli bir örneğine rastlanmamıştır. Renk konusundaki bilgiler Gürsu, 1988, s.110 'dan alınmıştır.

Fotoğraf 86: Kemha kumaş ve detay, 17. yy. ilk yarısı, 107x65 cm., Victoria&Albert Museum, env. no: 644-1890

Kaynak: Victoria&Albert Museum, Search the Collections, <http://collections.vam.ac.uk/item/O264890/woven-silk/>, erişim tarihi: 03.05.2013

Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan 13/277 envanter numaralı kemha kumaşın deseni şaşırtmalı düzendedir. Karanfil motifleri ana bezeme unsuru olan nar motiflerinin iç bezemesinde kullanılmıştır. Nar motifinin ortasında oval bir motif içinde lale motifi ile birlikte görülen yarım yelpaze karanfil motifleri beş yapraklıdır. İkincil bezeme unsuru olarak kullanılan bu karanfil motiflerinin taç yaprakları kırmızı, çiçek çanağı, sap ve sap yaprakları ise yeşil renklidir. Tezcan, Baker, 1996'ya göre 17. yüzyıl başına tarihlenen bu örnek Gürsu, 1988'e göre 16. yüzyıl sonuna tarihlenmiştir. (Fotoğraf 87)

Fotoğraf 87: Kemha kısa kaftan ve detay, 17. yy. başı, uzunluk 67,5 cm., Topkapı Sarayı Müzesi, env. no:13/277

Kaynak: BAKER ve TEZCAN, 1996, s. 124

St. Petersburg Ermitaj Müzesi'nde bulunan T-357a envanter numaralı kemha kumaşın deseni şaşırtmalı düzendedir. Zengin ve hareketli bir desene sahip olan kumaşta ana bezeme unsuru olarak kullanılan büyük kıvrık yapraklar oval madalyonlar oluşturmaktadır. Kıvrık yaprakların arasında görülen karanfil motifleri lale, gül ve küçük çiçek motifleriyle birlikte aynı dal üzerine simetrik olarak yerleştirilmiştir. İkincil bezeme unsuru olarak kullanılan beş yapraklı yarım yelpaze karanfil motifleri sarı altın klaptanlıdır. (Fotoğraf 88)

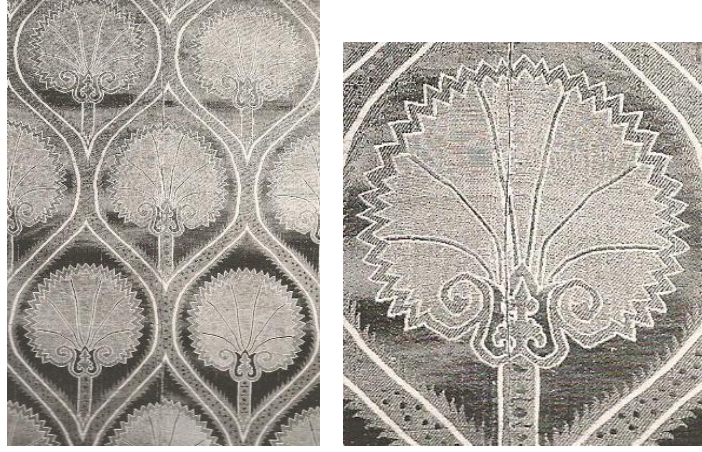

Fotoğraf 88: Rus Ortodoks kemha cüppe detay, 17. yy. başları, uzunluk 127 cm., Ermitaj Müzesi, St Petersburg, env. no: T-357a

Kaynak: ATASOY, 2001, s. 115

17. yüzyılda kemhacıların yeni ve karmaşık desenler yaratma konusundaki eğilimlerine karşın sade desenler de üretilmiştir. Bu desenlerden biri Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan 13/1507 envanter numaralı kemha kumaşta görülmektedir. Bu kumaşın deseni şaşırtmalı düzende birbirine bağlı oval madalyon şemasındadır. Birbirine bağlı bantlar arasındaki oval bölmeler içinde görülen büyük boyutlu karanfil motifleri ana bezeme unsuru olarak kullanılmıştır. Yedi yapraklı ve çift tahrirli tam yelpaze biçimindeki karanfil motifleri altın klaptanla dokunmuştur. Motifin çanak kısmı üst üste iki rumi motifi ile bezelidir. Kumaşın deseninde altın klaptan, mavi, kırmızı ve fildişi renkler kullanılmıştır¹⁹. (Fotoğraf 89)

¹⁹ Ulaşılabilen kaynaklarda kumaşın renkli bir örneğine rastlanmamıştır. Renk konusunda Gürsu, 1988, s.112'den alınmıştır.

Fotoğraf 89: Kemha kumaş ve detay, 17. yy. ilk yarısı, 240x130 cm., Topkapı Sarayı Müzesi, env. no: 13/1507

Kaynak: ATASOY, 2001, s. 287

Sadberk Hanım Müzesi'nde bulunan 17626-D.263 envanter numaralı kemha kumaşın kompozisyon düzeni şaşırtmalı düzende birbirine bağlı oval madalyon şemasının farklı bir yorumudur. Oval biçimde birbirine bağlanan dalların alt ucuna yerleştirilen karanfil motifleri lale motifleri ile birlikte aynı dalda görülmektedir. Kemha kumaşın deseninde görülen altı yapraklı yarım yelpaze karanfil motiflerinin çanak kısmı iki katlı görülmektedir. İkincil bezeme unsuru olan bu karanfil motifleri sarı renklidir. (Fotoğraf 90)

Fotoğraf 90: Kemha kumaş ve detay, 17. yy. ilk yarısı, 66x145 cm., Sadberk Hanım Müzesi, env. no: 17626-D.263

Kaynak: BİLGİ, 2007, s.49

Cleveland Museum of Art'da bulunan 18.206 envanter numaralı kemha kumaşın deseni şaşırtmalı düzende birbirine bağlı oval madalyon şemasındadır. Birbirine bağlı bantların ortasında görülen oval bölmenin içi aynı kökten çıkan lale, gül, karanfil, hanımeli gibi çiçeklerden oluşan bir demetle bezenmiştir. Bu kumaşta ikincil bezeme unsuru olan karanfil motifinin yarım yelpaze ve gonca biçimleri kullanılmıştır. Beş yapraklı yarım yelpaze karanfil motiflerinin taç yaprakları beneklerle bezenmiştir ve çanak kısmı üç katlıdır. İki yapraklı gonca karanfil motifleri ise alt dalların arasına yerleştirilmiştir. Gonca karanfil motiflerinin çanak kısmı da üç katlıdır ve taç yapraklarının içi beneklerle bezenmiştir²⁰. (Fotoğraf 91)

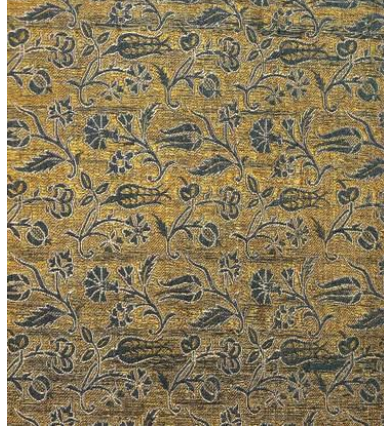

Fotoğraf 91: Kemha kumaş, 17. yy. son çeyreği, 46x44,5 cm., Cleveland Museum of Art, env. no: 18.206

Kaynak: ATASOY, 2001, s.280

Sadberk Hanım Müzesi'nde bulunan 9333-D.3 envanter numaralı kemha kumaşın deseni üst üste sıralı düzendedir. Karanfilli, laleli ve güllü çiçek dalları üst üste sıralı düzende değişimli sıralarda ve yönlerde yerleştirilmiştir. Bu kemha kumaşta diğer bezeme unsurları ile eşit oranda görülen karanfil motiflerinin gonca ve yarım yelpaze biçimleri kullanılmıştır. Küçük boyutlarda olan ve eşit kullanımlı bezeme unsuru olan yarım yelpaze karanfil motifleri yedi yapraklı, gonca karanfil motifleri ise iki yapraklıdır. Mavi renkli bu karanfil motifleri fildişi renkte tahrirlenmiştir. (Fotoğraf 92)

²⁰ Ulaşılabilen kaynaklarda kumaşın renkli bir örneği bulunamamıştır.

Fotoğraf 92: Kemha kumaş ve detay 17. yy ilk yarısı 30x60 cm, Sadberk Hanım Müzesi, env. no.9333-D.3
Kaynak: BİLGİ, 2007, s. 26

3. BÖLÜM

16. VE 17. YÜZYIL OSMANLI DÖNEMİ ÇATMA VE KEMHALARINDA BEZEME UNSURU OLARAK KULLANILAN KARANFİL MOTİFLERİYLE OLUŞTURULAN “Saraylı” ADLI KOLEKSİYON

3.1. 16. ve 17. Yüzyıl Osmanlı Saray Kumaşlarında Tasarıma Bakış

Osmanlı sanatının saray tarafından yönlendirildiği bilinmektedir. Sarayın çeşitli sanatlarla uğraşan sanatkarlar topluluğu olan Ehl-i hiref örgütünün en önemli bölümünü ise nakkaşların oluşturduğu girişte de ifade edilmiştir. Kitap sanatlarından çiniye, maden sanatından tekstillere kadar tüm sanat alanlarında ortaya çıkarılan eserler bu nakkaşların tasarımlarıyla bezenmiştir.

Nakkaşlar, hazırladıkları tezhiplenmiş Kur'anlar, resimledikleri albümler, divanlar, lugatlar ve bunların ciltleri gibi eserlerini padişaha sunarlar ve karşılığında ödüllendirilirlerdi. Kitaplar içindeki özenle hazırlanmış bezemelerden beğenilen ve seçilen motiflerin çeşitli sanat kollarında uygulanmasının istendiği tahmin edilmektedir. Saray nakkaşları bu desenleri kendileri doğrudan büyüterek ilgili yerlere verebileceği gibi her sanat alanında desen uygulayan bir usta da olmalıydı. Bu, özellikle dokuma sanatında çok önemliydi. Çünkü oldukça detaylı işlenmiş desenlerin dokunabilmesi için desenlerin mutlaka ölçekli kağıt üzerine, kumaşın enine (Tezcan, 1995, s.323), bazen de hem enine hem de boyuna (kapalı desen düzenindeki çatma yastık yüzlerinde olduğu gibi) tam olarak yerleşecek şekilde hazırlanması gerekirdi.

16. yüzyılda ilk önce kitap sanatlarında ortaya çıkan Naturalist üsluptaki lale, karanfil, gül, sümbül gibi çiçek motifleri saray kumaşlarında çok tercih edilen motifler olmuştur. Bu motiflerle oluşturulan tasarımlar 17. yüzyıl kumaşlarında da kullanılmaya devam etmiştir. 16. ve 17. yüzyıl saray kumaşlarında naturalist üsluptaki çiçek motifleri önceki üsluplardan gelen hatayi, yaprak, rumi, bulut, üç benek, kaplan çizgisi gibi motiflerle birlikte ya da ayrı olarak kullanılmıştır.

Kumaşlara uygulanan motifler daha çok tezhipli sayfaların cedvel dışındaki halkarında ve koltuk tezhibinde bulunur. Bunlar olduğu gibi büyütülüp çoğaltılarak kullanıldığı gibi bahar dalı, gül dalı, dolaşmalı lale deseni gibi madalyon şeması içinde ve ulama (sonsuz giden) kompozisyonlarda da kullanılmıştır. Bu şemalarda genellikle ortada oval madalyon kenarlarda çeyrek madalyon kapalı şemasına sahip

olan cilt kapakları ile nadiren ulama desen özelliği gösteren cilt kapaklarının etken olduğu ifade edilmektedir.(Tezcan, 1995, s.324)

Nakkaşlar kumaş desenlerinin tasarımlarında kapalı desen düzeni, üst üste sıralı düzen, dolaşmalı düzen, şaşırtmalı düzen, şaşırtmalı düzende oval madalyon şeması ve şaşırtmalı düzende çift oval madalyon şeması gibi kompozisyon şemalarını uygulamışlardır.

Osmanlı saray kumaşlarının tasarımında sanatsal ve teknik unsurlar birbirine sıkı sıkıya bağlı olmuştur. Kumaş desenlerini hazırlayan nakkaşlar, motifin sadece biçimsel özelliklerini değil renk, boyut ve kumaşta bu motiflerin nasıl tekrarlanacağını da belirlemişlerdir. Bu nedenle nakkaşlar, dokuma yapıları, iplik cinsleri, tekrar yöntemleri ve renkleri dışında tezgahların teknik imkanları ve dokumaya etkileri gibi konularda da bilgi sahibi olmak zorundaydılar.(Atasoy vd., 2001, s.203)

Kuşkusuz kumaşlar için hazırlanan desenlerin tasarımında teknik imkanların önemli bir etken olduğu söylenebilir. Örneğin; kemhalarda teknik, ince, detaylı ve gösterişli desenlerin dokunmasına imkan sağlarken çatmalarda teknik, çok daha sade desenlerin dokunmasına imkan sağlamıştır.

Ehl-i hiref defterlerinde doğrudan kemha nakkaşlarının adı geçmemektedir. Ancak desen bağlayan kemha dokumacıları (nakşbendan-ı kemhabafan) ayrı bir bölüm halinde gösterilir ki; bunlar tezgahta, desene göre dokuma ipliklerini bağlayan, desenin doğru gitmesini sağlayan ustalardı. Dokuma sırasında tüm deseni büyük bir ustalıkla takip eden nakşbendlerin, aynı zamanda desen de hazırladıkları zannedilmektedir.(Tezcan, 1995, s.323)

Osmanlıya özgü üsluplarla oluşturulan ve saray için üretilen kumaşların desenlerinin tasarlanmasında nakkaşları ticari kaygılar ve değişen beğeniler de etkilemiştir. Osmanlı döneminde önemli bir ticaret konusu olan çatma kumaşların desen tasarımlarında bu etkilerin motiflere de yansıdığı söylenebilir. Örneğin; 17. yüzyıl çatma kumaşlarının desenlerinde daha önce görülmeyen karanfil motifi örnekleri uygulanmıştır. Ayrıca 16. yüzyıl sonunda ve 17. yüzyıl başında kumaş desenlerinin tasarımına batı etkileri de yansımıştır. Bu etkiler daha çok büyük boyutlu motifler, tipik kalın dallar, zengin ve abartılı bezemeler olarak uygulanmıştır. Özellikle çatma kumaşlarda karanfil ve lale gibi motiflerle bezenen desen tasarımlarında bu etkiler görülür.

Kitap tezhibinin motifleri kumaşa uygulanırken zemin rengi hariç, diğer detaylarda da benzerlik görülür. Örneğin; Kumaşlarda tezhipten farklı olarak zemin renginde genellikle kırmızı tercih edilmiştir. Tezhipte motiflerde uygulanan tahrir

kumaşlarda da uygulanmıştır. Ayrıca tezhip sanatında uygulanan altın ve gümüş, kumaşlara altın ve gümüş klaptan kullanımıyla yansımıştır.(Tezcan, 1995, s.323)

3.2. Tasarımların Çıkış Noktası

Karanfil motiflerinin kullanıldığı altı tasarımdan oluşan koleksiyona “Saraylı” adının verilmesinin nedeni, 16. yüzyılda Naturalist üslupla birlikte ortaya çıkan karanfil motiflerinin 16. ve 17. yüzyıl saray sanatında oldukça yaygın olarak kullanılmış olmasıdır.

Bilindiği gibi saray sanatının en önemli alanlarından birini oluşturan kumaşlar, halk için üretilen kumaşlardan her zaman farklı olmuştur. Bu kumaşlar, gösterişli ve zengin bezemeleri, kıymetli hammaddeleri ve ince işçilikleriyle Osmanlı sarayının ihtişamının ve padişahın gücünün en önemli göstergelerindendir. 16. ve 17. yüzyılda zarif ve son derece estetik bir yorumla biçimlenerek, kumaşları bezeyen karanfil motifleri özellikle 17. yüzyıl kumaşlarında ön plana çıkar. Bu zarif motiflerin estetik değeri, ipek, altın ve gümüş gibi kıymetli hammaddelerin kullanımı ile daha da güçlenmiştir.

Saraylı adı verilen döşemelik kumaş koleksiyonunda yer alan tasarımlardan üçünde 16. ve 17. yüzyıl kemha kumaş desenlerinden, diğer üçünde ise 16. ve 17. yüzyıl çatma kumaş desenlerinden esinlenilmiştir. Bu tasarımlarda kullanılan karanfil motifleri, incelenen çatma ve kemha kumaş örneklerinden seçilmiş ve saray sanatındaki diğer örnekler de göz önünde bulundurularak yorumlanmıştır. Tasarımların oluşturulmasında Osmanlı sarayının cennet bahçelerinden sanatına ve kumaşlarına geçen karanfil motiflerinin biçim, boyut, kompozisyon düzeni, kompozisyonlarda motifin kullanım şekli ve renk özelliklerinden de yararlanılmıştır. Tasarımların ortaya çıkarılmasında yararlanılan bu özellikler şöyle açıklanabilir;

16. ve 17. yüzyıl çatma ve kemha kumaşlarında karanfil motifinin belirli biçimlerinin tercih edildiği görülür. Ayrıca bu motifler farklı boyutlarda kullanılabilmişlerdir. Saraylı koleksiyonunda yer alan karanfil motiflerinin de yarım yelpaze, tam yelpaze, gonca ve üstten görünüşlü olan bu biçimleri tercih edilmiştir. Bu motiflerin, tasarımlarda hem küçük hem de büyük boyutları kullanılmıştır.

Bu yüzyıllarda incelenen örneklerin bazılarında karanfil motiflerinde tahrir uygulanmıştır. Bu özellikten yola çıkılarak tasarımlardan birinde karanfil motifi çift tahrirli olarak tasarlanmış, diğer tasarımlarda ise tahrirsiz karanfil motifleri tercih edilmiştir.

16. ve 17. yüzyılda çatma ve kemha kumaşlarda incelenen örnekler genellikle beş ve yedi taç yapraklıdır. Ancak bunun dışında örnekler de vardır. Koleksiyonda yer alan tasarımlarda iki, üç, beş, altı, yedi ve sekiz taç yapraklı karanfil motifleri kullanılmıştır.

Bu yüzyıllarda incelenen çatma ve kemha kumaşlarda kullanılan kompozisyon düzenlerinden dolaşmalı düzen iki tasarımda, üst üste sıralı düzen, şaşırtmalı düzen, şaşırtmalı düzende oval madalyon şeması ve şaşırtmalı düzende çift oval madalyon şemaları ise diğer dört tasarımda uygulanmıştır.

Araştırmanın temel konusu karanfil olduğu için, tasarımlarda ana temayı da karanfil motifleri oluşturmaktadır. Bu karanfil motifleri dört tasarımda ana bezeme unsuru olarak iki tasarımda ise eşit kullanımlı bezeme unsuru olarak kullanılmıştır. Koleksiyonu oluşturan tasarımlarda çatma ve kemha kumaşlarda en çok kullanılan kırmızı, krem, altın, yeşil ve mavi gibi renklerden etkilenilmiştir.

3.3. Saraylı Koleksiyonunun Tasarım ve Üretim Açıklaması

Tasarım 1 kemha kumaş desenlerinden esinlenilerek yapılmıştır. Karanfil motiflerinin eşit kullanımlı bezeme unsuru olarak kullanıldığı desen, şaşırtmalı düzende birbirine bağlı çift oval madalyon şemasındadır. Oval madalyonları yaprak biçimindeki bantlar oluşturmaktadır. Madalyonların alt ve üst uçları simetrik olarak yerleştirilen yarım yelpaze karanfil motifleri ile tam ortası ise üstten görünüş biçiminde karanfil motifleri ile bezenmiştir. Üstten görünüşlü karanfil motifleri de ince bantlarla birbirine bağlanmıştır. Yeşil, kırmızı, altın ve krem renklerin kullanıldığı tasarımda, yarım yelpaze biçimindeki karanfil motifleri beş yapraklı, üstten görünüş biçimindeki karanfil motifleri ise sekiz yapraklıdır. Bu tasarım, döşemelik kumaş olarak dokunmuştur.

Tasarım 2 kemha kumaş desenlerinden esinlenilerek yapılmıştır. Desenin kompozisyonu dolaşmalı düzende oluşturulmuştur. Dolaşmalı olarak yerleştirilen karanfil dallarının arası kalın çizgilerle bölünmüştür. Ana bezeme unsuru olarak kullanılan karanfil motifleri yarım yelpaze biçimindedir. Beş ve altı yapraklı bu karanfil motifleriyle oluşturulan tasarımda açık yeşil, kırmızı, altın, yeşil ve mavi renkler kullanılmıştır. Karanfilin hem küçük hem de büyük boyutlu olarak uygulandığı bu tasarım döşemelik kumaş olarak düşünülmüştür.

Tasarım 3 kemha kumaş desenlerinden esinlenilerek yapılmıştır. Bu tasarımda şaşırtmalı düzende birbirine bağlı oval madalyon şeması uygulanmıştır.

Karanfil motifleri bu tasarımda eşit kullanımlı bezeme unsuru olarak kullanılmıştır. Bantların oluşturduğu oval madalyonların alt ve üst uçlarına beş yapraklı yarım yelpaze karanfil motifleri yerleştirilmiştir. Madalyonların tam ortası sekiz yapraklı ve üstten görünüşlü karanfil motifleri ile bezenmiştir. Birbirine bağlı bantların içi, iki yapraklı gonca karanfil motifleri ve beş yapraklı tam yelpaze karanfil motifleriyle bezenmiştir. Tam yelpaze karanfil motifleri diğer karanfil motiflerine göre daha büyük boyuttadır ve bantların birleşim yerlerine yerleştirilmiştir. Kırmızı, yeşil, krem ve altın renklerin kullanıldığı bu tasarım döşemelik kumaş olarak düşünülmüştür.

Tasarım 4 çatma kumaş desenlerinden esinlenilerek yapılmıştır. Desenin kompozisyonu üst üste sıralı düzende oluşturulmuştur. Karanfil motifleri bu düzende değişimli yönlerde yerleştirilmiştir. Tam yelpaze biçimindeki karanfil motifleri beş yapraklıdır. Sap yapraklarından biri saz üslubunun özelliği olarak kıvrık hançeri ve büyük bir yapaktır. Bu yaprakların içi küçük çiçek motifleri ile bezenmiştir. Yaprakların altında kalan boşluklara üç benek motifleri yerleştirilmiştir. Yeşil, devetüyü ve altın renklerinin kullanıldığı tasarımda karanfil motifleri ana bezeme unsurudur. Bu tasarım döşemelik kumaş olarak düşünülmüştür.

Tasarım 5 çatma kumaş desenlerinden esinlenilerek yapılmıştır. Tasarımda desen kompozisyonu şaşkırtmalı düzende oluşturulmuştur. Tam yelpaze biçimindeki karanfil motifleriyle oluşturulan motif grupları şaşkırtmalı düzende yerleştirilmiştir. Beş yapraklı karanfil motifleri desende ana bezeme unsuru olarak görülmektedir. Zeminde yeşil, motiflerde krem, motiflerin ortasında yer alan küçük çiçek motiflerinde ise altın renkleri kullanılmıştır. Bu tasarım döşemelik kumaş olarak düşünülmüştür.

Tasarım 6 çatma kumaş desenlerinden esinlenilerek yapılmıştır. Desenin kompozisyonu dolaşmalı düzende oluşturulmuştur. Bu düzendeki desende yedi yapraklı büyük karanfil motifleri kullanılmıştır. Ana bezeme unsuru olan bu karanfil motifleri yarım yelpaze biçimindedir. Karanfil motifleriyle dolaşmalı olarak kullanılan büyük yaprakların içi de gonca biçimindeki üç yapraklı karanfil motifleri ile bezenmiştir. Büyük karanfil motifleri çift tahrirlidir. Yaprak ve dallarda da tahrir uygulanmıştır. Tasarımda kırmızı, yeşil, krem ve altın renkleri kullanılmıştır. Bu tasarım döşemelik kumaş olarak düşünülmüştür.

Tasarım 1

Tema: Saraylı

Kullanım Alanı: Döşemelik kumaş

Ad Soyad: Nagehan Öğsüz, 2013

Tasarım 1 Teknik Detaylar

Kumaş Türü: Kemha

Kullanılan Dokuma Tekniği: Jakar

Kumaş Yapısı: Değişen yüzlü çift kat ve atkı lansesi

Kullanılan Örgüler: krem zemin çözgü sateni, motiflerde atkı sateni, double örgü ve yüzme örgüsü

Çözgü Sıklığı: 60

Atkı Sıklığı: 56

Çözgü İplik Numarası: 150 denye (çeken iplik)

Atkı İplik Numarası: 300 denye (polyester iplik), 135 denye (simli iplik)

Çözgü İplik Türü: çeken iplik

Atkı İplik Türü: polyester ve simli iplik

Kullanılan Renkler: yeşil, kırmızı, fildişi ve sim

Desen Rapor Eni: 40 cm

Desen Rapor Boyu: 26.70 cm

Tasarım 1 Uygulama Çalışması Jakarlı Dokuma

DESEN KODU		TARİH		DESEN ÇİZİM ÖRNEĞİ					
NUMUNE KODU		HAZIRLAYAN							
ÇÖZGÜ SIKLIĞI	60	RAPOR BOYU	25,70						
JAKAR	2400	ANA MOTİF BOYU							
DİZİM/TAHAR	2400 FULL	2.MOTİF BOYU							
RAPOR ENİ	40	ARA MESAFE BOYU							
REGÜLATÖR	EVEY	1NCİ SIKLIK	2NCİ SIKLIK					3NCÜ SIKLIK	4NCÜ SIKLIK
ATKI SIKLIĞI	56								
ORTALAMA SIKLIK	56,00								
ÇÖZGÜ CİNSİ	ÇEKEN TAFTA ÇÖZGÜ								
TARAK ENİ	3,15	TARAK CİNSİ	60/1						
ATKI İPLİK CİNSİ	DENYE	RAPORDAKİ TEL ADEDİ	METREDEKİ ATIM	SARFIYAT	REG. TEL ADEDİ				
1	300TEX YEŞİL	300	480	1868	215,72				
2	300TEX BORDO	300	240	934	107,86				
3	150ÇEKEN KREM	150	240	934	53,93				
4	T.SİZ SİM ALTIN	135	480	0	0,00				
5				#BAŞV!	#BAŞV!				
6				0	0,00				
7				0	0,00				
8	T.SİZ SİMALTİN			0	0,00				
TOPLAM ATKI SAYISI		1440			0				
		KOMBİN / FONLUK KODU		DESEN KODU					
				NUMUNE KODU					

Tasarım 1 Üretim Raporu

Tasarım 2

Tema: Saraylı

Kullanım Alanı: Döşemelik kumaş

Ad Soyad: Nagehan Ögsüz, 2013

Tasarım 3

Tema: Saraylı

Kullanım Alanı: Döşemelik kumaş

Ad Soyad: Nagehan Ögsüz, 2013

Tasarım 4

Tema: Saraylı

Kullanım Alanı: Döşemelik kumaş

Ad Soyad: Nagehan Ögsüz, 2013

Tasarım 5

Tema: Saraylı

Kullanım Alanı: Döşemelik kumaş

Ad Soyad: Nagehan Öğsüz, 2013

Tasarım 6

Tema: Saraylı

Kullanım Alanı: Döşemelik kumaş

Ad Soyad: Nagehan Öğsüz, 2013

SONUÇ

Osmanlı sanatında nakkaşlar önemli bir yere sahiptir. Saray sanatının bezeme motifleri ve üslupları saray nakkaşları tarafından yaratılmıştır. Bir üslup birliği içinde nakkaşhanede üretilen desenler her sanatın kendi teknik imkanlarına uygun olarak biçimlendirilmiştir.

Saray sanatında görülen en önemli üsluplardan biri Naturalist üsluptur. Bu üslup; 16. yüzyılda ekol olan başnakkaş Kara Memi tarafından saray sanatına kazandırılmıştır. Naturalist üslupla birlikte kimliği açıkça belirlenebilen çiçekler tezhip, çini, maden, ahşap, taş, kalem işi, cilt, halı, işleme ve kumaş gibi tüm sanat alanlarında yaygın olarak kullanılmıştır. Bu üslubun 17. yüzyıl sanat eserlerinde de uygulanmaya devam ettiği görülür. Naturalist üslupla birlikte ortaya çıkan çiçek motiflerinden biri de karanfil motifidir.

Osmanlının cennet bahçelerinden saray sanatına geçen karanfil motifi, çok çeşitli biçimlerde stilize edilmiştir. 16. ve 17. yüzyıl sanat eserlerinin bezemelerinde karanfil motiflerinin doğadaki görünümüne benzer biçimde naturalist örnekleri olduğu gibi oldukça stilize edilmiş örnekleri de vardır. Bu örneklerde karanfil motiflerinin gonca biçiminden, yarım yelpaze biçimine, tam yelpaze biçiminden, üstten görünüşüne kadar bütün görünümleri kullanılmıştır. Bezemelerde genellikle diğer çiçek motifleri ile birlikte görülen karanfil motiflerinin tek başına kullanıldığı örnekler de vardır. Çeşitli kompozisyon düzenleri içinde uygulanan bu motiflerin minyatür, tezhip, çini, maden, işleme, halı ve kumaş gibi tüm sanat alanlarında örneklerini izlemek mümkündür. Her sanat alanının teknik imkanları karanfil motiflerinin biçim, boyut, kompozisyon düzeni, kompozisyonda motifin kullanım şekli, renk gibi özelliklerini etkilemiştir.

Kumaşlar saray sanatının en önemli alanlarından birini oluşturmaktadır. Ulaşılabilen kaynaklarda 16. ve 17. yüzyılda bezeme unsuru olarak kullanılan karanfil motifleri en çok çatma ve kemha kumaşlarda tespit edilmiştir. Ancak bezemelerinde karanfil motifinin kullanıldığı serenk, damask, seraser ve kadife gibi kumaş örnekleri de görülmüştür. Diğer sanat alanlarında olduğu gibi kumaşların teknik imkanları da desenleri etkilemiştir. Minyatür, çini ve tezhip gibi alanlarda karanfil motiflerinin çok naturalist örnekleri kullanılabilirken kumaşlarda daha çok yarı naturalist ve oldukça stilize edilmiş olarak kullanılabilmiştir. Kemha kumaşlarda teknik imkanlar ağır, detaylı bezemelerin yapılabilmesine olanak sağlarken çatma kumaşların teknik imkanları ile daha sade desenler dokunabilmiştir.

16. ve 17. yüzyıl Osmanlı saray kumaşlarından çatma ve kemha kumaşlarının yüzyıllara göre sınıflandırılması yapılırken tespit edilen bazı örneklerin değişik kaynaklarda farklı tarihlendirildiği görülmüştür. Bu örnekler desen özellikleri de göz önünde bulundurularak bu tarihlerden birinde değerlendirilmiştir. Ancak bu durumun 16. yüzyıl sonu ve 17. yüzyıl başı gibi geçiş dönemlerinden kaynaklandığı düşünülebilir.

16. ve 17. yüzyıl çatma ve kemha kumaşı örneklerinde incelenen karanfil motifleri, biçim, boyut, kompozisyon düzeni, kompozisyonda motifin kullanım şekli, renk gibi özellikleri açısından değerlendirilmiştir.

Araştırma sürecinde Osmanlı saray sanatında görülen karanfil motiflerinin çok farklı biçimlerinin kullanıldığı belirlenmiştir. Saray kumaşlarında kullanılan karanfil motiflerinde ise belirli biçimler tercih edilmiştir. 16. yüzyıl çatma kumaşlarında görülen karanfil motiflerinin, genellikle yarım yelpaze biçimi, 17. yüzyıl çatma kumaşlarında ise genellikle tam yelpaze biçimi tercih edilmiştir. Ancak 17. yüzyıl çatmalarında bir örnekte goncaya yakın biçimli karanfil motifi de tespit edilmiştir. 16. yüzyıl çatma kumaşları içinde bir örneğine rastlamadığımız üstten görünüşlü karanfil motifi örneği ise 17. yüzyılda karşımıza çıkmaktadır. 16. ve 17. yüzyıl Osmanlı dönemi kemha kumaşları incelendiğinde karanfil motifleri, genellikle yarım yelpaze ve tam yelpaze biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Ancak gonca ve üstten görünüş biçiminde karanfil motiflerinin kullanıldığı örnekler de vardır. 16. yüzyıl kemha örneklerinde ise goncaya yakın karanfil motifinin kullanıldığı örneklere de rastlanmaktadır.

16. ve 17. yüzyıl çatma ve kemha kumaşlarında karanfil motiflerinin genellikle beş ve yedi taç yapraklı örnekleri tercih edilmiştir. Ancak 17. yüzyıl çatma kumaşlarında tek, üç, altı, dokuz, onbir ve oniki yapraklı karanfil motifi örnekleri, 16. yüzyıl kemha kumaşlarında iki, üç, dört, altı, sekiz, dokuz ve on yapraklı karanfil motifi örnekleri, 17. yüzyıl kemha kumaşlarında ise iki, dört ve altı yapraklı karanfil motifi örnekleri de tespit edilmiştir. 17. yüzyıl çatma ve kemha kumaşlarda yuvarlak uçlu taç yaprakları olan karanfil örnekleri de vardır. 17 yüzyıl çatma ve kemha örneklerinden bazılarında çiçeğin taç yapraklarının, çanak kısmının ve sap yapraklarının içi lale, gül, sümbül ve karanfil gibi çiçek motifleri ile bezenmiştir. Bazı örnekler ise oldukça sade tasarlanmıştır. 17. yüzyılda hem çatma hem de kemha kumaşlarda bazı karanfil motifi örneklerinin tahrirli olduğu dikkati çeker. Karanfil motiflerinin kemha kumaşlardaki örneklerinin çatmalardaki örneklerine göre daha detaylı ve süslü olduğu söylenebilir.

16. yüzyıl sonunda İtalyan desenlerinin etkisiyle ortaya çıkan tipik kalın dallar ve büyük motifler çatma kumaşlardaki karanfil motiflerinde de görülür. 17. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kumaş desenlerinde görülen batı etkileri de çatma kumaşlarda görülen karanfil motiflerine yansımıştır. 17. yüzyıl çatma kumaşlarında nakkaşlar değişen zevklerin de etkisiyle klasik örneklerden farklı ve abartılı karanfil motifi stilizasyonları yapmışlar, hem hurma ağacı hem de karanfil motifinin özelliklerini taşıyan bir motif de oluşturmuşlardır. Çatma kumaşların önemli bir ticaret unsuru olması da motiflerdeki biçimsel çeşitliliğin artmasında etkili olmuştur denebilir. 17. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kemha desenlerinde görülen batı etkileri genellikle bezeme motiflerinde büyük motifler ve kalın dallar, düzenlemede zengin hareketli bezemeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak Osmanlı sanatına özgü klasik biçim özelliklerinin korunduğu dikkati çeker.

Kompozisyon düzenleri açısından incelenen kaynaklarda farklı adlandırmaların yapıldığı görülmüştür. Gürsu, 1988'e göre "oval madalyonlu şema" olarak adlandırılan kompozisyon düzeni Atasoy vd., 2001'e göre "şaşırtmalı düzen" olarak adlandırılmıştır. Gürsu, 1988' e göre "birleşik oval sistem" olarak adlandırılan kompozisyon düzeni Atasoy vd., 2001' e göre "şaşırtmalı düzende birbirine bağlı şemse şeması" olarak, Gürsu, 1988'e göre "İç içe oval sistem" olarak adlandırılan kompozisyon düzeni Atasoy vd., 2001'e göre "şaşırtmalı düzende birbirine bağlı çift şemse şeması" olarak adlandırılmıştır. Bu tarzdaki şemalarda oval içinde şemse dışında biçimler de kullanılabilir. Yine Gürsu, 1988' e göre "dikey dalgalı dal üslubu" olarak adlandırılan kompozisyon düzeni Atasoy vd., 2001'e göre "dolaşmalı düzen" olarak adlandırılmıştır. Bu örnekler dikkate alınarak kompozisyon düzenleri genel bir yaklaşımla ele alınmaktadır.

16. ve 17. yüzyıl çatma kumaşlarında karanfil motifinin bezeme unsuru olarak kullanıldığı kompozisyon düzenleri genellikle kapalı desen düzeni, şaşırtmalı düzen, şaşırtmalı düzende birbirine bağlı oval madalyon şeması ve şaşırtmalı düzende birbirine bağlı çift oval madalyon şeması ile üst üste sıralı düzendir. Her iki yüzyılda da karanfil motifinin bezeme unsuru olarak kullanıldığı dolaşmalı düzende bir çatma kumaşı örneğine rastlanmamıştır. Karanfil motiflerinin bezeme unsuru olarak görüldüğü 16. ve 17. yüzyıl kemha kumaşlarında ise genellikle şaşırtmalı düzen, şaşırtmalı düzende birbirine bağlı oval madalyon şeması, dolaşmalı düzen ve üst üste sıralı düzen gibi kompozisyon düzenleri kullanılmıştır. 16. yüzyılda karanfil motifinin bezeme unsuru olarak kullanıldığı kemha kumaşı örneklerinde birbirine bağlı çift oval madalyon şeması da kullanılmıştır. Ancak bu şemada 17.

yüzyıl örneğine rastlanmamıştır. Ulaşılabilen kaynaklarda 16. ve 17. yüzyıl kemha kumaşları arasında karanfil motifinin bezeme unsuru olarak kullanıldığı kapalı desen düzeninde bir örnekle de karşılaşılmamıştır.

16. ve 17. yüzyıl çatma kumaşlarında karanfil motifleri daha çok ikincil bezeme unsuru olarak kullanılmıştır. Ancak çatmalarda her iki yüzyılda da eşit kullanımlı bezeme unsuru ve ana bezeme unsuru olarak kullanılan karanfil motifleri örnekleri vardır. Çatmalarda ana bezeme unsuru ve eşit kullanımlı bezeme unsuru olarak görülen karanfil motifleri genellikle büyük boyuttadır. İkincil bezeme unsuru olarak kullanılan karanfil motifleri ise genellikle küçük boyutlardadır. 17. yüzyıl çatma örneklerinde daha çok büyük boyutlu karanfil motifleri dikkat çeker. 16. ve 17. yüzyıl kemha kumaşlarının desenleri içinde karanfil motifleri daha çok ikincil bezeme unsuru olarak kullanılmıştır. Ancak eşit kullanımlı bezeme unsuru olarak kullanılan karanfil motifleri örnekleri de vardır. 17. yüzyıl kemha kumaşları arasında karanfil motifinin ana bezeme unsuru olarak kullanıldığı örneklere de rastlanmıştır. Ana bezeme unsuru olan bu motifler büyük boyutlarda görülür. 16. ve 17. yüzyıl kemha kumaş örneklerinde ikincil bezeme unsuru olarak görülen karanfil motifleri çoğunlukla küçük boyutlardadır. Eşit kullanımlı bezeme unsuru olan karanfil motifleri ise genellikle ikincil bezeme unsuru olan karanfil motiflerine göre daha büyük boyuttadır. Ancak bunun dışına çıkan örneklere de rastlamak mümkündür.

Renk konusunda ulaşılabilen kaynaklarda bulunan ifadeler birbirinden farklıdır. Örneğin kırmızı ve güvezi, fildişi ve beyaz gibi renklerin farklı kaynaklarda aynı örnekler için kullanılmış olduğu görülmüştür. Ayrıca fotoğraf teknikleri aynı renklerin birbirinden farklı tonlarda gibi algılanmasına da sebep olabilmektedir. Bu yüzden renk konusunda genel bir yaklaşım izlenmeye çalışılmıştır.

16. ve 17. yüzyıl çatma kumaşlarındaki karanfil motiflerinde genellikle kırmızı ve fildişi renkleri tercih edilmiştir. Ancak bu motiflerde ve detaylarında altın ve gümüş klaptan, sarı, yeşil ve açık yeşil de kullanılmıştır. 17. yüzyıl çatma kumaşlarında görülen karanfil motiflerinde ve detaylarında ise bu renklerin dışında mavi renk de görülür. 16. ve 17. yüzyıl kemha kumaşlarındaki karanfil motiflerinde de genellikle kırmızı, fildişi ve sarı renkleri tercih edilmiştir. Ancak bu motiflerde ve detaylarında yeşil ve mavi renklere de rastlanmaktadır. 16. yüzyıl kemhalarındaki karanfil motiflerinde ve detaylarında açık yeşil ve mor gibi renklerin kullanıldığı örnekler de vardır.

16. ve 17. yüzyıl Osmanlı saray sanatındaki karanfil motifleri ile çatma ve kemhalardaki karanfil motiflerinin karşılaştırıldığı bu çalışmada saray kumaşlarında

tasarım genel olarak değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeye göre kumaş desenlerinde tasarımı etkileyen en önemli unsurlar arasında sarayın istekleri, dokumaların teknik imkanları, ticari kaygılar, değişen beğeniler ve batı etkileri sayılabilir. Tüm bu unsurlar karanfil motiflerine de yansımıştır.

Detaylı olarak incelenen çatma ve kemha kumaş rneklelerinde tespit edilen karanfil motiflerinden yararlanılarak “Saraylı” adlı döşemelik kumaş koleksiyonu oluşturulmuştur. Altı tasarımdan oluşan koleksiyonda tasarımlardan  kemha, diğer üçü ise çatma kumaş deseni olarak tasarlanmıştır.

Osmanlı saray sanatı çok zengin bir motif birikimine sahiptir. Bu motifler Osmanlıya özgü üsluplarla sanat eserlerini bezemiştir. Bu alışma boyunca saray sanatı ve motifleri ile ilgili pekçok kaynak taranmıştır. Tezhip ve ini alanlarında daha çok incelenen bezeme motifleri ve üsluplarının, kumaş sanatı alanında az sayıda araştırmaya konu olduğu görülmüştür. Kumaş sanatında motifleri ve üslupları inceleyen, karşılaştıran çalışmaların arttırılması bu alanda çalışan araştırmacılara ve yeni tasarımların ortaya çıkmasına da ışık tutacaktır.

EKLER

EK 1: TABLOLAR¹

Tablo 1: 16. YÜZYIL – KAPALI DESEN DÜZENİNDE ÇATMA KUMAŞ ÖRNEKLERİ

Çatma kumaş örnekleri	Detay	Kullanım alanı	Yüzyılı	Boyut (cm)	Bulunduğu yer	Karanfil biçimi	Karanfil yaprak sayısı	Karanfil renk
	 	at örtüsü (Gayşe)	16. yy. sonu veya 17. yy. başı	183x126	Kahire İslam Eserleri Müzesi	yarım yelpaze, tam yelpaze	5	kırmızı, gümüş klaptan, altın klaptan
		at örtüsü (Gayşe)	16. yy. sonu 17. yy. başı	-	Benaki Müzesi	tam yelpaze, yarım yelpaze	7, 5	sarı- altın klaptan, fildişi- gümüş klaptan
	 	yer örtüsü (Nihale parçası)	16. yy. sonu	174x66	Washington Textile Museum	tam yelpaze yarım yelpaze	5	kırmızı
		at örtüsü (Gayşe)	16. yy. ikinci yarısı	155x64	Benaki Müzesi	tam yelpaze	5	kırmızı, altın klaptan, fildişi

Tablo 2: 16. YÜZYIL – ŞAŞIRTMALI DÜZENDE ÇATMA KUMAŞ ÖRNEKLERİ

Çatma kumaş örnekleri	Detay	Kullanım alanı	Yüzyılı	Boyut (cm)	Bulunduğu yer	Karanfil biçimi	Karanfil yaprak sayısı	Karanfil renk
		kumaş	16. yy. ikinci yarısı	180x60	Konya Mevlana Müzesi	yarım yelpaze	5	kırmızı
		kumaş	Atasoy 2001'e göre 16.yy. ikinci yarısı Gürsu 1988'e göre 17. yy. ilk yarısı	154x63	Benaki Müzesi, Atina	yarım yelpaze	5	kırmızı
		kumaş	16. yy. sonu	-	H.Bartels Koleksiyonu, Bonn	tam yelpaze	5	klaptan
		pano	16.yy. ikinci yarısı	159x128	Kremlin Askeri Müzesi, St. Petersburg	tam yelpaze	7	gümüş ve altın klaptan

Tablo 3: 16. YÜZYIL – ŞAŞIRTMALI DÜZENDE BİRBİRİNE BAĞLI OVAL MADALYON ŞEMASINDA ÇATMA KUMAŞ ÖRNEKLERİ

Çatma kumaş örnekleri	Detay	Kullanım alanı	Yüzyılı	Boyut (cm)	Bulunduğu yer	Karanfil biçimi	Karanfil yaprak sayısı	Karanfil renk
		kumaş	16. yy. ikinci yarısı	154x63	Naradov Müzesi, Polonya	yarım yelpaze	5	kırmızı

Tablo 4: 16. YÜZYIL – ŞAŞIRTMALI DÜZENDE BİRBİRİNE BAĞLI ÇİFT OVAL MADALYON ŞEMASINDA ÇATMA KUMAŞ ÖRNEKLERİ

Çatma kumaş örnekleri	Detay	Kullanım alanı	Yüzyılı	Boyut (cm)	Bulunduğu yer	Karanfil biçimi	Karanfil yaprak sayısı	Karanfil renk
		kumaş	16. yy. ikinci yarısı	-	Kelekian koleksiyonu	yarım yelpaze	5, 7	-
		kumaş	16. yy. ikinci yarısı	120x100	Washington Textile Museum	yarım yelpaze	7	fildişi

Tablo 5: 16. YÜZYIL – ÜST ÜSTE SIRALI DÜZENDE ÇATMA KUMAŞ ÖRNEKLERİ

Çatma kumaş örnekleri	Detay	Kullanım alanı	Yüzyılı	Boyut (cm)	Bulunduğu yer	Karanfil biçimi	Karanfil yaprak sayısı	Karanfil renk
		pano	16. yy.	259,1x121,9	Metropolitan Museum of Art, New York	yarım yelpaze	5	yeşil
		kumaş	geç 16. yy.	548x64	Kremlin Askeri Müzesi, Moskova	yarım yelpaze, tam yelpaze	5	kırmızı, altın ve gümüş klaptan
		kumaş	16. yy. sonu ya da 17. yy. başı	62x51	Kremlin Askeri Müzesi, Moskova	yarım yelpaze	5	kırmızı
		kumaş	16. yy. sonu	80x25	Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul	yarım yelpaze	5	kırmızı, açık yeşil

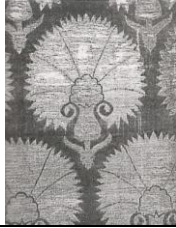

Tablo 6: 17. YÜZYIL – KAPALI DESEN DÜZENİNDE ÇATMA KUMAŞ ÖRNEKLERİ

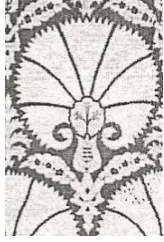

Çatma kumaş örnekleri	Detay	Kullanım alanı	Yüzyılı	Boyut (cm)	Bulunduğu yer	Karanfil biçimi	Karanfil yaprak sayısı	Karanfil renk
		yastık yüzü	17. yy. başı	117x64,3	Etnografya Müzesi, Ankara	tam yelpaze	7	kırmızı
		yastık yüzü	17. yy.	65,5x120	Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul	tam yelpaze	5	kırmızı, açık yeşil
		yastık yüzü	17. yy. ilk yarısı	130x67	Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul	tam yelpaze, yarım yelpaze	11, 5	sarı ve fildişi klaptan kırmızı ve yeşil
		yastık yüzü	17. yy. ilk yarısı	60,5x 102,5	Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul	tam yelpaze	Tek, 5, 6	kırmızı, fildişi
		yastık yüzü	17. yy. ilk yarısı	63x103	Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul	tam yelpaze	6	fildişi, klaptan

		yastık yüzü	17. yy.	65x122	Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul	tam yelpaze	5	kırmızı, fildişi, açık yeşil
		yastık yüzü	17. yy. ilk yarısı	62x104	Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul	tam yelpaze	7	fildişi, kırmızı, mavi
		yastık yüzü	17. yy. ikinci yarısı	62,5x106	Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul	tam yelpaze	5	fildişi, kırmızı
		yastık yüzü	17. yy. ikinci yarısı	62x104	Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul	tam yelpaze	7	kırmızı
		yastık yüzü	17. yy.	116x64	Boston Museum of Fine Arts	yarım yelpaze	5	kırmızı ve yeşil
		yastık yüzü	17. yy. ilk yarısı	61.5x107	Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul	tam yelpaze	7	sarı, klaptan

		yastık yüzü	17. yy.	123x66	Boston Museum of Fine Arts	tam yelpaze	7	fildişi, kırmızı, yeşil
		yer örtüsü (nihale)	17. yy. ikinci yarısı	118x149	Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul	tam yelpaze, yarım yelpaze	9, 5	kırmızı
		yer örtüsü (nihale)	17. yy. ortası yada sonları	483x269	Detroit Institute of Arts	yarım yelpaze	5	kırmızı, mavi
		yastık yüzü	17.yy.	96x67	Victoria & Albert Museum, Londra	yarım yelpaze	5	kırmızı, yeşil
		yastık yüzü	17.yy.	102x58	Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul	tam yelpaze	5	fildişi, gümüş klaptan, kırmızı
		yastık yüzü	17.yy. başı	104x62	Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul	tam yelpaze	5	fildişi, klaptan, kırmızı

Tablo 7: 17. YÜZYIL – ŞAŞIRTMALI DÜZENDE ÇATMA KUMAŞ ÖRNEKLERİ

Çatma kumaş örnekleri	Detay	Kullanım alanı	Yüzyılı	Boyut (cm)	Bulunduğu yer	Karanfil biçimi	Karanfil yaprak sayısı	Karanfil renk
		örtü	17. yy.	153x128	Konya Mevlana Müzesi	tam yelpaze	7	altın klaptan, kırmızı
		örtü	17. yy. ilk yarısı	180x131	Konya Mevlana Müzesi	yarım yelpaze	5	kırmızı, açık yeşil
		kumaş	17. yy. ilk yarısı	162x125	Konya Mevlana Müzesi	tam yelpaze	7	fildişi, gümüş klaptan
		Rus Ortodoks papaz cübbesi	17. yy. ilk yarısı	150x120	Ermitaj Müzesi, St. Petersburg	yarım yelpaze	5	kırmızı, yeşil
		Rus Ortodoks kilise cübbesi	17. yy. ilk yarısı	140x150	Ermitaj Müzesi, St. Petersburg	tam yelpaze	7	gümüş-fildişi klaptan altın-sarı klaptan kırmızı ve mavi
		kumaş	yaklaşık 1600	160x63	Kunstgewerbe Museum, Berlin	tam yelpaze	7	altın klaptan

		kumaş	17. yy. ikinci yarısı	52x127	Sadberk Hanım Müzesi	tam yelpaze	9	fildişi
		kumaş	erken 17.yy.	200x64	Museum of Fine Arts Boston	tam yelpaze, yarım yelpaze	7, 5	fildişi, gümüş klaptan, kırmızı
		örtü	geç 16.yy. ya da erken 17. yy.	165x128	Abegg- Stiftung, Riggisberg- Bern,	tam yelpaze	7	altın klaptan, kırmızı, açık yeşil
		kumaş	erken 17. yy.	155x53.5	Fitzwilliam Museum, Cambridge	tam yelpaze	7	gümüş ve altın klaptan, fildişi, kırmızı, mavi
		divan örtüsü	17. yy. ilk yarısı	103.5x 63.5	Victoria & Albert Museum	tam yelpaze	7	fildişi gümüş klaptan, mavi ve kırmızı
		kumaş	17. yy. ilk yarısı	107x59	Victoria & Albert Museum	yarım yelpaze	5	kırmızı, açık yeşil
		panel	17. yy.	146,5x 133	Metropolitan Museum of Art	tam yelpaze, yarım yelpaze	9, 5	-

Tablo 8: 17. YÜZYIL – ŞAŞIRTMALI DÜZENDE BİRBİRİNE BAĞLI OVAL MADALYON ŞEMASINDA ÇATMA KUMAŞ ÖRNEKLERİ

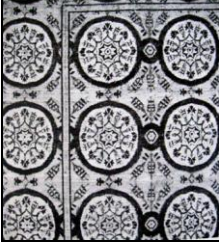

Çatma kumaş örnekleri	Detay	Kullanım alanı	Yüzyılı	Boyut (cm)	Bulunduğu yer	Karanfil biçimi	Karanfil yaprak sayısı	Karanfil renk
		kumaş	17. yy. ilk yarısı	155	Benaki Müzesi	yarım yelpaze, tam yelpaze	- , 9	-
		kumaş	17. yy. ikinci yarısı	62,5x170	Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul	yarım yelpaze	5	fildişi
		Rus Ortodoks kilise giysisi	17. yy. ilk yarısı	137	Sergiev-Posad Müzesi, Zagorsk	yarım yelpaze, tam yelpaze	5, 9	fildişi gümüş klaptan, sarı altın klaptan, kırmızı, yeşil
		pano	17. yy. ikinci yarısı	583x126	Etnografya Müzesi, Ankara	tam yelpaze	5	-
		kumaş	17. yy. ikinci yarısı	60x107	Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul	tam yelpaze, yarım yelpaze, goncaya yakın	5, 3	sarı, kırmızı
		kumaş	17. yy. ikinci yarısı	61x147	Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul	yarım yelpaze	5	kırmızı

		kumaş	17. yy. ilk yarısı	162x61,5	Victoria & Albert Museum ve Boston Museum of Fine Arts	yarım yelpaze	5	kırmızı
		kumaş	17.yy. ilk yarısı	252x125	Topkapı Sarayı Müzesi	tam yelpaze	7	gümüş klaptan
		yastık yüzü	17. yy.	57x67	Kremlin Askeri Müzesi	yarım yelpaze	7	-

Tablo 9: 17. YÜZYIL – ŞAŞIRTMALI DÜZENDE BİRBİRİNE BAĞLI ÇİFT OVAL MADALYON ŞEMASINDA ÇATMA KUMAŞ ÖRNEKLERİ

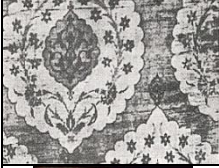

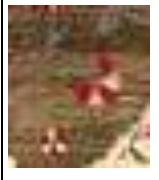

Çatma kumaş örnekleri	Detay	Kullanım alanı	Yüzyılı	Boyut (cm)	Bulunduğu yer	Karanfil biçimi	Karanfil yaprak sayısı	Karanfil renk
		kumaş	17.yy. ilk yarısı	177x62.5	Musees Royaux d'Art et d'Histoire, Brüksel	yarım yelpaze	5	gümüş- fildişi klaptan, altın- sarı klaptan, kırmızı
		örtü	17. yy.	91x63	Topkapı Sarayı Müzesi	tam yelpaze	7	-

Tablo 10: 17. YÜZYIL – ÜST ÜSTE SIRALI DÜZENDE ÇATMA KUMAŞ ÖRNEKLERİ

Çatma kumaş örnekleri	Detay	Kullanım alanı	Yüzyılı	Boyut (cm)	Bulunduğu yer	Karanfil biçimi	Karanfil yaprak sayısı	Karanfil renk
		Dini giysi	17. yy.	124x80	Naradov Müzesi, Polonya	yarım yelpaze	5	-
		örtü	17. yy. başı	165x67	Musee Historique de Tissus, Lyon	yarım yelpaze	3	-
		kaftan	erken 17. yy.	uzunluk 129, etek genişliği 117	Devlet Tarih Müzesi, Moskova	tam yelpaze, üstten görünüş-lü	5, 12	kırmızı, fildişi, yeşil, sarı, klaptan
		kumaş	17. yy. ilk yarısı	77x53	Washington Textile Museum	yarım yelpaze	5	kırmızı
		pano	Bilgi, 2007' ye göre 16. yy. Gürsu, 1988'e göre 17.yy ilk yarısı	123x173	Sadberk Hanım Müzesi Ömer M. . Koç Koleksiyonu İstanbul	yarım yelpaze	5	kırmızı

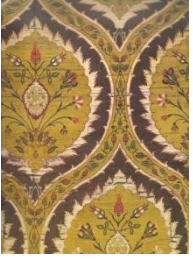
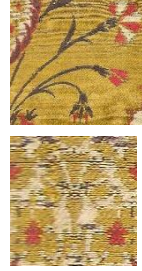

Tablo 11: 16. YÜZYIL – ŞAŞIRTMALI DÜZENDE KEMHA KUMAŞ ÖRNEKLERİ

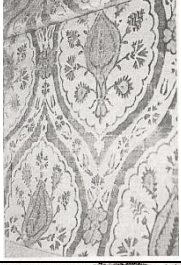

Kemha kumaş örnekleri	Detay	Kullanım alanı	Yüzyılı	Boyut (cm)	Bulunduğu yer	Karanfil biçimi	Karanfil yaprak sayısı	Karanfil renk
		kumaş	geç 16. yy. ya da erken 17. yy.	uzunluk 125	Özel koleksiyon, Arthur M. Sackler Museum, Harvard University Art Museums	tam yelpaze	5	mavi, kırmızı
		iki boy kumaş	16. yy. ikinci yarısı	68x298	Bargello Müzesi, Floransa	tam yelpaze	7	mavi, fildişi
	 	kumaş	16. yy. son otuz yılı	65,1x 110,5	Museum of Fine Arts Boston	yarım yelpaze, üstten görünüşlü	5, 10	fildişi, kırmızı, mavi
		kumaş	16. yy. ikinci yarısı	125x64	Washington Textile Museum	yarım yelpaze	5	kırmızı, fildişi
		kumaş	16. yy. ikinci yarısı	95x63	Kelekian koleksiyonu	yarım yelpaze	5	kırmızı

		dini elbise parçası	16. yy. sonu	-	Skokloster Kilisesi, İsveç	tam yelpaze	5	kırmızı
		kumaş	16.yy ikinci yarısı	uzunluk 99	Victoria & Albert Museum	tam yelpaze	5	kırmızı, fildişi ve açık yeşil
		kumaş	16. yy. ikinci yarısı	126x33	Victoria & Albert Museum	yarım yelpaze	5	kırmızı, fildişi
		kumaş	16. yy. ortası	67x117	Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul	tam yelpaze	7	kırmızı, sarı
		kumaş	16. yy. sonu	76x153,5	Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul	yarım yelpaze, tam yelpaze	3,5	mavi, kırmızı
		kumaş	16. yy ikinci yarısı	uzunluk 131	Al Sabah Koleksiyonu, Dar-al-Athar-al-İslamiyah, Kuveyt	yarım yelpaze	5	fildişi, altın klaptan
		kumaş	16. yy. ikinci yarısı	45x58	David Koleksiyonu Müzesi, Kopenhag	tam yelpaze	6	kırmızı, açık yeşil

		kaftan	16. yy. ikinci yarısı	uzunluk 137	Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul	tam yelpaze, yarım yelpaze	5-7	altın klaptan, mavi, fildişi
		kısa kaftan	16. yy. sonu ya da 17. yy. başı	uzunluk 73	Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul	yarım yelpaze	5	kırmızı, sarı
		kolluk	16. yy.	uzunluk 108	Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul	yarım yelpaze	4	kırmızı, yeşil
		Rus ortodoks kilise cüppesi	16. yy. sonu- 17. yy. başı	140x196	Ermitaj Müzesi, St Petersburg	yarım yelpaze	5	-
		kumaş	16. yy. son otuz yılı	75x66,5	Ermitaj Müzesi, St. Petersburg	yarım yelpaze	5	-
		kilise cüppesi	16. yy. sonu ya da 17. yy. başı	100x65	Musee Historique des Tissus, Lyon	yarım yelpaze, üstten görünüş -lü	5, 8	-

Tablo 12: 16. YÜZYIL – ŞAŞIRTMALI DÜZENDE BİRBİRİNE BAĞLI OVAL MADALYON ŞEMASINDA KEMHA KUMAŞ ÖRNEKLERİ

Kemha kumaş örnekleri	Detay	Kullanım alanı	Yüzyılı	Boyut (cm)	Bulunduğu yer	Karanfil biçimi	Karanfil yaprak sayısı	Karanfil renk
		taht kaplaması	16. yy. ortaları	-	Dormition Katedrali, Kremlin, Moskova	tam yelpaze, yarım yelpaze	5	kırmızı, fildişi, altın klaptan
		kolsuz papaz cübbesi	16. yy. üçüncü çeyreği	120x66	Österreichisches Museum für Angewandte Kunst, Viyana	tam yelpaze	7	altın klaptan ve mavi
		kumaş	16. yy. son 35 yılı	129x67	Metropolitan Museum of Art, New York	yarım yelpaze, gonca	2, 5, 7	mor, kırmızı, fildişi ve altın klaptan
		kumaş	16. yy. ikinci yarısı	125.5x67.4	Metropolitan Museum of Art, New York	yarım yelpaze	5	kırmızı, açık yeşil
		kumaş	16. yy. ikinci yarısı	80x162	Konya Mevlana Müzesi	tam yelpaze	5	klaptan, yeşil, kırmızı

		örtü	16. yy. ikinci yarısı	-	Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul	yarım yelpaze	5	kırmızı
		kumaş	16. yy. ikinci yarısı	79x66	Washington Textile Museum	yarım yelpaze	5	fildişi, gümüş klaptan ve sarı
		kumaş	16. yy. ikinci yarısı	102x66	Victoria & Albert Museum	yarım yelpaze	-	kırmızı ve mavi
		kumaş	16. yy. ikinci yarısı	66x175,5	Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul	tam yelpaze, üstten görünüş-lü	5, 10	fildişi kırmızı
		kumaş	16. yy. ikinci yarısı	71,5x65,3	Metropolitan Museum of Art	yarım yelpaze, üstten görünüş-lü	5, 7	kırmızı, fildişi

Tablo 13: 16. YÜZYIL – ŞAŞIRTMALI DÜZENDE BİRBİRİNE BAĞLI ÇİFT OVAL MADALYON ŞEMASINDA KEMHA KUMAŞ ÖRNEKLERİ

Kemha kumaş örnekleri	Detay	Kullanım alanı	Yüzyılı	Boyut (cm)	Bulunduğu yer	Karanfil biçimi	Karanfil yaprak sayısı	Karanfil renk
		kumaş	16. yy. ikinci yarısı	14x15	Topkapı Sarayı Müzesi	yarım yelpaze	5	yeşil, kırmızı

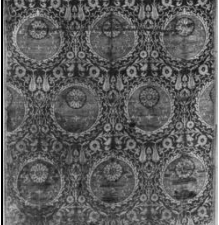

Tablo 14: 16. YÜZYIL – DOLAŞMALI DÜZENDE KEMHA KUMAŞ ÖRNEKLERİ

Kemha kumaş örnekleri	Detay	Kullanım alanı	Yüzyılı	Boyut (cm)	Bulunduğu yer	Karanfil biçimi	Karanfil yaprak sayısı	Karanfil renk
		kumaş	16. yy. ortaları	88x66	Abegg-Stiftung, Riggisberg-Bern	yarım yelpaze	5	mavi, yeşil
		kumaş	16. yy. ortası	uzunluk 99	Benaki Müzesi, Atina	yarım yelpaze	5	kırmızı, açık yeşil
		kumaş	16. yy. üçüncü çeyreği	125,5x 66	Metropolitan Museum of Art	tam yelpaze	5	açık yeşil, kırmızı

Tablo 15: 16. YÜZYIL – ÜST ÜSTE SIRALI DÜZENDE KEMHA KUMAŞ ÖRNEKLERİ

Kemha kumaş örnekleri	Detay	Kullanım alanı	Yüzyılı	Boyut (cm)	Bulunduğu yer	Karanfil biçim	Karanfil yaprak sayısı	Karanfil renk
		kumaş	16. yy. üçüncü çeyreği	160x67,5	The Textile Museum, Washington, DC	tam yelpaze, yarım yelpaze, goncaya yakın	4, 7, 9	altın klaptan, kırmızı

Tablo 16: 17. YÜZYIL – ŞAŞIRTMALI DÜZENDE KEMHA KUMAŞ ÖRNEKLERİ

Kemha kumaş örnekleri	Detay	Kullanım alanı	Yüzyılı	Boyut (cm)	Bulunduğu yer	Karanfil biçimi	Karanfil yaprak sayısı	Karanfil renk
		kumaş	17. yy. ortası	94x23	Berlin Schloss Müzesi	tam yelpaze	7	sarı klaptan, kırmızı
		çocuk kaftanı	17. yy. ilk yarısı	uzunluk 89	Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul	yarım yelpaze	5	fildişi, sarı klaptan
		kumaş	Gürsu, 1988'e göre, 17. yy. ilk yarısı Atasoy, 2001'e göre, 16. yy. ortası	15x15	Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul	yarım yelpaze	5	-
		kumaş	17. yy. ilk yarısı	16x16	Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul	yarım yelpaze	5	kırmızı, yeşil
		kumaş	17. yy. ilk yarısı	15x15	Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul	tam yelpaze	5	sarı klaptan
		kumaş	17. yy. ilk yarısı	107x65	Victoria & Albert Museum	yarım yelpaze, üstten görünüş-lü	4	sarı klaptan

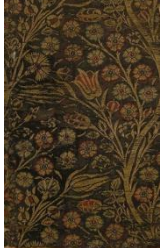

		kısa kaftan	Baker ve Tezcan 1996'ya göre 17. yy. başı Gürsu, 1988'e göre 16. yy. sonu	uzunluk 67,5	Topkapı Sarayı Müzesi	yarım yelpaze	5	kırmızı, yeşil
		Rus Ortodoks cüppe	17. yy. başı	127x65	Ermitaj Müzesi, St. Petersburg	yarım yelpaze	5	sarı, altın klaptan

Tablo 17: 17. YÜZYIL – ŞAŞIRTMALI DÜZENDE BİRBİRİNE BAĞLI OVAL MADALYON ŞEMASINDA KEMHA KUMAŞ ÖRNEKLERİ

Kemha kumaş örnekleri	Detay	Kullanım alanı	Yüzyılı	Boyut (cm)	Bulunduğu yer	Karanfil biçimi	Karanfil yaprak sayısı	Karanfil renk
		kumaş	17. yy. ilk yarısı	240x130	Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul	tam yelpaze	7	altın klaptan, mavi, kırmızı, fildişi
		kumaş	17. yy. ikinci yarısı	34x68,5	Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul	yarım yelpaze	7	kırmızı, sarı
		kumaş	17. yy. ilk yarısı	66x145	Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul	yarım yelpaze	6	sarı

		kumaş	17. yy. son çeyreği	46x44,5	Cleveland Museum of Art	tam yelpaze, gonca	2, 5	-
---	---	-------	---------------------	---------	-------------------------	--------------------	------	---

Tablo 18: 17. YÜZYIL – DOLAŞMALI DÜZENDE KEMHA KUMAŞ ÖRNEKLERİ

Kemha kumaş örnekleri	Detay	Kullanım alanı	Yüzyılı	Boyut (cm)	Bulunduğu yer	Karanfil biçimi	Karanfil yaprak sayısı	Karanfil renk
		Rus Ortodoks kolsuz papaz cübbesi	16. yy. sonu yada 17. yy. başı	150x66.7	Ermitaj Müzesi, St Petersburg	tam yelpaze	7	mavi, kırmızı
		kumaş	17. yy. ilk yarısı	-	Victoria & Albert Museum	tam yelpaze	5	-
		kumaş	17. yy. ilk yarısı	39x27	Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul	tam yelpaze	7	sarı, fildişi
		kumaş	17. yy. ilk yarısı	31,1x18,1	Metropolitan Museum of Art	yarım yelpaze	7	fildişi, kırmızı

Tablo 19: 17. YÜZYIL – ÜST ÜSTE SIRALI DÜZENDE KEMHA KUMAŞ ÖRNEKLERİ

Kemha kumaş örnekleri	Detay	Kullanım alanı	Yüzyılı	Boyut (cm)	Bulunduğu yer	Karanfil biçimi	Karanfil yaprak sayısı	Karanfil renk
		kumaş	17. yy. ilk yarısı	30x60	Sadberk Hanım Müzesi	yarım yelpaze, gonca	2, 7	mavi, fildişi

KAYNAKÇA

- 1- ALTAY, Fikret; **“Kaftanlar”**, Topkapı Sarayı Müzesi:3, Yapı ve Kredi Bankası Kültür ve Sanat Hizmetlerinden, İstanbul, 1979, 32s.
- 2- ANLAĞAN, Çetin, Tanju Anlağan ve Yeşim Günsenin; **“Sadberk Hanım Müzesi”**, İstanbul, 1995,162s.
- 3- ARSEVEN, Celal Esad; **“Sanat Ansiklopedisi I”**, İstanbul, 1947, s.50-52
- 4- ATASOY, Nurhan; **“HASBAHÇE Osmanlı Kültüründe Bahçe ve Çiçek”**, Birinci Basım, Aygaz A.Ş., Aralık 2002, 367s.
- 5- ATASOY, Nurhan, Walter B. Denny, Louis W. Mackie ve Hülya Tezcan; **“İPEK Osmanlı Dokuma Sanatı”**,TEB İletişim ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul, 2001, 360s.
- 6- BAKER, Patricia ve Hülya TEZCAN; **“Silks For The Sultans: Ottoman imperial garments from Topkapı Palace”**, Ertuğ&Kocabıyık (Borusan) Yayını, 1996, İstanbul, 220s.
- 7- BAKIR, Turan Sitare; **“İznik Çinileri ve Gülbenkyan Koleksiyonu”**, Kültür Bakanlığı Yayınları/2338 Yayınlar Dairesi Başkanlığı Osmanlı Eserleri Dizisi/15, Ankara, 1999, 368s.
- 8- BİLGİ, Hülya; **“Osmanlı İpekli Dokumaları Çatma ve Kemha”**, Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul, 2007, 143s.
- 9- BİLGİ, Hülya; Sadberk Hanım Müzesi’nden Çatma ve Kemhalar”, **P Dünya Sanatı Dergisi Tekstil ve Sanat**, Sayı:44, Bahar 2007a, s.76-85
- 10- BİROL, İnci ve Çiçek Derman; **“Türk Tezyini Sanatlarında Motifler”**, 4. Baskı, Kubbealtı Neşriyatı:26, İstanbul, 2004, 224s.
- 11- ÇAĞMAN, Filiz; “Kanuni Dönemi Osmanlı Saray Sanatçıları Örgütü Ehl-i Hiref”, **Türkiyemiz Kültür ve Sanat Dergisi**, yıl:18, sayı: 54, şubat 1988, s.11-17.
- 12- ÇORUHLU, Yaşar; **“Türk İslam Sanatının ABC’si”**, Birinci Basım, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2000, s.207.
- 13- DALSAR, Fahri; **“Bursa da İpekçilik: Türk Sanayi ve Ticaret Tarihinde”**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, sayı no:856, İstanbul, 1960, 510s.
- 14- DELİBAŞ, Selma; “Osmanlı Saray İşlemelerinde Çiçek Motifleri”, **P Sanat Kültür Antika Dergisi**, Sayı:13, Bahar 1999, s.86-105
- 15- DELİBAŞ, Selma; “Osmanlı Saray İşlemeleri ve Deri Eserler”, **Topkapı Sarayı**, Akbank Kültür ve Sanat Kitapları:68, İstanbul, **2000**, s.312-345

- 16- DERMAN, Çiçek; "Osmanlı Asırlarında, Üslup ve Sanatkarlarıyla Tezhip Sanatı", **Osmanlı, Kültür ve Sanat**, cilt no:11, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s.108-119.
- 17- GÜRSU, Nevber; "**Türk Dokumacılık Sanatı Çağlar Boyu Desenler**", Redhouse Yayınevi,1988, 189s.
- 18- GÜNEY, K. Zeynep, A. Nihan GÜNEY; "Türk Bezemeleri", **Osmanlı Süsleme Sanatı**, Kendi Yayını, Ankara, 2000, 170s.
- 19- MACKİE, Louis W.; "**The Splendour of Turkish Weaving**", The Textile Museum, Washington, D.C. 1973
- 20- ÖZCAN, Seda; "**Topkapı Sarayı Müzesi'nde Bulunan 17. yy. Padişah Kaftanlarının İncelenmesi**", Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giyim Endüstrisi ve Giyim Sanatları Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Yrd. Doç. Şerife Mızrak, 2009, 256s.
- 21- ÖZKEÇECİ, İlhan ve Ş. Bilge Özkeçeci; "**Türk Sanatında Tezhip**", İstanbul, 2007, 312s.
- 22- SEZGİN, Şerife ve Nesrin Önlü; "Osmanlı Klasik Dönem İpekli Saray Kumaşları", **Tekstil ve Mühendis Dergisi**, Yıl:8, Sayı:43-44, Mart-Haziran 1994, s.48-51
- 23- SÜRÜR, Ayten, "**Türk İşleme Sanatı**", Türk Süsleme Sanatları Seri:4, Ak Yayınları, İstanbul, 1976, 68s.
- 24- TANINDI, Zeren; Osmanlı Döneminde Türk Minyatürü", **Osmanlı, Kültür ve Sanat**, cilt no:11, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s.160-166
- 25- TEZCAN, Hülya; "16. Yüzyıldan 20. Yüzyıla TÜRK KUMAŞ SANATI", **Türkiyemiz Kültür ve Sanat Dergisi**, Yıl:19 Sayı: 58, Haziran 1989, s.28-37 (64s)
- 26- TEZCAN, Hülya; "Saray Nakkaşhanesinin Erken Resim Programına Göre Hazırlanmış Türk Kumaş ve İşlemeleri", **9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongre Bildirileri (23-27 Eylül 1991, İstanbul)**, cilt no: 3, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1995, s.321-330.
- 27- TEZCAN, Hülya; "Padişah Kaftanları, Kumaşlar, Halılar ve Kutsal Örtüler", **Tokapı Sarayı**, Akbank Kültür ve Sanat Kitapları:68, İstanbul, 2000, s.285-309
- 28- TEZCAN, Hülya; "Topkapı Sarayı'nın Çatmaları", **Antik Dekor Dergisi**, sayı: 85, Kasım-Aralık 2004, s.86-94.

- 29- ÜNVER, A. Süheyl; "**Fatih Devri Saray Nakışhanesi ve Baba Nakkaş Çalışmaları**", İstanbul Üniversitesi Milli Kültür Eserleri Tesisi I, İstanbul, 1958,58s.
- 30- ÜNVER, A. Süheyl; "Çiçek Tarihimizde Türk Karanfilleri", **Türk Etnografya Dergisi**, Sayı: IX, Ankara, 1966, s.5.(108 S.)
- 31- YATMAN, Nurettin; "**Türk Kumaşları**", Ankara Halk Evi Neşriyatı, Ankara, 1945, s.26(72 S.)
- 32- YILDIRIM Serap, "**Türk Çini Sanatında Karanfil**", Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ahmet Sacit Açıkgozoğlu, Şubat 2010, 487s.
- 33- Türk El Dokuması Halılar Katalog 4, TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2006
- 34- Türk El Dokuması Halılar Katalog I, TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2006
- 35- Katalog-Turkish Carpets, 1996, plate 111
- 36- The Metropolitan Museum of Art, Search the Collections, <http://www.metmuseum.org/collections/search-the-collections/140006811?pos=2&rpp=20&pg=1&ft=kanuni+tu%c4%9fra>, erişim tarihi: 10.04.2013
- 37- The Metropolitan Museum of Art, Search the Collections, <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/140004751?rpp=20&pg=1&ft=carpet+ottoman&pos=3>, erişim tarihi: 10.04.2013
- 38- Washington Textile Museum, Current Exhibitions, <http://textilemuseum.org/exhibitions/SultansGarden.html>, erişim tarihi: 27.06.2013
- 39- Metropolitan Museum of Art, Search the Collection, <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/140008403?rpp=20&pg=1&ft=522019&pos=1>, erişim tarihi: 20.05.2013
- 40- Victoria&Albert Museum, Search the Collections, <http://collections.vam.ac.uk/item/O264861/woven-silk/>, erişim tarihi:06.06.2013
- 41- Victoria & Albert Museum, Saerch the Collections, <http://collections.vam.ac.uk/item/O73755/velvet-unknown/>, erişim tarihi:06.06.2013
- 42- V&A Museum, Search the Collections, <http://collections.vam.ac.uk/item/O264883/woven-silk/> , Erişim tarihi: 06.06.2013

- 43- Washington Textile Museum, Search the Textile Museum Web Site, http://www.textilemuseum.org/PDFs/TheSultansGardenThumbnailsandCaptions_web.pdf, Erişim tarihi: 12.06.2013
- 44- Washington Textile Museum, Search the Textile Museum Web Site, http://www.textilemuseum.org/PDFs/TheSultansGardenThumbnailsandCaptions_web.pdf, erişim tarihi: 12.06.2013
- 45- Metropolitan Museum of Art, Search the Collections, <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/140003408?rpp=20&pg=1&ft=12.49.6&pos=1>, Erişim tarihi: 10.06.2013
- 46- Museum of Fine Arts Boston, Collections, <http://www.mfa.org/collections/object/textile-length-117882>, erişim tarihi:11.06.2013
- 47- The Metropolitan Museum of Art, Search the Collections, <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/446829?rpp=20&pg=1&ft=kemha&pos=12>, erişim tarihi: 03. 05.2013
- 48- Victoria&Albert Museum, Search the Collections, <http://collections.vam.ac.uk/item/O264890/woven-silk/>, erişim tarihi: 03.05.2013
- 49- Victoria&Albert Museum, Search the Collections, <http://collections.vam.ac.uk/item/O319441/cushion-cover-unknown/>, erişim tarihi: 03.05.2013
- 50- Museum of Fine Arts Boston, collections, <http://www.mfa.org/collections/object/fabric-length-47326>, erişim tarihi: 03.05.2013

ⁱ Tablolarda yer alan örnekler ve bu örneklere ait bilgiler kaynakçada verilen kaynaklardan tespit edilmiştir.

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad : Nagehan ÖĞSÜZ
Doğum Yeri ve Yılı : Milas/ 1972
Yabancı Dil : İngilizce

EĞİTİM BİLGİLERİ

Lisans : 1996, D.E.Ü Güzel Sanatlar Fakültesi, Tekstil Tasarımı Bölümü
Lise : 1989, Milas Lisesi

İŞ TECRÜBESİ:

2000- MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ MİLAS SITKI KOÇMAN
MYO- Öğ. Gör.
1998-1999 EGE İLERİ MENSUCAT- Pazarlama

YAYINLARI:

- 1. Uluslararası bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitabında (Proceedings) basılan bildiriler**
 - OKTİK, Nurgün Doç. Dr., ETİKAN, Sema Yrd. Doç. Dr., ÖĞSÜZ, Nagehan Öğr. Gör., "El Dokuması Halıcılıkla Uğraşan Kadınların Yaşam Kalitesi Üzerine Bir Araştırma: Milas Örneği", Ankara Üniversitesi Ev Ekonomisi Yüksekokulu, I. Uluslararası Ev Ekonomisi Kongresi, 22-24 Mart 2006, Ankara.
- 2. Ulusal bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitabında basılan bildiriler**
 - SEVİNÇ, Berna, ÖĞSÜZ, Nagehan, " Bodrum İlçesi Yalıkavak Beldesi Geriş Köyü Aynalı Kilim Dokumaları", I. Ulusal El Sanatları Sempozyumu, Gazi Üniversitesi Türk El Sanatları Araştırma ve Uygulama Merkezi ile Kültür Bakanlığı Döner Sermaye İşletmeleri Müdürlüğü İşbirliği, 24-26 Nisan 2008, Ankara.
 - ÖĞSÜZ, Nagehan, "Milas İlçesi Alaçam ve Kuzyaka Köylerinde Geleneksel İpek Dokumacılığı", Kızılcabölük Geleneksel Dokumalar Sempozyumu, Pamukkale Üniversitesi ve Kızılcabölük Belediyesi, 28-30 Mayıs 2008, Denizli.

- ÖĞSÜZ, Nagehan, “İzmir Etnografya Müzesi’nde bulunan Milas Halıları”, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, 10. Ulusal El Sanatları Sempozyumu, 19-20 Kasım 2009, İzmir.

3. Diğer yayınlar

- ÖĞSÜZ, Nagehan, “Milas’ta Mutaflığın Dünü ve Bugünü” , Arte Bodrum Dergisi, Haziran 2007 sayısı

4. Katıldığı Seminer, Kurs, Toplantı vb.

- **Düzenleyen:** İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçıları Birliği(İTKİB), İstanbul
Adı/Konusu: Toplantı/ “Halı Tasarım Yarışması”
Tarih : 10.08.2007
- **Düzenleyen:** İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçıları Birliği(İTKİB), İstanbul
Adı/Konusu: Seminer/ “Makine Halıcılığında Genel Dokuma Teknikleri”
Tarih : 15.12.2007
- **Düzenleyen:** İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçıları Birliği(İTKİB), İstanbul
Adı/Konusu: Toplantı/ “Halı Tasarım Yarışması”
Tarih : 13.06.2008
- **Düzenleyen:** Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi
Adı/Konusu: I. Uluslararası Antalya Moda ve Tekstil Tasarım Bienali - “Shibori Çalıştayı”
Tarih : 08-10.10.2012

5. Projeler

- BALCI, Nursel Öğr. Gör., SEVİNÇ, Berna Öğr. Gör., ÖĞSÜZ, Nagehan Öğr. Gör., “Doğal Boya İle Yün Halı İplerinin Boyanması ve 17.-18. Yüzyıl Milas Desenlerinin Çizilmesi ve Dokunması”, Milas Kaymakamlığı tarafından desteklenmiştir. Milas Halk Eğitim Merkezi, Milas Kaymakamlığı ve Muğla Üniversitesi Milas Sıtkı Koçman M.Y.O. Halıcılık Programı ortak Projesidir. Aralık 2001

6. Diğer Faaliyetler

6.1. Konferanslar

- “Milas’ ta Halı Dokumacılığı”, seyahat acentaları temsilcileri ve il idare amirlerine, Karacahisar-Bozalan köyleri,13.04.2002

- “Renklerin Psikolojik Etkileri”, Milas Sıtkı Koçman M.Y.O. Zeki Bora Konferans Salonu, 26.11. 2003
- “Milas'ta Mutaflık”, Milas Sıtkı Koçman M.Y.O. Zeki Bora Konferans Salonu, 21.03.2008
- “Milas'ta İpekli Dokumacılığın Geçmişi ve Günümüzdeki Durumu”, Milas Halıları ve İpek Dokumaları Paneli, Uluslararası Milas Festivali,14-18.09.2011, Milas Belediyesi Düğün Salonu, Milas, 15.09.2011

6.2. Sergi ve workskop

- Muğla Üniversitesi ve Türkiye Toplum Hizmetleri Vakfı tarafından imzalanan işbirliği protokolü gereğince 16-30 Temmuz 2001 tarihleri arasında Muğla'nın Marmaris ilçesi, Turunç beldesinde yapılan etkinliklerde 23-30 Temmuz 2001 tarihleri arasında “Kilim dokuma” konulu Workshop çalışması.
- “Tekstil Sanatları Sergisi”, Karma Sergi, Adnan Franko Sanat Galerisi, 20.05–10.06.2011, İzmir.

6.3. Jüri Üyeliği (Yarışma)

- “Halı Yarışması”, 14 Temmuz 2002, Ören –Türkevleri.